

СКОПАНЧЕСКИ ПРЕГЛЕД

СПИСАНИЕ ЗА ОБЩЕСТВЕНО
СТОПАНСКИ ВЪПРОСИ

ИЗДАВАНО

ОТЪ ТЪРГОВСКО-ИНДУСТРИАЛНАТА
КАМАРА И СТОКОВАТА БОРСА

ВЪ
ВАРНА.

УРЕЖДА СЕ ОТЪ РЕДАКЦИОННИЯ КОМИТЕТЪ
ПРИ СЪТРУДНИЧЕСТВОТО НА:

Ангеловъ, Д-ръ Сим., професоръ; Боевъ, Б., професоръ; Буровъ, Ат. Д., бившъ министъръ;
Ганевъ, Вен., професоръ; Ганевъ, Д-ръ Сп., началникъ на Бюрото за финансови изучвания въ
Българската нар. банка; Данаиловъ, Г. Т., професоръ; Ивановъ, Дончо, секретаръ на Русенската
търговско-индустриална камара; Иширновъ, Ат., професоръ; КABLEШКОВЪ, Ат. С., управителъ
Кооперативната банка; Консуловъ, Ст., асистентъ университета; Кжичевъ, Д-ръ инж. В., главенъ
инспекторъ на индустрията; Ляпчевъ, А., бившъ министъръ; Мишайковъ, Дим., професоръ; Мута-
фовъ, Д-ръ Хр., адвокатъ; Поповъ, Кирилъ Г., главенъ директоръ на Статистиката; Санаровъ,
Д-ръ Н., публицистъ; Списаревски, Д-ръ Н. Д., публицистъ; Стояновъ, П., професоръ; Таба-
ковъ, Д-ръ С., чиновникъ въ Министерството на външ. работи; Тодоровъ, П., публицистъ; Фаден-
хехтъ, Д-ръ И. професоръ; Хинковъ, Х. С., инспекторъ въ Кооперативната банка; Цанковъ, А., про-
фесоръ; Януловъ, Илия, публицистъ и др.

СЪДЪРЖАНИЕ.

I. Статии.

Стр.

Проф. П. Стояновъ, Високитѣ цѣни на необходимитѣ прѣдмети за издръжка и изхранване на населението, отъ какъ се обяви общоевропейската война	145
Дончо Ивановъ, Законътъ за опрѣдѣляне продажната цѣна на стокитѣ и други прѣдмети отъ първа необходимостъ прѣзъ врѣме на обществени кризи и бѣдствия	149
Д-ръ С. Ганевъ, Спестяванията прѣзъ 1914 година	155
Ив. Г. Лазаровъ, Българското търговско параходно дружество и неговата двадесетъ годишна дѣйностъ (финансови резултати)	158

II. Стопански обзоръ.

A. Вътрѣшенъ:

Д-ръ Ив. К., Скъпитѣ жита	161
Р. Каракашевъ, Неправилно облагане съ мито памучното тире	165
По законопроекта за измѣнение и допълнение на закона за Б. з. банка	166

B. Външенъ:

Д-ръ Ив. К., Борбата съ прѣкомѣрното повишаване цѣнитѣ на артикулитѣ отъ първа необходимостъ въ Германия	166
--	-----

IV. Книжнина.

Ив. Д., Съврѣменна мисль, кн. 14— Първитѣ наши економисти и поскъпването на живота (анкета)	170
Д-ръ Ив. К., Населението на Турция и Гърция прѣзъ XVIII и XIX в. отъ Д-ръ Н. В. Миховъ	171
Хр. Ст. Хинковъ, Пълно практическо ръководство за земеделскитѣ спестовно-заемни сдружавания (типъ Райфайзенъ). Съставили: Ст. Ив. Поплуковъ, Б. А. Гюле-метовъ, Гр. Л. Янковъ и Ст. Просеничковъ	172
Разни списания	173

V. Малък бѣлѣжникъ.

За търговцитѣ, които работятъ съ Турция	174
Нови закони въ Турция	174
По износа отъ Русия. По износа на царевичата. Произв. на тютюна прѣзъ изтеклата 1914 г. въ района на Варнен. търг.-индустр. камара. По износа на фланелитѣ. По транзита на лѣкарства. По искането на закупачитѣ на бериитѣ кринина и кантарина и пр.	175
Зарегистровани фирми	176

Редакционенъ комитетъ:

Екимовъ, Д-ръ Ив., подпрѣдседателъ Т. и. камара;
 Калянджиевъ, Ц., директоръ Търговското училище;
 Каракашевъ, Т., директоръ Б. т. параходно дружество;
 Каросеровъ, Д-ръ Ив., секретаръ Т. и. камара.

ЕКОНОМИЧЕСКИ ПРЕГЛЕДЪ

Абонаментъ:

За година . . . 8 лв.
„ 6 месеца . . . 4 „
„ 3 „ . . . 2 „
„ чужбина год. . 10 „

Отдѣлна книжка 50 ст.

Излиза на 15. и 30. всѣки
мѣсець, освѣтъ юлий и
августъ.

ДВУСЕДМІЧНО СПИСАНИЕ ЗА ОБЩЕСТВЕНО-СТОПАНСКИ ВЪПРОСИ.

Издание на Търговско-индустриалната камара и Стоковата борса
ВАРНА.

Всичко, що се отнася до
списанието, да се отправя
ч р ъ з ъ Търговско-инду-
стриалната камара.

Ржкопис се връщатъ
само срѣщу заплащане на
пощенскитѣ разноски.

Обявления по споразумѣ-
ние.

Кн. 9—10.

ВАРНА, 15—31 ЯНУАРИЙ 1915.

Год. I.

Проф. П. Стояновъ.

Високитѣ цѣни на необходимитѣ прѣдмети за издрѣжка и изхранване на населението, отъ какъ се обяви обшоевропейската война.

Въ отличие отъ поскъпването, което измѣчва консоматоритѣ отъ редъ години и съставляваше проблема на мирноврѣменната стопанска политика на държавата и общината, обществото прѣживява, слѣдъ обявяването на обшоевропейската война, цѣль редъ рѣзки, повече и по-малко дълготрайни, колебания въ цѣнитѣ на прѣдмети не само отъ първа необходимостъ, но и на такива отъ голѣма важностъ за издрѣжката на населението. Обшоевропейската война се отрази върху всемирната търговия, а слѣдов. и върху консомацията не само на странитѣ, които воюватъ. У един отъ тѣхъ се оказаха въ липса прѣдмети, които тѣ не произвеждатъ, а у други такива, каквито тѣ произвеждатъ, но недостатъчно евтино. Значението на бързитѣ и евтинитѣ пшеница въ народното стопанство изиѣкна много рѣзко, защото се тури граница, или, по-добрѣ, въ извѣстна, и то чувствителна, степенъ се ограничи изравненето на цѣнитѣ между народното и всемирното тържище. И макаръ първоначалното разбъркване въ начинитѣ на доставянето, вслѣдствие суспендирането на сточния прѣвозъ, да даде поводъ за рѣзко подигане на цѣнитѣ, особено на прѣдметитѣ, отъ които консоматоритѣ искаха да си събератъ нѣкои запаси, прѣдъ видъ на неизвѣстността, останаха, обаче, като трайни причини за промѣни въ цѣнитѣ, послѣдицитѣ отъ скъсването и забавянето на съобщенията, както и обявенитѣ запрѣщения на износа. Даже прѣмахването на митата — както е съ хранитѣ въ Германия — не можѣ да се яви ефикасно

срѣдство срѣщу тия трайни причини. Националното тържище до извѣстна степенъ се обособи, а едѣлжитѣ, поради ограниченето на износа и обявения, почти навсѣждѣ, мораториумъ, до колкото могатъ да се сключватъ, ставатъ въ брой и при повишени транспортни, застраховачни и други разноски. Въ земледѣлскитѣ страни се оказа относително изобилие на земледѣлко-скотовѣдски произведения, а въ индустриалнитѣ — произведенията на индустрията, до колкото мобилизацията не тури край на по-нататѣшното имъ производство. Въ по-благоприятно положение, обаче, се оказаха ония страни, които останаха съ свободенъ морски пѣтъ.

Съ обявяването на войната, може да се каже, че за насъ доставката на стоки отъ странство почти прѣстана: воднитѣ пѣтища (Дунавътъ и Черно море) се затвориха, сухопѣтниятъ прѣвозъ прѣзъ Ромѣния е почти сирѣнъ отъ ромѣнскитѣ власти, а Дедеагачското пристанище нито е било приспособявано, нито сега има необходимитѣ удобства да обслужва на голѣмо стокowo движение, а най-главното, нашитѣ най-голѣми доставчици — Австрия и Германия — сѣ лишени отъ пѣтища и срѣдства да ни снабдятъ, до колкото могатъ, съ необходимото. При това, събитията свариха страната въ относителна липса на вносни стоки, върѣнки отъносително успения вносъ прѣзъ есента на 1913 год. и пролѣтъта на 1914 год., защото въ разгара на лѣтния сезонъ не бѣха направени даже всѣкитѣ порѣчки за есента. Ако остана нѣкоя възмож-

ностъ за вносъ, мораториумътъ и ажното успѣха и нея да съкратятъ до минимумъ.

Поради тия причини, безъ да бжде България ангажирана въ войната и безъ да бжде обявена мобилизация, *относителната липса на стокитѣ и стремлението къмъ възможно по-голямъ печалби* се явиха рѣшителни моменти въ опрѣдѣлянето на цѣнитѣ. Прѣдъ тѣхъ се откриха стопански неограничени простори за проявление, успоредно съ неизбежното сключване на сдѣлките въ брой, понеже мораториумътъ засѣгна и вътрѣшни взимания. Тия моменти ще се почувствуватъ още повече въ случаи на една мобилизация, когато настане разбъркване въ апровизиониранието, отъ една страна, на градоветѣ съ необходимитѣ съестни прѣдмети, а, отъ друга, на другото население съ колонпални и манифактурни стоки: солъ, газъ, орпъзъ, дървено масло, каменни въглища, захаръ, кафе, чай, шперъ, сапунъ и т. н.

Особеностъ на сегашното поскъпване се явява обстоятелството, дѣто се използва относителната липса не само на прѣдмети отъ така нарѣчената първа необходимостъ. Такъвъ е случая напр. съ кожитѣ за обуца и специално гьонътъ и др. нѣкои общарски принадлежности. Тукъ се чувствува рѣшително стремлението къмъ по-голямъ печалби.

Най-характерното, обаче, за сегашното поскъпване се явява, отъ една страна, повишението, на първо мѣсто, на хранитѣ, които бѣха сварени у насъ въ относително изобилие, на които ние сме доставчици на всемирното тържище и чийто износъ бѣ задрѣтенъ още прѣзъ юлнй 1914 г., а, отъ друга страна, характерно е още неоевтиняването на ония прѣдмети, относителното изобилие на които продължава да се констатира и до сега на вътрѣшното тържище, каквото сж напр. месото, сиренето и т. н.

Въ борбата съ причинитѣ на всичко това, консоматоритѣ стоятъ съвършено изолирани. Свободнитѣ пжтица на търсенето и прѣдлагането сж закрити въ борба съ липсата; тѣ сж заставени да търпятъ послѣдциитѣ отъ положението си на принудени. Силатата си производителитѣ и търгуващитѣ съ търсенитѣ стоки използватъ, за да добиятъ печалби, каквито въ обикновено врѣме тѣ не могатъ да добиятъ. Настаналитѣ обстоятелства създаватъ фактически монополи, или насърдчаватъ създаването имъ един-

ствено въ врѣда на широкитѣ слоеве на консоматоритѣ. Отъ една страна, слѣдователно, има условията на една *sui generis* изнуда, а, отъ друга, се създаватъ или има условия да се създадатъ въ кратко врѣме частни монополи. Така се обясняватъ фактитѣ, които наблюдаваме слѣдъ юлнй т. г. на нашето тържище: лица-капиталисти, които никога не сж се занимавали съ търговия или съ даденъ видъ търговия, прѣдвидъ на тия перспективи, се впуснаха въ скупуване на кафе, захаръ, общарски кожи и принадлежности, даже дървено масло и т. н., за да използватъ повишението на цѣнитѣ имъ впоследствие; други лица пъкъ, поради сжщитѣ причини, можаха да се явятъ доставчици на известни стоки, слѣдъ като ги накупили по твърдѣ низки цѣни; а, най-послѣ, по сжщитѣ причини, и кредитни учрѣждения, за да използватъ облагитѣ на създаденитѣ монополи, се впуснаха въ търговия, въпрѣки това, че въ стопански мирно врѣме тѣ съ право я считатъ за рисковано и неподходящо на цѣлитѣ имъ замятне.

Спрѣмо всичкитѣ тия стари и нови производители, а главно търговци, обществото има право на защита. И тя състои не въ нарушението и ограничението свободата на търговията, а въ ограничението едностранното и егоистичното използване на консоматора отъ производителя и търговеца, поради това, че свободата на търговията, поради външни причини, не съществува и не може да бжде възстановена. Свободата на търговията е благо не само за търговеца, но и за консоматора; когато тя не съществува за еднна, тя не бива да съществува и за другия. Интервенцията въ такива случаи на публичната властъ — държавата и общината — се налага сама по себе. Тая властъ е задължена да ограничи експлоатацията на консомиращата масса, когато е рѣзко нарушено равновѣсието между търсенето и прѣдлагането.

Като застъпватъ това гледище, почти всичкитѣ воюващи държави създаватъ понятнето за обществена криза и отреждатъ голѣми пълномощия на специалнитѣ органи за бърза и ефикасна помощ на населението. На тая почва е стъпилъ и нашиятъ законодатель съ издаването закона за опрѣдѣляне продажната цѣна на съестнитѣ и други прѣдмети отъ първа необходимостъ прѣзъ врѣме на обществени кризи и бѣдствия.

Взетитѣ, обаче, мѣрки трѣбва да засѣгнатъ непосредствено *причинитѣ* на поскѣпването, а така сѣщо и *лицата*, които допринасятъ за него и го използватъ, както и *дѣянията*, които изпъкватъ съ своя противообщественъ характеръ. Мѣрките, обаче, които се взематъ, трѣбва да бждатъ отъ естество да турятъ край на компликациитѣ бързо и рѣшително и да обезпечатъ на законнитѣ нареждания пълно и безусловно подчинение.

Тѣкмо това сѣ главнитѣ недостатѣци на нашия законъ. Макаръ че той се гласува, одобри и се прилага още отъ юлий м. г., поскѣпването до сега се шири неограничено, съ тая разлика само, че до като първоначално се използваше относителната линса на прѣдметитѣ, повече чуждестраненъ вносъ, сега се използва повече стремлението къмъ възможно по-голямъ печалби отъ стоки, главно мѣстно производство, сварени въ относително изобилие. Всичкитѣ наредби по нормирането на цѣнитѣ, издадени отъ общинитѣ, почти не се прилагатъ и послужиха за умалението на тѣхния авторитетъ.

Единъ отъ най-главнитѣ недостатѣци на закона състои въ това, че той се ограничава съ уредбата само на търговията (на едро и на дребно), а производството и скупването (спекулацията), които се проявяватъ сега въ поскѣпването така неограничено, сѣ оставени съвършено свободни. Това обстоятелство се явява причина, блажитѣ намѣрения на законодателя въ много случаи да направятъ закона неприложимъ. Ако производителитѣ (напр. на брашното, захарта, солта и т. п.) останатъ неограничени въ опрѣдѣлянето размѣритѣ на производството, а слѣдов. и на цѣнитѣ, търговцитѣ (напр. хлѣбаритѣ) не могатъ да отговарятъ на задълженията, които имъ налага законътъ. Приблизително въ такова положение се оказаха и всички дребни търговци на кожи (гьонъ, юфтъ и др.) и общарни спрѣмо производителитѣ имъ, колкото ги има въ България, и търговцитѣ-ангросисти. Скупването на стокитѣ прѣзъ всичкото врѣме, докато закона не се прилагаше, и отъ тогава до сега, когато се прилага неефикасно, изигра своята роля въ подигането на цѣнитѣ, единствено за смѣтка на консоматоритѣ и отчасти за производителитѣ, които бѣха принудени да продадатъ, или имаха неблагоприятното да продадатъ. Обстоятелството, че нѣкои стоки — нетрайни — мѣстно производ-

ство, макаръ и запрѣтени за износъ, се скупуваха и най-послѣ послѣдва разрѣшение за изпращане въ странство, се добиха два резултата: насърдчи се скупването, а производителитѣ, като не знаеха, че ще се разрѣши износътъ, бѣха принудени да продадатъ по низки цѣни. Колкото просторътъ за спекулацията е по-неограниченъ, толкова опрѣдѣлянето на цѣнитѣ, които практикуватъ общинитѣ, е по-малко ефикасно сръдство.

Дѣйствително, трудно е да се опрѣдѣли, коя дѣйностъ е съ подчертанъ спекулативенъ характеръ. Но затова пъкъ, толкова по-строга трѣбва да се прѣслѣдва всѣка дѣйностъ, която има за цѣль да печели само отъ подигането на цѣнитѣ, която прѣдизвиква това подигане и се върши отъ лица, които по-рано не сѣ занимавали съ търговията на такива прѣдмети. Подъ претекстъ на свободата на търговията и на правото на всѣки да си олихвява капиталитѣ по всѣки подходящъ начинъ, не може да се допуска използването на разбърканото отношение между търсенето и прѣдлагането и още повече да се търпи обръщането на всички стоки, повече или по-малко необходими, сиоредъ момента, въ стоки търговски и обектъ на спекулация. Законътъ не бива да насърдчава обръщането въ търговци-спекуланти на производителитѣ (както е случая напр. съ фабрикантитѣ на гьонъ), на капиталиститѣ, на банкеритѣ, защото това се върши само зарадъ повишението на цѣнитѣ. Като основа пъкъ за опѣнка, да ли тоя елементъ (спекулативния) се явява и въ дѣйността на постояннитѣ търговци и производители, единствено правилно се явяватъ цѣнитѣ на стокитѣ имъ до обявяването на общеевропейската война, съ ония поправки, които се докажатъ за слѣдъ това доставенитѣ имъ стоки. Ограничението монопола на капиталиститѣ, който се опитватъ да защитатъ съ свободата на търговията, ще обезпечи законнитѣ права на производителитѣ относително бждащитѣ високи цѣни на всемирното тържище и ще отърве консоматоритѣ отъ високитѣ цѣни. Обстоятелството, че и нѣкои дребни производители очакватъ високитѣ цѣни, ги характеризира като сѣщи търговци-спекуланти, и спрѣмо тѣхъ трѣбва да се прилагатъ сѣщитѣ мѣрки.

Макаръ и непъленъ, законътъ за опрѣдѣляне цѣнитѣ се оказа неудобенъ най-напрѣдъ за производителитѣ на за-

харъта. Централната власт въ тоя случай не се постави на законна основа и допусна повишение на цѣнитѣ, неоправдани нито отъ запрѣтения износъ, нито отъ изобилната двѣклова реколта. Законътъ, обаче, се оказа неефикасенъ, прѣди всичко, противъ спекулацията. Шестмѣсечното му съществуване не можа да укаже нито на една реквизиция. А отъ друга страна, слабиятъ контролъ по прилагане на опрѣдѣленитѣ цѣни отъ общинитѣ, бавната процедура по прѣслѣждане на нарушителитѣ и нищожнитѣ глоби, които имъ се налагатъ, лишиха закона отъ всѣкаквъ авторитетъ. Всичкитѣ тия печални резултати сж причина за таква абсурди въ една земеделска страна, като нашата: поскъпване на хранитѣ и хлѣба при голѣми запаси отъ храни за износъ, поскъпване на захаръта при изобилна реколта и запрѣтенъ износъ, поскъпване на обущарскитѣ кожи, макаръ че се произвеждатъ и у насъ, и то съ щедрата поддръжка на държавата и т. н.

При условията, които създава откъснатостта на вътрѣшното тържище и свободата на прѣкупцитѣ и „новитѣ“ търговци, не може и дума да става да се обяснява поскъпването на хранитѣ, брашното и хлѣба съ слабия урожай на 1914 г. При нормални условия, даже урожаятъ не е единствениятъ моментъ въ опрѣдѣлянето на цѣнитѣ. Не е важно и въ такива врѣмена, какъвъ е абсолютниятъ размѣръ на урожая, а какво е *количеството на хранитѣ, което, по условията на всемирното тържище, остава на вътрѣшното тържище*. Единъ вътрѣшенъ неурожай (относителенъ), наредъ съ изобилие на хранитѣ въ главнитѣ свѣтовни доставчици, може само, при лоши и скъпи съобщения, да повдигне вътрѣшнитѣ цѣни, точно така, както неурожаятъ въ една наша околия не може да доведе до повишение цѣнитѣ въ самата нея (разбира се, взето пакъ относително и при казанитѣ условия). Сегашнитѣ условия, като е запрѣтенъ износа, задържа се цѣлиятъ урожай въ страната, слѣдов. увеличаватъ се резервитѣ съ онова, което можеше да бѣде изнесено. Това се потвърждава и отъ обстоятелството, отъ никого не оспорвано, че новитѣ търговци на храни (нѣкои банки) сж накупили хранитѣ, които сега държатъ, по твърдѣ ниски цѣни. Трето потвърждение на същото се явява методата на голѣмитѣ южно-бѣл-

гарски мелници да не закупуватъ голѣми количества храни, а да мелятъ споредъ нуждата, повеже новитѣ условия имъ обезпечаватъ ниски цѣни на хранитѣ.

Но има още единъ другъ моментъ, който би трѣбвало да задържи нискитѣ цѣни на хранитѣ, и който спекулацията парализира. Той е фактътъ, че България, въпрѣки усиления износъ, прѣзъ есента на 1913 г. и пролѣтъта на 1914 г. не можа да изнесе всичкитѣ запаси отъ урожаитѣ прѣзъ 1912 и 1913 г. Общоевропейската война ни свари въ разгара на лѣтния — износния — сезонъ. Въ Министерството на финанситѣ тия запаси се изчисляваха по врѣме сондажитѣ за заема на 250 мил. лв. Неблагоприятното камбно, което остана до края, явно показваше, че всичко не се изнесе, а слѣдов. неблагоприятнитѣ послѣдци отъ реколтата на 1914 г. се корегираха съ това още повече.

Поради неограниченото проявление на стремлението къмъ по-голѣми печалби при рѣзкото нарушение на равновѣсието между търсенето и прѣдлагането, и търговци, и производители, използватъ еднакво, както относителната липса на едни стоки, така и относителното изобилие на други. Производители на покровителствувани отъ държавата за смѣтка на всички индустрии (кожарството) се обръщатъ въ търговци-спекуланти на собственитѣ си произведения.

Прѣдъ видъ на това, вмѣшательството на публичната власт се налага зарадъ покровителството на общитѣ интереси. То трѣбва да засѣгне: 1) причинитѣ за поскъпването, 2) лицата, които допринасятъ за него и го използватъ, 3) дѣянията, които изпъкватъ въ него съ своя противообщественъ характеръ. Въ тоя смисълъ законътъ за опрѣдѣляне цѣнитѣ трѣбва да бѣде поправенъ. А именно:

1. Да се манифестира по най-ангажиращъ начинъ лоялността на публичнитѣ власти къмъ интереситѣ на голѣмитѣ народни маси — консоматори — и къмъ авторитета на публичнитѣ заповѣди.

2. Общинскитѣ власти, подпомогнати отъ държавата, да иматъ право и да сж длъжни да образуватъ *запаси* отъ такива стоки, съ което да задържатъ нискитѣ цѣни и да влияятъ за по-равномѣрна и по-ограничена консомация на прѣдмети, ставащи все по-рѣдки.

3. Търговцитѣ, притежателитѣ и производителитѣ на такива стоки да сж за-

дължени, подъ страхъ на глоба и зашпране, да даватъ точни декларации за количеството на тия стоки, както и да ги доставятъ въ наложения тѣмъ размѣръ и въ опрѣдѣлено количество по опрѣдѣлени отъ експертни комисиони цѣни; срокътъ за обжалване оцѣнитѣ на тия комисиони да бѣде краткъ.

4. Да се дадатъ пълномощия за въвеждане института на максималнитѣ цѣни въз основа на цѣнитѣ до обявяването на общоевропейската война, съ поправки въ размѣръ на дѣйствително празходването по доставката на нови стоки слѣдъ обявяване на общоевропейската война.

5. Общинскитѣ власти да могатъ да реквизируютъ и, въ случаи на неподчинение, сами да завеждатъ или откриватъ мелници, хлѣбарници, месарници, магазини за захаръ, вжглища и т. н.;

6. Строго да се запрѣти скупуването и спекулацията съ подигането на цѣнитѣ.

7. Да се наказватъ съ чувствителни глоби и съ зашпране по ускорена процедура дѣянията, които прѣчатъ за евтино и достатъчното изхранване на населението, а именно:

а) умисленото неизпълнение на задълженията по декларирането запаситѣ и производството;

б) умисленото недоставяне на опрѣдѣленитѣ стоки въ опрѣдѣленото количество и време;

в) укриването на запаситѣ и спрането на търговията и производството, щомъ не могатъ да се повишатъ цѣнитѣ;

г) повишението на цѣнитѣ чрѣзъ скупуване, чрѣзъ ограничено производство и чрѣзъ искане на високи цѣни;

д) разпространението на лъжливи слухове, за да се прѣдизвика повишение на цѣнитѣ и паника на тържището.

8. Да се липаватъ отъ облагитѣ по закона за насърчение на мѣстната индустрия всички индустриалци, които спекулиратъ въ подигането на цѣнитѣ съ ограничение на производството, съ складиране на стокитѣ си, или по другъ нѣкой начинъ.

9. Да се обявятъ не станали по право всички сдѣлки за скупуване на стокитѣ съ доставка въ срокъ, сключени слѣдъ обявяване страната въ състояние на обществена криза, а складиранитѣ стоки да могатъ да се реквизируютъ отъ общинитѣ по цѣнитѣ, които бѣха на вътрѣшното тържище до кампанията на банцитѣ и търговцитѣ.

Дончо Ивановъ — Русе.

Законътъ за опрѣдѣляне продажната цѣна на стокитѣ и други прѣдмети отъ първа необходимостъ прѣзъ време на обществени кризи и бѣдствия.

Най-сжщественото въ стопанския животъ е размѣната. И тъй като послѣдната става посредствомъ цѣнитѣ, то тѣ — цѣнитѣ — се явяватъ като върховни регулатори на цѣлия механизъмъ на казания животъ. Ето защо, както теоритичитѣ, така и практицитѣ, и особено благоустроенитѣ държави, спиратъ най-голѣмото си внимание върху тая областъ отъ съвременния ни стопански животъ.

Прѣзъ послѣднитѣ тежки врѣмена за економически и политически животъ на Европа, европейскитѣ държави направиха доста много изъ тая областъ. Така напр. повечето отъ тѣхъ създадоха особени закони за опрѣдѣляне най-високитѣ цѣни на много прѣдмети отъ първа необходимостъ.

България, сжщо, създаде особенъ „законъ за опрѣдѣляне продажната цѣна на свестнитѣ и други прѣдмети отъ първа необходимостъ прѣзъ време на обществени кризи и бѣдствия“ (Държавенъ вѣстникъ № 180 отъ 12 августъ

т. г.), по-главнитѣ разпореждания на който ще си позволимъ да разгледаме. Тия по-важни негови разпореждания сж:

1. Законътъ се прилага „прѣзъ време на обществени кризи и бѣдствия, причинени отъ неурожай, наводнения, мобилизация, война и други смущения“ (чл. 1) „за отдѣлна мѣстност или за цѣлата държава“, за което се „обявява съ царски указъ въз основа рѣшение на министерския съвѣтъ“ (чл. 7).

2. Съ него се дава право да се „опрѣдѣлятъ продажнитѣ цѣни, на едро и дребно, на всички съестни и други прѣдмети отъ първа необходимостъ, както цѣната на наемитѣ и труда“ (чл. 1).

3. Това право за опрѣдѣляне продажнитѣ цѣни се дава на „общинскитѣ съвѣти съ участието на финансовата власть“ (чл. 1).

4. „На всички, които продаватъ на по-високи цѣни стокитѣ и произведенията си (чл. 2) „общинскитѣ власти и полицейскитѣ органи

съставятъ актове, които се изпращатъ на общинския кметъ за понататъшно разпореждане“, (чл. 6), а именно, за първи пътъ да имъ се направи „прѣдупрѣждение отъ общинския съвѣтъ“ (чл. 2), а за втория пътъ да имъ се „наложи глоба“ (чл. 2) въ размѣръ до 25—50 лева (чл. 72 отъ закона за градскитѣ общини). Въ случай пъкъ че нѣкои отъ глобенитѣ „слѣдъ тази мѣрка“ — прѣдупрѣждането имъ отъ съвѣта и глобяването имъ отъ кмета — „се уловятъ, че продаватъ съ по-високи цѣни, или отказватъ да отварятъ дюкянитѣ си и продаватъ стокитѣ, послѣднитѣ се обявяватъ за реквизирани отъ общината и продажбата се продължава подъ специалния надзоръ на общинската властъ“ (чл. 2), или „когато по нѣкои непрѣодолими причини притежателятъ на стокитѣ и произведенията и прислугата не могатъ да продължатъ продажбата подъ надзора на общинската властъ и стокитѣ трѣбва да влѣзатъ въ владѣние на общината“, за послѣднитѣ се „съставя протоколъ-опись“ (чл. 3) и се продаватъ отъ общината“. (чл. 4).

Първото нареждане — врѣмето за дѣйствието на закона — не е точно, но може да се опрѣдѣли. Споредъ закона, това врѣме е „врѣмето на обществени кризи и бѣдствия“, причинени отъ неурожай, наводнение, мобилизация, война и други смущения (чл. 1). Страната ни, наистина, не прѣживява нѣкои особени бѣдствия, причинени отъ „неурожай, наводнения, мобилизация, война и други смущения“, като бунтъ, стачки и други подобни „смущения“. Напротивъ, реколтата ни, ако и да не е добра, не е лоша, — „неурожай“ нѣмаме — имаме излишци отъ храни, нѣкои отъ които е необходимо да се изнасятъ; „наводнението“, като „бѣдствие“, което постигна Ески-Джумайско, Провадийско и нѣкои други мѣста, не е отъ такъвъ характеръ, за да изисква прилагането на закона; „мобилизация“ нѣмаме, нѣмаме сжщо нито „война“, нито пъкъ „други смущения“, които сами да сж „бѣдствия“, или пъкъ да причиняватъ нѣкакви „бѣдствия“. Но, ако нѣмаме такива „бѣдствия“, ние прѣживяваме силна „обществена криза“ (чл. 1), причинена отъ „смущението“, което прѣдизвика у насъ европейската война. Така че, формално, по буквата и духа на закона, правителството може, на законно основание, да „обяви съ царски указъ, възъ основа рѣшенията на министерския съвѣтъ, обществената криза“ (чл. 7), а слѣдователно и врѣмето за дѣйствителното прилагане на закона. Издадениятъ указъ, съ който е обявена обществената криза въ цѣлата страна (Държавенъ вѣст. № 184 отъ 29 августъ т. г.) е слѣдователно законенъ. Подържаното отъ нѣкои противно мнѣние е неправо.

Второто нареждане — предметитѣ и тѣхнитѣ цѣни, които ще се опрѣдѣлятъ — не е ясно и може да доведе до произволни тълкувания и прилагания. Споредъ закона, могатъ да се опрѣдѣлятъ продажнитѣ цѣни, на едро и дребно, на „всички съестни и други прѣдмети отъ първа необходимостъ, както и цѣната на наемитѣ и на труда“ (чл. 1). Кои сж и кои могатъ да бждатъ всички тия „съестни и други прѣдмети отъ първа необходимостъ“? Законътъ ги неопрѣдѣля. Науката

— стокознанието, политическата економия, или друга нѣкоя наука, сжщо, не ги опрѣдѣля. Тогава, какъ ще ги опрѣдѣлятъ общинскитѣ съвѣти? Много просто, споредъ субективната прѣцѣпка на общинскитѣ съвѣтници. Ние имаме възможностъ да прѣгледаме заповѣдитѣ за опрѣдѣлянето цѣнитѣ на тия стоки въ повечето градски общини и се убѣдихме, че, наистина, разнитѣ общини разпо прѣцѣняватъ, кои отъ „съестнитѣ и други прѣдмети сж отъ първа необходимостъ“? Като оставимъ хлѣба, брашното, месото, дървата, вжглищата, захарта, солта, много общини сж опрѣдѣлили цѣнитѣ и на сиренето и кашкавала, като сж ги подраздѣлили на нѣколко качества, на ориза — и то съ отдѣлни цѣни за разнитѣ му качества, на сапуна — деветъ различни качества съ деветъ различни цѣни, маслинитѣ — три качества съ три цѣни, а нѣкои общини сж опрѣдѣлили цѣнитѣ и на пастърмата, по отдѣлно за обикновената и за бела (рибицитѣ) и то отдѣлно за мѣстната отъ Горня-Орѣховица, и на наденицитѣ (суджукитѣ), и на боба-хорозъ и чалж, и на лука-арпаджикъ и каба, и на картофитѣ-червени и жълти, и на екстрата маслиново масло, и на сусамовото масло, и на яйцата, и на спирта за горене, и на оцета и... и на какви ли не други прѣдмети, все „отъ първа необходимостъ“. Има силно поддържани мнѣния, дори споредъ които трѣбва да се опрѣдѣлятъ цѣнитѣ на обработенитѣ кожи, на галошитѣ, на стъклата, па и на всички други прѣдмети, които се считатъ „отъ първа необходимостъ“.

Така произволно става опрѣдѣлянето на прѣдметитѣ, на които се опрѣдѣлятъ цѣнитѣ. Не по-малко произволно става опрѣдѣлянето цѣнитѣ на самитѣ тия прѣдмети. *Цѣната на хлѣба* се опрѣдѣля споредъ *цѣната на брашното*, а цѣната на брашното — споредъ *тая на житото*, а пъкъ цѣната на послѣдното — *цѣната на житото* — се опрѣдѣля отъ... пазара — отъ нашия и чуждъ пазаръ. Само въ една-двѣ общини, и то за форма, като че ли е опрѣдѣлена цѣната на житото — истинския прѣдметъ „отъ първа необходимостъ“. Вслѣдствие на това, докато опрѣдѣленитѣ цѣни на хлѣба и на брашното задоволяватъ фуражикитѣ и мелничаритѣ, послѣднитѣ стоятъ спокойно: мелятъ си брашното и пекатъ си хлѣба. Но покачи ли се цѣната на житото, или пъкъ, въобще, видятъ ли имъ се опрѣдѣленитѣ цѣни на брашното и хлѣба незадоволителни, тѣ отиватъ въ общинитѣ и съ заплашването, че ще обявятъ стачка, че нѣма да мелятъ брашно и нѣма да пекатъ хлѣбъ, всѣкога добиватъ нужното имъ покачване въ цѣнитѣ на брашното и хлѣба. Като се вземе прѣдвидъ, че въ послѣдно врѣме, въпрѣки запрѣщението износа на житото, цѣната на послѣдното постоянно се качва, лесно ще се обясни и оправдае постоянното и настоятелно искане на мелничаритѣ и хлѣбаритѣ за покачването цѣнитѣ на брашното и хлѣба, — нѣщо, което постоянно се уважава отъ общинскитѣ съвѣти. Ясно е, прочее, че по силата на нѣщата, общинскитѣ съвѣти не сж въ състояние да опрѣдѣлятъ такива цѣни за тия „прѣдмети отъ първа необходимостъ“, като

хлѣба, брашното и житото, каквито сж необходими за запазването на консоматоритѣ — „народа“ отъ експлоатация. Сжщото е положението на съвѣтитѣ при опрѣдѣлянето на цѣнитѣ и на другитѣ „прѣдмети отъ първа необходимостъ.“ *Цѣната на месото*, напр., зависи отъ цѣната на добитѣка, а цѣната на послѣдния отъ... пазара. Благодарение, че бѣше запрѣтенъ, а сега ограниченъ износа на добитѣка, че съ послѣдния не могатъ да ставатъ при продажбата тия спекулации, каквито ставатъ съ житото — да се продаватъ, напр., по проба съ късна доставка—и че цѣнитѣ на кожитѣ на едрия добитѣкъ сж много високи, можаха да се задържатъ, сравнително, низки тѣ цѣни на месото у насъ. Иначе, едва ли щѣше да може нѣкой общински съвѣтъ да ги задържи! *Цѣната на дървата*, сжщо не може да се опрѣдѣли, защото, ако бжде низка, дърваритѣ нѣма да ги носятъ за проданъ. Не могатъ съвѣтитѣ да каратъ дърваритѣ насила да ходятъ по горитѣ да секатъ дърва, да ги товарятъ на конетѣ си и да ги каратъ въ градоветѣ за проданъ. Тия цѣни могатъ да бждатъ отъ значение само за ония дървари, които иматъ складове въ градоветѣ. Обаче, справедливо или не, тѣ ще останатъ, все пакъ, до като дърваритѣ сж съгласни да продаватъ дървата си по тѣхъ. Ако дърваритѣ не сж съгласни, нѣма да внасятъ нови дърва да си попълватъ складовѣтѣ: дървата ще останатъ по горитѣ, или по гаритѣ. За *цѣната на вжглищата* е излишно да се говори. До като се опрѣдѣлиха цѣнитѣ имъ, тѣ се свършиха, като се продаваха на много по-висока цѣна отъ опрѣдѣлената. Независимо отъ това, опрѣдѣлението на цѣната имъ докара зло, вмѣсто добро. Ето защо. Понеже много отъ търговцитѣ се побояха, че общинитѣ, наистина, могатъ да ги заставятъ да продаватъ вжглищата по тая низка цѣна, каквато се опрѣдѣли, то тѣ се въздържаха да си доставятъ вжглища. По това врѣме, обаче, се запрѣти износа на вжглищата отъ Ромѣния, единствената страна, отъ която още можаха да се доставятъ. И така, ние останахме почти безъ вжглища. За да не би населението да се подложи на нѣкоя „експлоатация“, то се остави безъ вжглища. Сжщо така можеше да остане безъ *газъ и соль*, ако търговцитѣ на тия артикули се „уплашатъ“ отъ опрѣдѣленитѣ имъ цѣни. Никой отъ тѣхъ не ще иска да рискува — да отива на явна загуба да ги купува. Малко по-иначе стои въпроса съ *цѣната на захарѣта*. Сега захарѣта е скъпа въ странство. Нашитѣ захарни фабрики ще я произвеждатъ тая година въ голѣмо количество. Тѣ ще могатъ, дори, да правятъ износъ, особено за Турция, ако имъ се разреши това, което, впрочемъ, за сега не е запрѣтено. Така че, тѣ въ никой случай не ще продаватъ произведената захаръ по-евтино, отколкото биха я продали въ странство, като направятъ слѣдующитѣ се прѣсмѣтания, разбира се, въ митата и другитѣ даждия, навлата и пр. И наистина, тѣ вече сж почнали продажбата отъ новата реколта. Полученитѣ цѣни сж много по-високи отъ тия, които сж опрѣдѣлили общинскитѣ съвѣти. Ще се подчинятъ ли тѣ на тѣхъ? Разбира се, че

не. Защото тѣ не сж основани съ благотворителни цѣли, нито пъкъ сж поставени да дѣйствуватъ подъ пълното опекунство на общинитѣ. Тѣ дѣйствуватъ самостоятелно и то така, както въ границитѣ на законитѣ имъ диктуватъ интереситѣ. Интереситѣ имъ диктуватъ да не приематъ опрѣдѣленитѣ отъ общинитѣ низки цѣни, поне до тогава, до когато не се одобрятъ отъ държавата. И тѣ нѣма да ги приематъ, макаръ и да стане нужда да обхоятъ законитѣ.*) За цѣнитѣ на другитѣ „прѣдмети отъ първа необходимостъ“, на които сж опрѣдѣлени цѣнитѣ, като *ориза, маслинитѣ, пастърмата, наденцитѣ*, излишно е да се говори. Тѣ само правятъ заповѣдитѣ на кметствата по-дълги и по-интересни. Едва ли самитѣ кметове вѣрватъ, че ще могатъ да си купятъ горня-орѣховската пастърма-белъ по тая цѣна, която сж опрѣдѣлили, ако на пастърмаджията, който я продава, не му отгърва. Такава една диктатура на общинскитѣ съвѣти може само да компрометира намѣсата имъ въ свободата на търговията, но не и да допринесе нѣщо добро за търговията, или пъкъ за консоматоритѣ. Отъ сжщия характеръ е и опрѣдѣлението „*цѣнитѣ на наемитѣ и на труда*“. По кой начинъ ще се заставятъ тия, които даватъ квартири, стаи, магазини или дюкяни подъ наемъ, или пъкъ наематъ работници за фабричитѣ си, работилницитѣ си, търговскитѣ си контори, или за жилищата си, да приематъ опрѣдѣленитѣ отъ общинскитѣ съвѣти цѣни? Ако не могатъ да увеличатъ наемитѣ си, или пъкъ намалятъ надницитѣ и заплатитѣ на работницитѣ и служащитѣ си, тѣ нѣма да даватъ имотитѣ си подъ наемъ и нѣма да наематъ работници и служащи. Насила могатъ ли се застави да правятъ противното на интереситѣ си? Самиятъ законъ, дори, не прѣдвижда наказания за противнитѣ тѣхни дѣйствия. Най-голѣмото наказание, което би могло да се наложи на тѣхъ — и то е голѣмъ въпросъ да-ли ще се намѣри сждъ да го признае за законно — е до 50 лв. Така, даванитѣ подъ наемъ квартири, стаи, магазини и пр. не могатъ да се „обявятъ“ за „реквизирани“, или да се „реквизиратъ“ и влѣзатъ въ „владѣние на общинитѣ“ (чл. 2 и 3 отъ закона). Сжщо така, не могатъ да се „обявятъ“ за „реквизирани“, или да се „реквизиратъ“ и влѣзатъ въ владѣние на общинитѣ, нито фабричитѣ на работодателитѣ, нито работилницитѣ на послѣднитѣ, нито търговскитѣ имъ контори, нито пъкъ... каситѣ имъ, нито паритѣ имъ...

Тия сж, накратко, общитѣ ни съображения,

*) Доколкото ни е извѣстно, до сега не е станало нужда, цѣто тия фабрики да прибѣгватъ до обхождането на законитѣ. Тѣ сж прибѣгнали само до защита на държавата, която на *законно* основание спрѣ изпълнението на заповѣдитѣ на общинитѣ за цѣнитѣ на захарѣта. Изявлението на столичнитѣ общински съвѣтници, че държавата, въ лицето на правителството имъ, прѣдставлявано отъ министъра на вжтрѣшнитѣ работи и народното здраве, нѣма право по закона да сирира тѣхното рѣшение за опрѣдѣлянето цѣнитѣ на захарѣта и за конфискуването захарѣта на софийската захарна фабрика е несъстоятелно, понеже, споредъ закона, както споменахме по-горѣ и както ще пояснимъ по-подробно по-долѣ, опрѣдѣлянето продажнитѣ цѣни, въ случая цѣнитѣ на захарѣта, става „съ участието на финансовата властъ“ (чл. 1), която, поради истинното ѝ опрѣдѣление, може да се прѣдставлява и отъ самия министъръ на финанситѣ, а слѣдователно — отъ самия министерски съвѣтъ.

поради които считаме, че въпросната наредба на закона е неясна и дава възможност на произволни тълкувания и прилагания. Не искаме да подкръпваме това си мнѣние съ примери, защото считаме, че много далечъ ще отидемъ. Достатъчно е само да споменемъ, че, при опрѣдѣлянето цѣнитѣ, повечето общински съвѣти не сж обръщали внимание, нито кои прѣдмети сж отъ първа необходимостъ, нито пъкъ срѣдната цѣна у насъ на тия прѣдмети, като се прѣсмѣта срѣдната или покупната имъ цѣна, ажиото, разносикитѣ за прѣвоза имъ, фирата, разносикитѣ по прѣдаването имъ, заслужената печалба за риска въ доставянето имъ и пр. и пр. Има факти, отъ които се вижда, че много общински съвѣти на приумица, за да не кажемъ по-лошо, па и вжтрѣшно влияние, сж опрѣдѣлили съвършено произволни цѣни, износи само за нѣкоя група съвѣтници, които сж ги наложили, или пъкъ на „народа“ — бждащитѣ избиратели на съвѣтниците. Министерството на вжтрѣшнитѣ работи и на народното здраве изнася, дори и такъвъ фактъ, че единъ общински съвѣтъ е опрѣдѣлилъ различни цѣни за батумската руска газъ отъ руската газъ „Нобелъ“, като е счелъ, че тая руска газъ е различна, съ двѣ различни качества и стойности. — (Окръжно на М-вото № 6350 отъ 25 септември т. г.).

Третото нареждане — властитѣ, които ще опрѣдѣлятъ предметитѣ отъ първа необходимостъ и цѣнитѣ имъ — и то не е ясно, но все пакъ може да се поясни и опрѣдѣли. Споредъ закона, тия власти сж „общинскитѣ съвѣти съ участието на финансовата власть“ (чл. 1). Наредбата на закона за общинитѣ, че кмета има право „да промишлява за качеството, количеството и цѣнитѣ на общото продоволствие“ (чл. 64 т. 30 отъ закона за градскитѣ общини), споредъ тоя законъ отпада, или, по-право, се допълва, касателно цѣнитѣ на продоволственитѣ прѣдмети. Указаниятъ въ тоя законъ „общински съвѣтъ“ е опрѣдѣленъ: знае се състава му и неговитѣ дѣйстви. Не е опрѣдѣлена, обаче, указаната въ него „финансова власть“, а още повече не е опрѣдѣлено въ него „участието“ на тая власть. „Финансовата власть“ въ едни градове е голѣма: тя се състои отъ финансовитѣ началници, помощниците имъ, бирничитѣ, акцизнитѣ, началници, помощникитѣ имъ, управителитѣ на митницитѣ, контролоритѣ, оцѣнителитѣ, па и архиваритѣ и писаритѣ на финансовитѣ и акцизни управления и на митницитѣ, че и митническитѣ стражари, акцизнитѣ стражари, че кой не чиновникъ по финансовото вѣдомство?! Всички ли тия прѣдставители на „финансовата власть“ ще взематъ участие? И ако ще взематъ всички, или частъ отъ тѣхъ „участие“ въ рѣшаването на тия въпроси, като кои прѣдмети ще се считатъ отъ „първа необходимостъ“ и каква да бжде „продажната имъ цѣна на едро и дребно“, то какво „участие“ ще взематъ: само съ съвѣщателенъ ли гласъ ще „участвуватъ“, или съ рѣшаващъ гласъ? Ако ще участвуватъ само съ съвѣщателенъ гласъ, то е все едно, че не взематъ никакво „участие“, но ако ще участвуватъ съ рѣшаващъ гласъ, то съ какви права: не могатъ ли съвѣтниците на

общинитѣ да се укажатъ въ малцинство, ако, по една или друга причина, „финансовата власть“ намѣри за нужно да се намѣси въ разрѣшаването на тия въпроси? Стига само да се явятъ 30—40 акцизни или митнически стражари или други чиновници по финансовото вѣдомство въ съвѣта. Нѣщо по-вече, „финансовата власть“, „участието“ на която се иска въ разрѣшенето на тия въпроси, не се явява само въ казанитѣ нейни органи. Тя може да се яви и съ самото Министерство на финанситѣ, дори съ самия министъръ на финанситѣ. Тогава? Отговорътъ е ясенъ. Мимо волята на министра на финанситѣ, а слѣдователно на правителството, всичкитѣ рѣшения на автономнитѣ наши учрѣждения — общинскитѣ съвѣти — и всичкитѣ заповѣди на кметовитѣ по „опрѣдѣлянето продажнитѣ цѣни на съестнитѣ и други прѣдмети отъ първа необходимостъ“ могатъ да бждатъ незаконни, недѣйствителни, т. е. само да служатъ за заплашване... за смѣхъ... Въ това положение сж изпаднали за сега заповѣдитѣ на столичния кметъ и на други нѣкои кметове по опрѣдѣляне цѣнитѣ на захарята.

Още съ влизането на въпросния законъ въ сила, бѣше обрнато внимание, най-напрѣдъ отъ Варненската търговско-индустриална камара, че е игнорирано „участието“ на търговско-индустриалнитѣ камари въ опрѣдѣлянето прѣдметитѣ отъ първа необходимостъ и тѣхната цѣна. Министерството на вжтрѣшнитѣ работи и на народното здраве се вслуша въ изказаното и нареди съ окръжно писмо да се поиска „мнѣнието на търговско-индустриалнитѣ камари за справедливия размѣръ на цѣнитѣ за ония продукти, които се произвеждатъ или продаватъ на едро въ районитѣ имъ.“ (Окръжно № 5991 отъ 20 мин. августъ). Независимо отъ това нареждане на министерството, много общини сж искали мнѣнието на камаритѣ, или на заинтересуванитѣ търговци и индустриалци за цѣнитѣ на казанитѣ прѣдмети. Въпрѣки това, обаче, рѣшенията на съвѣтитѣ, по лесно обяснима причина, не сж се одобрявали, нито отъ камаритѣ, нито отъ заинтересуванитѣ търговци и индустриалци. Това накара търговско-индустриалнитѣ камари да направятъ задръжно ходатайство въ срѣдата на миналия м. октомври съ особени делегати, за да се измѣни закона въ смисълъ: опрѣдѣлението на цѣнитѣ на прѣдметитѣ отъ първа необходимостъ да става отъ особени комисии, и въ вносниитѣ пунктове, и въ главнитѣ производтелни центрове на вжтрѣшността, прѣдпочително въ сѣдалищнитѣ градове на камаритѣ, въ съставъ: постоянното присѣствие на общината (а не цѣлия общински съвѣтъ), окръжния управител, финансовия началникъ и единъ прѣдставител на търговско-индустриалната камара, отъ които цѣни другитѣ общини да изхождатъ, като прѣсмѣтатъ транспортнитѣ разноси до тѣхъ.

Четвъртото нареждане — наказанията за нарушенията на закона, е най-важната и най-неточната и най-неясната частъ отъ закона. Всички най-добри, идеални дори постановления на законитѣ, могатъ да си останатъ само постановления идеални, ако нѣма за-

конна наредба, която да гарантира тяхното изпълнение, поне въ тия имъ части, изпълнението на които зависи отъ частни лица. Въ случая, могатъ да се опрѣдѣлятъ най-справедливитѣ цѣни на „прѣдметитѣ отъ първа необходимостъ“, но ако закона не ги гарантира, т. е. не опрѣдѣля съотвѣтнитѣ наказания за тия, които продаватъ съ по-висока цѣна тия прѣдмети, или ги укриватъ, за да ги продаватъ съ обхождане на закона, по каквито цѣни си искатъ, опрѣдѣленитѣ цѣни могатъ да останатъ само писани, макаръ и справедливи, дори идеални. Споредъ насъ, законътъ не урежда добръ съотвѣтнитѣ наказания за нарушителитѣ му. И наистина, законътъ изисква, щото „всички, които продаватъ на по-високи цѣни стокитѣ и произведенията си“ (чл. 2), безъ да се заставятъ подъ страхъ на наказание да деклариратъ на властѣта тия си стоки, ако се заловятъ отъ „общинскитѣ власти и полицейскитѣ органи“, да имъ се „съставятъ актове“ (чл. 6) и за първи пътъ да имъ се „направи“ прѣдупрѣждение отъ общинския съвѣтъ“ (чл. 2), за втори пътъ да имъ се „наложи глоба“ (не се казва отъ кого?), а за трети пътъ — „обявяватъ имъ се (пакъ не се казва отъ кого?) стокитѣ и произведенията за реквизириани отъ общината“, или пъкъ се реквизириратъ — „влизатъ въ владѣние на общината“ (чл. чл. 2 и 3). За първото наказание, „прѣдупрѣждението“, което е равносилно на „мъмренето“ на чиновницитѣ, се опрѣдѣля отъ закона кой ще го налага — „общинския съвѣтъ“. Това е точно опрѣдѣлено, макаръ че може да се счете и за погрѣшно, станало по погрѣшно поставяне на прѣпинателния знакъ — запетаята, слѣдъ общинския съвѣтъ, вмѣсто прѣдъ думата „отъ“, що е прѣдъ тоя съвѣтъ. Съ прѣмѣстването на тоя прѣпинателенъ знакъ ще измѣни нареждането на закона въ смисълъ, че „прѣдупрѣждението“, като по-малко наказание, нѣма да става непрѣмѣнно отъ цѣлия „общински съвѣтъ“, но може да става отъ кмета, помощницитѣ му, или отъ нѣкои членове на съвѣта, упълномощени съ това право отъ послѣдния, и че „налагането на глоба“, като по-голѣмо наказание, и главно като такова, което непосредствено води къмъ още по-голѣмо наказание — „реквизирирането“ на стокитѣ и произведенията на нарушителитѣ, трѣбва да става непрѣмѣнно отъ съвѣта. Второто и третото наказание, обаче, не сж опрѣдѣлени въ закона, отъ кого ще се налагатъ. Тая неясностъ на закона, види се, е накарала М-вото на вжтрѣшнитѣ работи и на народното здраве — автора и най-добрия му тълкувателъ — да му даде двѣ противоположни тълкувания: съ едното тълкувание да иска тия двѣ наказания, па дори и първото — „прѣдупрѣждението“, да се налагатъ отъ постоянното присѣствие на общинитѣ, а съ друго едно — по-послѣдно — тия наказания да се налагатъ само отъ общинскитѣ съвѣти. Първото тълкувание е направено съ тая частъ отъ едно окръжно писмо: „прѣдъ видъ на това, че закона постановява опрѣдѣлянето на продажнитѣ цѣни (чл. 1), както и прѣдупрѣждаването на нарушителитѣ на цѣноразписа (чл. 2) (за другитѣ наказания не се казва въ окръжното), да става отъ

общинскитѣ съвѣти, ще наредите, (окръжното писмо отъ окръжнитѣ управители) тѣзи послѣднитѣ да бждатъ свикани на извънредна сесия, за да изработятъ (сами? „участието на финансовата властъ“ е пропуснато!) въ най-скоро врѣме първоначалния цѣноразписъ и дадатъ мандатъ на постоянното присѣствие да бди най-строго за прилагането на закона, като ревизира отъ врѣме на врѣме, споредъ поскъпването или поевтиняването на пазара, (на кое?) стокитѣ и произведенията. Продажнитѣ цѣни на разнитѣ артикули (на какво основание може да му се дава тоя мандатъ когато, споредъ закона, „опрѣдѣлянето продажнитѣ цѣни“ е отъ компетентностъ на общинскитѣ съвѣти и на финансовата властъ) и прави отъ името на общинскитѣ съвѣти, прѣдвиденото въ чл. 2 отъ закона прѣдупрѣждение, (на какво основание може да се делегира това право на постоянното присѣствие, когато то е дадено на общинскитѣ съвѣти?) налага глоба и реквизирира стокитѣ на нарушителитѣ на цѣноразписа. (Тия двѣ наказания, макаръ и по-голѣми отъ първото, могатъ да се налагатъ отъ постоянното присѣствие, щомъ му се даде за това право отъ общинскитѣ съвѣти, защото въ закона не е опрѣдѣлено, че тѣ сж права на тия съвѣти) (гл. окръжно № 5591 отъ 29 минал. августъ, печатано стр. 6). Второто тълкувание е направено съ тая частъ отъ послѣдующо едно окръжно писмо до градскитѣ кметове въ царството: „реквизириране на извѣстна стока по силата на чл. 2 е крайна мѣрка (тя е третя и послѣдняя мѣрка), къмъ която може да се прибѣгва само по рѣшение на общинския съвѣтъ, слѣдъ като бжде надлежно констатирано, че извѣстенъ търговецъ, слѣдъ като му е напомнено отъ общинския съвѣтъ да не продава по-скъпо отъ опрѣдѣленитѣ цѣни (слѣдъ като му е било наложено отъ съвѣта първото наказание — „прѣдупрѣждението“), послѣ е билъ глобенъ за сжщото по постановление отъ сжщия съвѣтъ, (слѣдъ като му е било наложено пакъ отъ съвѣта второто „наказание — „глобата“) и слѣдъ това тоя търговецъ пакъ продължава да продава по-скъпо или пъкъ отъ казва да продава, когато е редовно констатирано, че има свободна стока, докарана за продажба въ общината“. (Окръжно № 6350 отъ 25 миналия септемврий, литографирано, стр. 5).

Въпрѣки тая неясностъ на закона, нека да приемемъ, че послѣдното тълкувание на министерството е най-правилно и че по него ще се водятъ всички общини въ царството. Какво ще излѣзе? Първо, че за всѣки търговецъ, който се залови и то съ актъ, (а пъкъ това не е лесна работа), че е продавалъ нѣкои свои стоки по-скъпо отъ опрѣдѣленитѣ цѣни, ще трѣбва да се свика общинския съвѣтъ, за да му се направи „прѣдупрѣждение“ — едно писмено мъмрене. Съвѣтътъ, разбира се, не ще може да се свика въ сжщия день, въ който е съставенъ на търговеца актъ. До свикването на съвѣта, разбира се, търговеца безпрѣпятствено ще продължава да продава по своитѣ високи цѣни стокитѣ си. Защото, до като не му се наложи първото наказание, не може да му се състави втори актъ, та да му се на-

ложи второто наказание — глобата. Да прѣдположимъ, че на търговеца е наложено първото наказание и че слѣдъ него той е пакъ заловенъ, това не може да го спре да продава по своитѣ високи цѣни. Това ще прави пакъ, до като отново се събере съвѣта и му наложи прѣдвиденото отъ закона наказание — най-много до 50 лева. Него и това може да не спре, защото това наказание може да бѣде нищожно, въ сравнение на печалбитѣ, които добива отъ скѣпото продаване на стокитѣ и защото третото наказание, „реквизицията“, може и да не се приложи, било че стокитѣ се свършатъ, до като дойде редъ да се реквизируютъ, било че съвѣта не ще дойде до съгласие да наложи това, наистина, много тежко наказание, най-сетнѣ, че стокитѣ, макаръ че сѣж несвършени, но прѣди да се „реквизиратъ“, и дори когато сѣж вече реквизиранни отъ общината, се прѣпродаватъ на второ лице, разбира се по реда, както изискватъ законитѣ и интереситѣ на продавача-търговецъ. Въ резултатъ, какво ще се добие? Нищо. Общинския съвѣтъ ще има три дълги засѣдания, които може да коштуватъ на общината стотина лева, а на нарушителя ще може — и то съ трудъ! — да му се наложи глоба най-много... 50 лв. Е, колкото и да е, но все е наказание! — може да си кажатъ съвѣтниците, слѣдъ като си дадатъ смѣтка за направеното. Да, но то е и може да бѣде „наказание“ само за дребнитѣ търговци — за бакалитѣ. Какво прѣдставлява това „наказание“ за едритѣ търговци и индустриалци, напримѣръ, за едритѣ колониялисти, или за мелничаритѣ, или за фабрикантитѣ на захаръ? Тѣ отъ това ли „наказание“ ще се уплашатъ, ако интереситѣ имъ диктуватъ да продаватъ брашното, солта, газта, захарта и другитѣ прѣдмети отъ първа необходимостъ на по-високи отъ опрѣдѣленитѣ цѣни? Никога! Тогава? Тогава, ще ни възразятъ господа съвѣтниците, ще държимъ най-крайната мѣрка, най-голѣмото наказание — реквизицията. Голѣма дума, тежко наказание, празна приказка!... Какъ ще се оставятъ индустриалцитѣ и едритѣ търговци да имъ се реквизируютъ стокитѣ, когато могатъ да я продаватъ на добра цѣна въ друга нѣкоя община, макаръ и селска, кѣдѣто нѣма опрѣдѣлени цѣни, или ако има, не сѣж много низки, или пакъ ако сѣж низки, общинскитѣ съвѣтници не сѣж много строги изпълнители на законитѣ? Индустриалцитѣ и едритѣ търговци не продаватъ стокитѣ си само въ тия общини, въ които живѣятъ и въ които, по единъ или другъ начинъ, е дошла работата до реквизирането на стокитѣ имъ. Тѣ иматъ клонове, агенции и добри клиенти по цѣлата страна. Тѣ продаватъ стокитѣ си навредъ, тѣ могатъ да ги продаватъ дори на клиентитѣ си, които сѣж вънъ отъ България. Това закона не имъ запрѣщава. При тая гарантирана отъ законитѣ за тѣхъ свобода на търговията, могатъ ли нѣкои общински съвѣ-

ти да ги ограничатъ да продаватъ стокитѣ си по опрѣдѣленитѣ неизносни за тѣхъ цѣни?! Разбира се, че не могатъ. Щомъ нѣкоя община почне сериозно да имъ прѣчи въ търговията и дойде работата до тамъ, щото да почватъ да се заплашватъ стокитѣ имъ съ реквизиция, нѣщо което не може скоро и лесно да стане — тѣ прѣспокойно ще продадатъ заплашенитѣ си стоки на нѣкои свои добри клиенти въ друга, трета и десета община. А пакъ могатъ да не ходятъ изъ чужди общини да търсятъ „клиентитѣ“ си, тѣ могатъ да ги „продадатъ“ на нѣкой свой добѣръ „кlientъ“ отъ своята община. Веднѣжъ продадени на друго лице, тѣ не могатъ да се „реквизиратъ.“ До като дойде до „реквизирането“ имъ отъ новия имъ притежателъ, ще трѣбва пакъ да се залавя продавача имъ, ако тоя, който ги е „купилъ“, иска да ги продава, да се дебне да се залови, че ги продава по-скѣпно отъ опрѣдѣленитѣ цѣни, да му се състави актъ, да се „прѣдупрѣди“ отъ съвѣта, да се „глоби“ отъ послѣдния и да се заплаши съ новъ актъ съ „реквизирането“ имъ, — нѣщо което става доста дълго и трудно. Да прѣдположимъ, че и тоя имъ — втория имъ „покупателъ“, се заплаши съ „реквизирането“ на тия стоки. Какво му струва да ги „продаде“ на трети, за да не се реквизируютъ. И, най-сетнѣ, какво му струва да ги депозира нѣкъдѣ у нѣкого и да не ги продава поне дотогава, до когато мине ишаха на общинския съвѣтъ да ги реквизира. А до това срдство могатъ да прибѣгнатъ въ нужда и първитѣ имъ притежатели! Законътъ не позволява да се „реквизиратъ“ „депозирани“ у нѣкои лица стоки, до като продавачитѣ имъ не се прѣдупрѣдятъ отъ общинскитѣ съвѣти и глобятъ отъ послѣднитѣ, разбира се, за гдѣто сѣж ги продавали съ по-високи цѣни отъ опрѣдѣленитѣ.

Казахме, че тая свобода на дѣйствиe иматъ тия, които, по положението си, сѣж най-свободни въ търговията, на които пазара не е една община, или както бива обикновено, единъ кварталъ, или една улица, а цѣлата ни страна и дори чуждитѣ пазари. Тия търговци и индустриалци закона не лови и не може да улови. Той може да залови само дребнитѣ търговци — най-вече бакалитѣ. Наистина, че съ залавянето на послѣднитѣ, ще се накърнятъ косвено интереситѣ и на първитѣ. Но все пакъ, първитѣ си оставатъ далечъ неуязвими. ...

Въ заключение на всичко казано, считаме, че въпросния „законъ за опрѣдѣляне продажнитѣ цѣни на съестнитѣ и други прѣдмети отъ първа необходимостъ“ е неясенъ, неточенъ и дава възможностъ на произволни тълкувания и приложения, които могатъ само да прѣчатъ на търговията, но не и да съдѣйствуватъ за запазването интереситѣ на потребителитѣ съ опрѣдѣляне справедливи продажни цѣни на прѣдметитѣ отъ първа необходимостъ.

Неговото измѣнение е необходимо.

Прѣзъ 1914 година вече има успокояване съ запазване неутралитетъ, и изтеглената сума е два пѣти по-малка спрѣмо ланшната и петъ пѣти по-малка спрѣмо прѣдходното тревожно тримѣсечие.

Мѣсецъ ноемврий прѣдставя подобенъ ходъ прѣзъ цѣлото петолѣтие, като съотвѣтнитѣ суми сж се почти съразмѣрно намалили.

ТАБЛИЦА 2.

Спестено въ пощенската спестовна каса

	1. януарий до 30. юний	1. юний до 30. септемв.	октомврий	ноемврий	Изцѣло за първитѣ 11 мѣсеца
	в ъ	х и л я д и	л е в а		
1910	+1.898	+254	+136	+800	+3.088
1911	+3.147	+1.236	+296	+1.189	+5.868
1912	+3.332	-1.911	+441	+1.212	+3.074
1913	+9.085	-1.823	-1.518	-394	+5.350
1914	+2.229	-4.228	-189	+46	-2.142

Таблицата № 2 още по-добрѣ ни затвърдява въ горнитѣ ни заключения. Спестяванията сж расли въ първото полугодие и тѣхния максимумъ е три пѣти по-голяма сума прѣзъ тревожната 1913 година спрѣмо она въ 1912 година, никога по-рано недостигана! Ние допускаме, че тѣзи голѣми спестявания, въ врѣме, когато всичкото дѣеспособно мжжко население бѣ на бойнитѣ полета, принадлежатъ на офицери или офицерски сѣмейства. Спестяванията прѣзъ първото спокойно полугодие на 1914 година сж подъ съотвѣтнитѣ суми на всички прѣдходни години, и само съ малко надвишаватъ 1910 година. Интересно е, че спестеното прѣзъ това полугодие е почти 4 пѣти по-малко спрѣмо спестената сума прѣзъ съотвѣтното врѣме на 1913 година.

Прѣзъ третото полугодие увеличение на спестеното се проявява само къмъ 1911 година, а прѣзъ другитѣ три години имаме вече по-гольми изтегления, които, твърдѣ лесно обяснимо, достигатъ своя значителенъ максимумъ прѣзъ миналата 1914 год. Мѣсецъ октомврий е охарактеризиранъ почти съ сжщия ходъ на спестявания или изтегления. Прѣзъ този мѣсецъ е вече внесено извѣстно спокойствие или уталожване, както въ края на размирната 1912 година, тѣй и прѣзъ 1914 год. Прѣзъ този мѣсецъ октомврий е постигнатъ най-гольмия отрицателенъ резултатъ въ 1913 година, което, както казахме, се обяснява съ голѣмитѣ нужди на демобилизиранитѣ клиенти на спестовната каса. Най-малкъ пѣкъ отрицателенъ резултатъ е прѣзъ миналата година. Нека забѣлжимъ, че 1912 година, съ този първи мѣсецъ слѣдъ мобилизацията, стои най-добрѣ въ цѣлото петолѣтие, което свидѣтельствува за голѣмото и широко довѣрие, съ което се ползува въ страната единствениятъ нашъ народенъ спестовенъ институтъ. Мѣсецъ ноемврий прѣдставя за цѣлото петолѣтие сжщия ходъ, както и мѣсецъ октомврий, но съ значително подобрени суми; особно 1914 година, която отъ отрицателенъ резултатъ прѣзъ октомврий прѣминава на положителенъ резултатъ, т. е. фактически спестена сума.

Този резултатъ трѣбва да смѣтаме задоволителенъ, защото обикновено къмъ края на годината хората иматъ нужда отъ повече пари, поради подготовка за зимата. Въ дадения случай пѣкъ се прибавя и обстоятелството на неспокойни, ненормални врѣмена, та можемъ да очакваме, че мѣсеца декемврий ще даде още по насърчителенъ резултатъ.

Най-послѣ, нека погледнемъ на спестеното изцѣло прѣзъ цѣлия периодъ отъ 11 мѣсеца на всѣка отъ петѣтъ разглеждани години.

Първо, ние забѣлжаваме, че прѣзъ течението на всички тѣзи четири отдѣлни епохи, на които сме раздѣлили годината, имаме за 1910, както и прѣзъ 1911 година, само спестено; когато прѣзъ 1912 година прѣдставя отрицателенъ резултатъ само второто тримѣсечие, а 1913 година прѣзъ цѣлото врѣме слѣдъ първото шестмѣсечие, 1914 год. пѣкъ идва спрѣмо 1913 год. съ малкъ единъ плюсъ прѣзъ ноемврий.

Изцѣло спестеното прѣзъ 1910 година отъ 3 милиона лева нараства прѣзъ слѣдната година — най-добрата въ живота на спестовната каса — на близо 6 милиона лева. Прѣзъ 1912 година спестеното спада наново на първата сума, и нѣщо твърдѣ интересно, спестяванията прѣзъ грозната 1913 година нарастватъ на 5½ милиона лева, сума твърдѣ близка до спестената сума прѣзъ най-добрата спестовна година 1911. Още по-интересенъ става този фактъ, като забѣлжимъ отъ таблицата 2, че до като въ 1911 година е постоянно спестявано, въ катастрофалната 1913 година само въ първото ѝ полугодие е спестявано, а прѣзъ останалото врѣме имаме все отрицателенъ резултатъ и, при все това, крайниятъ резултатъ отъ 11 мѣсеца е далъ такава голѣма спестена сума, съ каквата цѣлиятъ периодъ отъ 11 мѣсеца на 1911 година се приключва! Този хубавъ резултатъ се дължи на огромната, никога не приближавана дори, спестена сума само прѣзъ 6-тъ първи мѣсеци на злощастната иначе 1913 година.

Когато всички дѣеспособни граждани на страната въ края на 1912 и прѣзъ нещастната 1913 година изразходваха готовото, имало извѣстенъ брой спестители, които сж спестили прѣзъ първитѣ 6 мѣсеци на 1913 година 9 милиона лв., а за 11 мѣсеца на тия години 2½ милиона повече отъ прѣдната година!

Понеже цѣлата втора половина на 1914 година е пълна съ несигурни, неопрѣдѣлени изгледи за бѣдащето, спестеното прѣзъ нейнитѣ 6 първи мѣсеци не само че се съвсѣмъ изгубва прѣзъ слѣдващитѣ 5 мѣсеци, но и на негово мѣсто се явява изцѣло единъ значителенъ отрицателенъ резултатъ, който отговаря на едно спадане отъ 7½ милиона лева спрѣмо лошата 1913 година.

И така, злощастната 1913 година бѣ рекордъ на спестяванията въ пощенската спестовна каса, особено прѣзъ своето първо полугодие, като съ своята спестена сума (9 милиона лева) надминава почти три пѣти спестеното прѣзъ най-добрата до сега година въ нашия общественъ животъ 1911. Изцѣло за 11 мѣсеци тя е надмината, и то съ много малко, само пѣкъ отъ 1911 година. А изминалата

1914 година, наслѣдница на злосъщията ни, своята добра за спестяване прѣдходница, е първата и единствената година, отъ какъ съществува нашия спестовенъ институтъ, която заключва 11-тъ мѣсеци съ твърдѣ голѣмъ дефицитъ, който сигурно ще порастне малко съ операциитѣ на послѣдния мѣсець декемврий; защото прѣзъ този мѣсець обикновено изплащанията порастватъ, а пъкъ и врѣмето никакъ не прѣдразполага къмъ влогове. Тъжното е, че слѣдъ като миналата година е започнала съ значителни спестявания прѣзъ 6-тъ първи мѣсеци, завършва съ дефицитъ, който изразява едно огромно спадане отъ 7 и половина милиона, спрѣмо годината на нещастията.

Трѣбва да забѣлѣжимъ, че сумитѣ за цѣлата 1914 год. и за повече отъ половината на 1913 година не съдържатъ операциитѣ въ Добруджа, подло и разбойнишки заграбена отъ власитѣ. Въ тая българска областъ имаше 10 телеграфо-пощенски станции, въ които бѣ въведена службата на спестовната каса: Аккаданларъ, Балчикъ, Добричъ, Каварна, Куртбунаръ, Чифуткьой и Шабла, отъ които петътъ града сж извършвали доста крупни операции, особно бързо растящиятъ Добричъ, а слѣдъ него Силистра и Балчикъ. За да се види, каква е липсата, проявена въ второто полугодие на 1913 година и цѣлата 1914 година въ сумитѣ, показани за цѣлата страна въ горнитѣ двѣ таблици, ние даваме въ слѣдната таблица, № 3, влоговетѣ, изплащанията и спестеното на добруджанскитѣ клиенти на спестовната каса изцѣло прѣзъ послѣднитѣ три години.

ТАБЛИЦА 3.

Операции на пощенската спестовна каса въ заграбена Добруджа.

	В ъ л е в о в е		
	Влогове	Изплащания	Спестено
1910	988.671	782.027	206.644
1911	1.284.213	816.371	467.842
1912	1.092.692	925.027	167.672

Имайки прѣдъ видъ, че заграбената българска областъ е най-плодовитата частъ на страната, въ която бѣ развита извънредно жива стопанска дѣйностъ съ редъ нови голѣми прѣдприятия и нови банки, твърдѣ естествено е да очакваме тукъ по-голѣмо движение въ операциитѣ на спестовната каса. И наистина, влогове и изплащания сж бързо растли, обаче въ 1912 година, както забѣлѣзахме и за цѣлата страна, изплащанията сж се само увеличили, а влоговетѣ сж спаднали. Спестеното, слѣдъ като е порастнало повече отъ два пѣти прѣзъ 1911 година, е спаднало въ 1912 година отъ 468 хиляди лева на 168 хиляди.

Трѣбва да припомнимъ, че въ Добруджа особно много се е чувствувала въ послѣднитѣ активни години нужда отъ свободни капитални; тамъ всѣки се е трудилъ да употреби и най-малката сума въ плодотворна земледѣлска работа, та не е много чудно, ако спестеното се явява сравнително въ по малкъ размѣръ.

При това, мнозина отъ добруджанскитѣ вложители сж си изтеглили спестяванията прѣзъ 1914 година, слѣдъ успокояването на страна-

та. Такива сж резултатитѣ отъ операциитѣ на касата на дребнитѣ кисии. Ние съжляваме много, че дирекцията на пощитѣ не е публикувала още своя отчетъ на спестовната каса за 1913 година и, макаръ да започва вече втора година, откакъ е излѣзълъ готовъ отчетъ*), изглежда, че не по-бързо ще имаме и отчета за миналата 1914. год., та дълги мѣсеци още не ще можемъ да имаме повече и по-подробни свѣдения за послѣднитѣ двѣ години, които, заедно съ 1912. година, прѣдставляватъ особенъ интересъ и сж отъ голѣма важностъ за бждното развитие на първия ни народенъ институтъ. Има много поуки да почерпимъ отъ живота на касата прѣзъ тѣзи толкова тревожни дори и критически врѣмена, за да направляваме по-правилно и по-цѣлосъобразно бждната ѣ дѣйностъ. Липсата на отчетитѣ ни кара да се ограничимъ съ горнитѣ ни разглеждания, които доста ясно обрисуватъ дѣйността на спестовната каса и показватъ значението на дребнитѣ спестявания въ нашия животъ.

Ние нѣмаме още на рѣка данни за спестяванията, направени въ други кредитни или индустриални заведения въ страната, но отъ дѣйствиата на пощ. спестовна каса и отъ склонността да се скриватъ паритѣ при настѣпване на неопрѣдѣлени, несигурни врѣмена, можемъ съ голѣма увѣреностъ да кажемъ, че много дребни и по-едри капитални сж оставени въ теоризация.

Разбира се, че влоговетѣ, подъ една или друга форма, въ нашитѣ акционерни и други дружества съставятъ сжществена частъ отъ народнитѣ спестявания, по баланситѣ и отчетитѣ на тѣзи дружества, единственитѣ документи, по които можемъ да сждимъ до нѣкъдѣ за чуждитѣ срѣдства, ще излѣзатъ много късно прѣзъ текущата година, та сега не сме още въ състояние нищо опрѣдѣлено да кажемъ. Твърдѣ е вѣроятно, че прѣзъ второто неспокойно полугодие на миналата година много суми сж били прибрани отъ вложителитѣ. За да попълнимъ, прочее, горнитѣ ни разглеждания на операциитѣ на пощенската спестовна каса, остава ни да се ограничимъ въ двѣ думи за спестяванията, вложени въ двѣтъ главни народни кредитни институти: Земледѣлската и Народната банки.

Българската народна банка е имала на 7. декемврий 1914. година 55 милиона лева срочни влогове, срѣщу 50 милиона на сжщата дата прѣзъ 1913. година. Българската земледѣлска банка е имала срочни и сиротски влогове на 30. ноемврий миналата година за 60½ милиона лева, срѣщу 55½ милиона на 31 декемврий 1913. год. Ако вземемъ въ внимание и текущитѣ кредиторни смѣтки въ всѣка отъ тѣзи банки, ще имаме, заедно за двѣтъ банки, за послѣднитѣ суми 158 милиона лева за 1914. г., срѣщу 133 милиона лева прѣзъ прѣдходната година на сжщитѣ горѣказани дати. Най-по-слѣ, ако държимъ смѣтка и за влоговетѣ въ най-младата народна банка — Българската централна кооперативна банка, които възлизатъ на малката сума 8 милиона лева на 30. ноемврий 1914. година, срѣщу 5 милиона лева въ началото на сжщата година, ще имаме изцѣло

*) До колкото знаемъ, отчетътъ за 1913. година е отдавна готовъ и е въ рѣцѣтъ на г. Директора.

за тѣзи спестявания сумата 281 $\frac{1}{2}$ милиона лева въ края на 1914. година, срѣщу 242 $\frac{1}{2}$ милиона къмъ края на прѣдходната година, което дава едно нарастване прѣзъ миналата неблагоприятна година отъ 39 милиона лева, сума не по-малка отъ оная прѣзъ прѣдходната година.

Тукъ бихме могли още да говоримъ за движението на цѣннитѣ книжа въ народнитѣ двѣ банки, както и въ другитѣ кредитни заведения, но затова ни липсватъ и всѣкакви данни за миналата година.

За други видове спестявания не можемъ сега да говоримъ, но има единъ знаменателенъ фактъ въ това отношение, на който искаме на края да се спремъ малко. Рано е още да сждимъ за дѣйността на нашитѣ акционерни кредитни, търговски, индустриални и осигурителни дружества, но имаме единъ сигуренъ признакъ, по който още отсега можемъ да твърдимъ, че е развита твърдѣ ползотворна работа.

Именно нѣкои банки и дружества увеличиха своитѣ капитали, а пъкъ основаването на нѣколко нови акционерни дружества свидѣтельствува, че прѣдприятята сж увеличили своята работа, за да иматъ нужда отъ увеличение на капитала, или да се сгрупиратъ нови капитали. Всичко 14 акционерни нови и стари дружества сж направили прѣзъ миналата 1914. година емисия за повече отъ 14 милиона лева. Този фактъ самичкѣ ясно показва, каква финансово мощъ се крие въ страната, щомъ при такива неспокойни врѣмена, при такова неопрѣдѣливо бѣдаще може да се събира такава голѣма сума капитали за разнообразнитѣ об-

ществени прѣдприятия. Така щото, съ такива хубави факти може да имаме вѣра за по-добро бѣдаще на отечеството ни, стига то да се направлява отъ здрави и изпитани патриотични умове.

Нека забѣлѣжимъ още по-отрадния фактъ, че подпискитѣ за увеличение капитала на нѣкои стари дружества, или наново основани дружества, сж имали много добъръ успѣхъ, т. е. подписана е била много по-голѣма сума отъ исканата. Наистина, не ни сж извѣстни всички резултати отъ обявенитѣ подписки, но имаме достатъчно основания, по прѣдварителнитѣ свѣдения, да допускаме, че прѣдложената отъ публиката сума сигурно надминава 14-милиона лева.

И така, като вземемъ прѣдъ видъ неблагоприятнитѣ условия, създадени отъ събитията прѣзъ 1913 година и усиленни отъ новитѣ международни конфликти прѣзъ миналата година, горнитѣ резултати сж не само утѣшителни и пълни съ най-добри изгледи за по-здраво оправяне на работитѣ.

Интересно е, че отъ 14-тѣ споменати дружества, половината сж нови, а между послѣднитѣ 4 сж индустриални и двѣ осигурителни. При наличността на двѣ голѣми български акционерни осигурителни дружества и двѣ кооперативни и при сжществуването на цѣлѣ редъ (14) чужди осигурителни дружества, основаването изеднажъ на двѣ нови български дружества, и на скоро слѣдъ народната катастрофа, е очевидно единъ сигуренъ признакъ на засилена културна и стопанска дѣйностъ.

Ив. Г. Лазаровъ.

Българското търговско параходно дружество и неговата двадесетъ годишна дѣйностъ.

Финансови резултати.

5. *Разходи за поправки и амортизация на параходитѣ.* Тия разходи за цѣлия периодъ сж достигнали сумата 2,208,391 лева. Отдѣлно за поправки сж похарчени 907,140 лева¹⁾ и за амортизация 1,301,251 лева.

Тия разходи се явяватъ като неизбежна послѣдница на изхабяването, което прѣтърпватъ параходитѣ съ течение на врѣмето. Всѣки построенъ параходъ, прѣди всичко, подлежи на едно економическо обезцѣняване, независимо отъ службата, която изпълнява, до колкото по-голѣмитѣ изисквания на пѣтницитѣ и търговцитѣ, по отношение на удобства, сигурностъ и бързина въ хода и постояннитѣ усъвършенствувания въ постройката на параходнитѣ корпуси и машинитѣ имъ — правятъ да

се обезцѣняватъ построенитѣ вече параходи и налагатъ постоянното възобновяване на сжществуващата търговска флота. За това възобновяване на параходитѣ е прѣдназначенъ оня специаленъ амортизационенъ процентъ, който нѣкои отъ голѣмитѣ европейски параходни дружества противопоставятъ срѣщу економическото обезцѣнение на тѣхнитѣ параходи.

Но покрай това економическо обезцѣнение, всѣки параходъ подлежи още и на едно техническо изхабяване, тѣсно свързано съ морския трафикъ. При всѣки изминатъ день и пропѣтуванъ рейсъ, материалътъ, отъ който е направенъ парахода, се изхабява постепенно, вслѣдствие на което това изхабяване влиза въ всѣко транспортно дѣйствие на парахода, като единъ важенъ елементъ на коштуемитѣ разноси. Тоя разходъ се раздѣля обикновено на двѣ части: едната прѣдставлява разносикитѣ, необходими за поддържане парахода въ съвършено и изправно състояние за плаване, а другата частъ служи за постепенното възстановление на капитала, употребенъ за постройката на параходи, та когато послѣдниятъ нѣма да бѣде въ състояние да служи за назначението си, да е повърналъ вече на притежателя капитала, който той е вложилъ въ него.

¹⁾ Въ дѣйствителностъ, общата сума, изразходвана за редовни поправки на параходитѣ, трѣбва да е значително по-висока отъ сумата 907,140. Защото има случаи, както прѣзъ 1910 година, когато е похарчена една значителна сума за поправки, отъ която въ разходитѣ е отбѣлѣзана само 39,902 лева, а по-голѣмата частъ е мината за смѣтка на стойността на параходитѣ, като послѣдната е увеличена съ остатъка отъ направения разходъ за поправки. По всѣка вѣроятностъ тая, практика ще да се е повтаряла и прѣзъ други години.

Техническото изхабяване, що прѣтърпява параходътъ въ морските пжтувания, се изразява, прочне, въ костюемитѣ разности на плаването, като разходъ за поправки и процентъ на амортизация, който се смѣта отдѣлно отъ тоя, отнасящъ се за економическото обезцѣняване на парахода.

Въ Българското параходно дружество сж правени ежегодно разходи за поправки и е отдѣлена извѣстна сума за амортизация на параходитѣ, отнасяща се само за техническото изхабяване на параходитѣ. Амортизация за економическото обезцѣняване на параходитѣ не е правена, а и не е имало възможност да се прави такава, поради неудовлетворителнитѣ годишни печалби на дружеството.

Изложенитѣ по-долу цифри ни показватъ, какъ сж се развивали разходите за поправки и амортизация на параходитѣ.

год.	Разходъ за поправки лв.	Разходъ за амортизация лв.	год.	Разходъ за поправки лв.	Разходъ за амортизация лв.
1895	7954	2602	1908	67611	98800
1896	30337	90477	1909	47565	95589
1899	43483	38338	1910	39902	95131
1902	50816	36906	1911	77539	95300
1904	52616	67512	1912	47386	95300
1906	68798	93838	1913	115698	102545

При разглеждането на горнитѣ цифри се хвърля въ очи факта, че разходите за поправка на параходитѣ започватъ да се прѣвѣятъ още отъ втората година на дѣйността на параходитѣ (1896 г.—30,337 лв.) и се развиватъ постепенно, за да достигнатъ прѣзъ 1913 година до 115,698 лева. Една отъ причинитѣ, за голѣмото увеличение на тия разходи се дължи на обстоятелството, че повечето отъ дружественитѣ параходи сж стари, вслѣдствие на което се нуждаятъ отъ чести поправки. Втората причина е тая, че тия поправки, както и прѣчистванията на параходитѣ, се правятъ въ чужди докове, въ Цариградъ, Галацъ, Одеса, Генуа и другаде, гдѣто костватъ твърдѣ скжпо.

Въ бждаще, съ овехтяването на параходитѣ, тия разходи ще се увеличаватъ още повече. Ето защо се явява необходимо да се взематъ мѣрки за намалението на тия разходи. Като срѣдство за постигане економия въ тия разходи, нѣкои отъ бившитѣ управители съвѣти сж се спрѣли на идеята за построяването на единъ дружественъ плаващъ докъ, заедно съ една техническа работилница, гдѣто да се поправятъ дружественитѣ параходи, а вънъ отъ това би могло да се извършватъ поправки и на други чужди параходи. Такъвъ единъ докъ не би струвалъ повече отъ 600,000 лева и би се рентиралъ достатѣчно отъ работата, която ще му се доставя отъ постройки на дружественитѣ и чуждитѣ параходи. Тоя докъ се явява още необходимъ за удовлетворението нуждитѣ и на военния флотъ. И ако по липса на срѣдства, параходното дружество не ще може да се нагърби съ уреждането на дока, послѣдния би могълъ да се уреди отъ държавата, или пъкъ, въ краенъ случай, да се даде, при извѣстни условия, концесия на нѣкое частно капиталистическо прѣдприятие, основано съ мѣстни или чуждестранни капитали. Идеята

за инсталирането на докъ съ работилница въ Варна е била подигната още въ първитѣ години отъ основаването на параходното дружество прѣдъ надлежния министъръ отъ една английска корабостроителница, но, понеже не е получила нуждното за това разрѣшение, се е отказала отъ проекта си.

Въ всѣки случай, въпросътъ за инсталирането на дока съ работилница въ гр. Варна се явява днесъ като належащо мѣроприятие за постигането на значителни економии въ поправките на търговскитѣ ни и военни параходи¹⁾.

Нуждата отъ тѣхъ ще се чувствува въ бждаще още повече, поради обстоятелството, че всички почти близки до насъ докове въ Русия, Ромъния и Цариградъ прѣзъ послѣднитѣ години сж били извънредно заети съ поправки. Вслѣдствие на това, нашитѣ параходи е трѣбвало да губятъ излишно врѣме въ очакване свободно мѣсто за поправки, а, освѣнъ това, и послѣднитѣ сж коствали твърдѣ скжпо на дружеството.

Прѣдъ видъ важноста на това мѣроприятие, ние вѣрваме, че, както параходното дружество, тъй и държавата, ще употрѣбятъ усилия за неговото по-скорошно реализиране по начинъ най-цѣлѣсъобразенъ и износенъ за тѣхъ.

Амортизация. За амортизация на параходитѣ дружеството е отдѣляло ежегодно една сума, съставляваща отъ 4½—5% върху стойността на параходитѣ. Това е най-малкия процентъ за амортизация, защото не се отдѣля такъвъ скжци и за економическото обезцѣняване на параходитѣ. Споредъ това излиза, че всѣки параходъ ще се амортизира за единъ периодъ отъ 20—25 години, когато се знае, че, при една правилна експлоатация, машинитѣ на парахода трѣбна да се амортизиратъ за 15 години, а котлитѣ за 12 години.

Прѣзъ първитѣ двѣ години на своята дѣйностъ 1894—1895 г. дружеството, за да даде по-голѣмъ дивидендъ, не е отдѣлило никакви суми за амортизация на параходитѣ. И затова, управлението се вижда заставено въ слѣдующата 1896 година да отдѣли за тая цѣль една сума отъ 90,477 лева, като е взело 52,359 лева отъ запасния фондъ. Прѣзъ изтеклата 1913 година разходътъ за амортизация достига до 115,698 лв., а за текущата 1914—135,200 лева.

На 31 декемврий 1914 година стойността на параходитѣ, слѣдъ като се е спаднала съ отвѣтната амортизация, достигнала слѣднитѣ суми:

s/s Царь Фердинандъ	774,000 лева	s/s Варна	203,300 лв.
s/s България	170,600	s/s Кирилъ	97,800 лв.
s/s Борисъ	144,500	s/s София аморт. напълно	

Споредъ тия цифри излиза, че параходитѣ „България“ и „Борисъ“, макаръ че сж прослужили повече отъ 20 години, не сж още амортизирани. Това е произлѣзло въ голѣма степенъ отъ обстоятелството, че прѣзъ нѣкои години, когато поправките на параходитѣ сж възлизали на значителни суми, вмѣсто да се запишатъ изцѣло въ годишнитѣ разходи по експлоатацията, извѣстна частъ отъ тѣхъ сж

¹⁾ Само параходното дружество би могло да реализира годишно една економия отъ 50,000 лева.

минавали върху стойността на параходитѣ, като послѣдната се е увеличавала съ сумата на поправките. Това се е правило съ цѣль да се избѣгне значителното увеличение на експлоатационнитѣ разходи. Тая практика, обаче, показва, какъ неправилно се е схващалъ принципътъ на амортизацията. При днешното развитие на техниката въ корабостроителството, при стремлението да се изкарватъ въ движение сѣ по-свършени типове параходи, налага се по необходимостъ и по-бързото амортизиране на дѣйстващитѣ параходи, и то въ интереса на самото прѣдприятие.

6. *Разходи за осигуровка на параходитѣ.* Тия разходи за цѣлия двадесетъ годишенъ периодъ достигатъ на сумата 1.296.788 лева. Разходътъ за осигуровката има за цѣль да гарантира дружеството срѣщу рисковетѣ, свързани съ мореплаването, правейки по тоя начинъ по-сигурно упражнението на транспортната индустрия. Тоя разходъ тѣй сѣщо влиза като важенъ елементъ въ коестуемитѣ разноски на дружеството. Изложенитѣ по-долу цифри ни показватъ, какъ сж се развивали разходитѣ за осигуровката.

	лева		лева
1895 г.	58,030	1910 г.	80,268
1899 г.	45,788	1911 г.	80,413
1903 г.	76,487	1912 г.	100,020
1908 г.	72,797	1913 г.	101,159

Размѣрътъ на осигурителната премия на параходитѣ се намира въ зависимостъ отъ стойността имъ, материала отъ който сж направени, отъ тѣхната възраст и морската линия, която поддържатъ.

Освѣнъ това, при настѣпването на обстоятелства, които биха направили особено рискувани морскитѣ пътувания, като война и пр., размѣрътъ на осигурителната премия се увеличава въ значителна степенъ. Такъвъ бѣ случая прѣзъ 1912, 1913 и 1914 г.

Дружеството осигурява параходитѣ си отъ начало до сега при добръ извѣстното английско застрахователно дружество „Ллоидъ“. — Първоначално за база на изчисление осигурителната премия се е вземала дѣйствителната стойностъ, която се получава слѣдъ съотвѣтното приспадане на амортизацията за година. Обаче, отъ 1910 г. насамъ, слѣдъ значителното амортизиране на параходитѣ, застрахователитѣ не приематъ да осигуряватъ параходитѣ по тѣхната амортизирана стойностъ, а възъ основа на една минимална стойностъ, опрѣдѣлена отъ тѣхъ.

Поради напрѣдналата възраст на параходитѣ, изглежда, че по тоя разходъ не ще може да се реализира нѣкоя економия, тѣй като всички усилия на управлението на дружеството да постигне осигуровка на параходитѣ на една по-ефтина премия, не сж дали благоприятенъ резултатъ, вслѣдствие несъгласието на застрахователното дружество „Ллоидъ“ и други такива да намалятъ премията. Въ голѣмитѣ дружества, които разполагатъ съ многочислена търговска флота, въпросътъ за осигуровката е разрѣшенъ въ единъ много благоприятенъ за тѣхъ начинъ. Тия дружества, вмѣсто да прибѣгватъ до услугитѣ на застрахователнитѣ дружества, сами извършватъ тая застраховка, като

образуватъ единъ специаленъ застрахователенъ фондъ отъ премии, що внасятъ въ собствената си каса. Отъ тоя фондъ тѣ покриватъ аваритѣ и други загуби, които евентуално биха произлѣзли. Въ добавъкъ имъ оставатъ отъ него значителни суми, които тѣ минаватъ къмъ редовнитѣ си годишни печалби.

Ограничениитѣ срѣдства на нашето дружество, обаче, не позволяватъ да застрахова само параходитѣ си по изложения по-горѣ начинъ. Може, обаче, да се употребятъ усилия, да се постигне извѣстна економия въ тоя разходъ въ друго направление, като се склонятъ застрахователнитѣ дружества да осигурятъ 75% отъ стойността на параходитѣ, особено ония отъ крайбрѣжната служба, които не сж изложени на голѣми морски рискове. Припадащата се премия за остатъка отъ 25% отъ стойността да се отдѣли въ специаленъ застрахователенъ фондъ на дружеството.

7. *Разходи за добавѣчни работници.* Това сж разходитѣ, които дружеството е длъжно да прави въ разнитѣ мѣстни и чуждестранни пристанища по товаренето и разтоварването на стокитѣ отъ параходитѣ. Тѣ сж се развивали въ двадесетъ годишния периодъ, както слѣдва :

Години	Разходъ	Години	Разходъ
1894	2,739 лв.	1910	88,914 лв.
1899	2,639 „	1911	87,638 „
1904	41,859 „	1912	80,878 „
1909	38,514 „	1913	29,367 „

Изложенитѣ по-горѣ цифри ни показватъ силното увеличение на тия разходи прѣзъ второто десетолѣтие отъ дѣйността на дружеството. Отъ 2739 лв. прѣзъ 1894 г. тѣ се увеличаватъ на 41850 лева прѣзъ 1904 година, на 88,914 лв. прѣзъ 1910 година и 80,878 лева прѣзъ 1912 година. Размѣрътъ на тия разходи се намира въ зависимостъ отъ количеството на натоваренитѣ и разтоваренитѣ стоки и отъ величината на работническата заплата. Отъ 1910 година се забѣлѣзва едно значително увеличение на тия разходи, дължимо на по-голѣмия трафикъ на стоки по дружественитѣ параходи и на значителното посѣпване на работническата рѣжа въ нашитѣ пристанища. При все това, обаче, ние мислимъ, че въ тия разходи, при едно по-щателно проучване на условията на товаренето и разтоварването на стокитѣ, както въ нашитѣ пристанища, тѣй и въ чуждестраннитѣ, биха могли да се реализиратъ извѣстни економии, особено, ако се упражнява по-ефикасенъ контролъ при произвеждането имъ въ разнитѣ агенции. И желателно е, да се направи нѣщо въ това отношение отъ страна на управлението.

* * *

Изобщо погледнато, неудовлетворителнитѣ финансови резултати отъ дѣйността на паракходното дружество се дължатъ въ най-голѣма степенъ на дефектитѣ на неговата експлоатация, като прѣдприятие. Снабдено съ недостатѣчни прѣвозни срѣдства, то не е могло да увеличи трафика на стоки и пътници до желателнитѣ размѣри, а въ замѣна на това разходитѣ му, особено непроизводителнитѣ, сж се увеличавали

въ значителни размъри, вслѣдствие на което, както видѣхме вече, редъ години, то не е могло да даде задоволителни печалби, въпрѣки сравнително голѣмия размъръ на държав. субсидия.

Брутниятъ приходъ и разходитѣ съставляватъ двата основни елемента въ експлоатацията на всѣко прѣдприятие. И ако не се успѣе да се увеличи първия и да се намалятъ вторитѣ, необходимо е така да се направлява експлоатацията на прѣдприятието, че когато брутниятъ приходъ е неизмѣненъ, или има тенденцията да се намалява, разходитѣ трѣбва да се намалятъ възможно въ сжия размъръ, за да се установи равновѣсие между приходитѣ и разходитѣ. Когато пъкъ, напротивъ, при другъ случай и при други условия, съ постепенното, макаръ и слабо, увеличение на разходитѣ въ прѣдприятието, може да се даде възможностъ брутниятъ приходъ да се увеличи до възможно най-голѣма постижима степенъ. При първия случай, въ който идеалътъ е да се постигне най-голѣмата економия въ разходитѣ, се казва, че експлоатацията е *екстензивна*, въ противния случай се казва, че експлоатацията е *интензивна*, когато се цѣли да се даде максималния импулсъ на продуктивната страна на прѣдприятието, като се постепенно увеличаватъ и разходитѣ, до като тѣхното увеличение прѣдизвика съотвѣтното пропорционално увеличение на приходитѣ.

Когато въ една страна морскиятъ трафикъ на пѣтници и стоки не е достатъчно развитъ, а конкуренцията между разнитѣ параходни д-ства е голѣма, вслѣдствие на което нѣма възможностъ да се получи винаги достатъченъ товаръ за отиване и връщане на параходитѣ по извѣстни линии, необходимо е въ такъвъ случай при експлоатацията на параходното прѣдприятие да се намалятъ до възможния минимумъ всички костуеми разноски, прѣобръщайки по тоя начинъ експлоатацията на екстензивна. Защото, ако брутниятъ приходъ не може да се увеличи, единичното срѣдство да

се задържи надъ разходитѣ, е да се намалятъ тия послѣднитѣ.

Изглежда, че управлението на дружеството не винаги се е придържало о тия начала. Прѣзъ периода отъ 1904 до 1910 год. разходитѣ на дружеството, особено непроизводителнитѣ, сж се силно увеличили, безъ да може, въ замѣна на това, да се увеличатъ брутниятъ приходи до удовлетворителни размѣри. А между това, при постоянното увеличение на външната търговия на страната, въпрѣки конкуренцията на чуждитѣ параходни дружества, Българското параходно дружество би могло да увеличи значително трафика на стоки и пѣтници съ своитѣ параходи, като употребѣи за това една цѣлесобразна фрактова политика и като се стреми да услужва безупрѣчно интереситѣ на българскитѣ търговци — товарачи. Въ това отношение, като българско национално прѣдприятие, параходното дружество, съ сѣдалището си въ гр. Варна, има всички благоприятни условия да парализира конкуренцията на чужди дружества, защото всѣки български търговецъ би го прѣдпочелъ за прѣвозътъ на свои стоки. И добититѣ резултати прѣзъ послѣднитѣ 5 години потвърждаватъ основателността на тая ни мисль.

Заедно съ това, явява се необходимо да се не увеличаватъ безогледно разходитѣ, а да се реализиратъ ония економии, които посочихме по горѣ, като необходими.

Забѣлъжка. Въ втората ни статия: „Начини за снабдяване дружеството съ параходи,“ дѣлжимъ една поправка.

Споредъ допълнителнитѣ свѣдения, що получихме отъ г-на Велизаръ Христовъ, единъ отъ съврѣмenniцитѣ, взели участие при покуката на първитѣ два дружествени параходи „Борисъ“ и „България,“ послѣднитѣ не сж купени на готово, както е казано въ статията, а сж поръжчани по спецификация при английската корабостроителница: Wigham Richardson — Newcastle on Tyne за сумата 1,030,000 лева

СТОПАНСКИ ОБЗОРЪ.

А. Вжтрѣшенъ.

Скжпитѣ жита.

Поскжпването на зърненитѣ храни, въ резултатъ на което се явяватъ и скжпи брашна, е, въ послѣдно врѣме, прѣдметъ на оживено обсъждане. Ненормалнитѣ стопански условия, въ които общоевропейската война постави България, даваха още въ самото ѝ начало основателни причини, да се очаква извѣстно повишаване цѣната на много артикули. Прѣдвижданията, обаче, се оказаха значително по-слаби отъ фактитѣ, които въ послѣдствие дѣйствителността ни наложи. Поскжпнаха внасянитѣ отъ чужди страни колониални стоки: нѣщо твърдѣ естествено и въ реда на търговската практика, защото подновяването на запаситѣ става при много по-трудни условия. Нормалнитѣ пѣтници на вноса сж прѣкъснати, движението на стокитѣ е съпроводено съ редица опасности и затруднения, разходитѣ по прѣвоза сж значително по-голѣми и надъ всичко отгорѣ — самитѣ стоки се купуватъ по-скжпо, и глав-

но, търгуването въ тия несигурни врѣмена е възможно само въ брой. Благодатнитѣ улеснения на кредита не сжществуватъ. Това важи не само за колонията, а и за всички останали стоки, непроизведени въ страната, а сжщеврѣменно прѣдметъ на масова консомация. Повишиха се цѣнитѣ и на нѣкои мѣстни индустриални произведения — сжщо така по понятни причини: недостигъ на суровъ материалъ, скжпи каменни вжглища, неблагоприятни производствени условия. Срѣщу това естествено, и по силата на развиващитѣ се събития, неизбѣжно поскжпване биде започната още въ самото начало борба. Извѣстно е по какѣвъ начинъ: законътъ за максималнитѣ цѣни. Неговата нещастна формулировка и още по-нещастното му прилагане не сж вече за никого скрити, ала не това ни интересува тукъ. Важното е, че виждаме да се замислюва ограничаването на една тенденция за повишаване цѣнитѣ на консомативни артикули отъ катадневна потрѣба, въ основата на която, покрай многогото обективни причини, могатъ да се криятъ и чисто спекулативни съображения. Желанието за голѣми и лесни печалби е

дълбоко залегнало въ природата на човѣка и има привичката да се проявява най-силно тъкмо въ врѣме на общественъ хаосъ. Ето защо, отъ принципино гледище, въпросната борба намира своето пълно оправдаване.

За изхранването на нацията сж необходими не само вносни артикули. Въ своята най-сжществена частъ, то се задоволява отъ продукти на мѣстното производство. България е страна земледѣлческо-скотовѣдна, която произвежда количества не само достатъчни за своята прѣхрана, а даващи ѝ материалъ за значителенъ стокообмѣнъ съ чуждитѣ „гладни“ страни. И при най-неблагоприятни производствени години, тя е бивала въ състояние да се изхранва, та призракътъ на застрашителенъ гладъ не се е вѣствявалъ прѣдъ нейнитѣ врати. Сега, обаче, безъ да е имало земледѣлческа криза, единствено поради нехайството на държавната властъ, която даде просторъ на широка спекуляция, отиваща въ разрѣзъ съ обществ. интереси, и като допустна редица други несъобразности, ние доживѣхме да видимъ баснословни за нашитѣ условия цѣни на зърненитѣ храни, които не означаватъ нищо друго, освѣнъ — гладъ за малоимотнитѣ обществени слоеве. Срѣщу това грозно зло, което много лесно може да стане причина за нарушаване социалния миръ въ страната, необяснимо защо, и досега още не сж прѣдприети никакви *ефикасни* мѣрки. Приближаващата се опасностъ остана дълго врѣме далечъ отъ вниманието на властъта, която бѣ длъжна зорко да слѣди, какво става въ стопанския животъ на страната, и едва на 8. януарий т. г. Министерството на вътрѣшнитѣ дѣла изпраща една телеграма до окръжнитѣ управители, съ която нарежда, *да се опрѣдѣлятъ цѣни на житата такива, каквито сж били прѣди обявяването страната въ положение на обществена криза*. Какво леко и бързо разрѣшаване на единъ така сложенъ и отъ толкова деликатно естество въпросъ! Отначало, когато е било врѣме да се дѣйствува — пълна незаинтересуваностъ, а сега, когато ножътъ вече опира о костята — една едва ли не революционна мѣрка! Не се разрѣшаватъ, обаче, по такъвъ единъ начинъ подобни стопански въпроси, и ние не вѣрваме, че ще се намѣри общински съвѣтъ, който при едно съвѣстно обсъждане на въпроса, би възприелъ и приложилъ прѣпорѣчвания отъ Министерството на вътрѣшнитѣ дѣла модусъ.

Но злото сжществува и за прѣмахването му е наложително умѣло и бързо да се дѣйствува. Нека тогава се опитаме, безъ прѣднамѣреностъ и партийностъ, да направимъ единъ обективенъ разборъ на неговитѣ причини, както ние ги схващаме, та тѣ сами ще ни покажатъ, какво може, слѣдователно, и трѣбва да се направи.

Цѣнитѣ въ варненското тържище на долуизброенитѣ артикули отъ първа необходимостъ, къмъ края на мѣсецитѣ юлий и декемврий м. г. отбѣлзватъ слѣднитѣ различия: (гледай горната таблица).

Повишаването на цѣнитѣ е общо. Изключение правятъ само: свинската масъ и говеждото месо, които сж поевтинѣли, и кравето масло, сиренето и кашкавала, които почти не сж поскжпнѣли. Повишаването цѣнитѣ на вноситѣ колониални стоки, казахме по-горѣ, е иѣщо твърдѣ естествено, ето защо най-забѣлжителниятъ фактъ, който горнитѣ цифри изтъкватъ, е тоя за прѣкомѣрното поскжпване или недостатъчно поевтиняване на стоки, които

Наименование на артикулитѣ	Количество	Цѣна въ левове въ края на	
		юлий	декемврий
Захаръ, на кв.	кгр.	0.90—1.00	1.06—1.15
„ на главн	„	0.90—1.00	1.06—1.10
Оризъ, пловд.	„	—	—
„ англ.	„	0.35—0.44	0.48—0.52
Соль морска	„	12.30	17.00
„ каменна	„	13.50	17.50
Сапунъ за пран.	„	0.95—1.20	1.20—1.50
Газъ ромънски	„	0.30—0.35	0.50
Дървено масло	„	1.90—2.10	2.80—3.00
Маслини	„	1.00—1.20	1.20—1.40
Кашкавалъ	„	1.80—2.20	1.80—2.40
Сирене	„	0.90—1.20	1.00—1.20
Яйца	100 п.	6.00—6.20	10.00
Кравето масло	кгр.	3.60—3.80	3.80
Свинска масъ	„	2.00	1.80
Месо говеждо	„	1.20	0.90—1.00
Млѣко кравето	„	0.40	0.50
„ биволско	„	0.40	0.55—0.60
Брашно пшен. б.	„	0.35	0.50—0.60
„ „ ч.	„	0.25	0.40
Бобъ	100	15.00—17.00	24.00—37.00
Жито	„	16.00—18.00	30.00—31.00

могатъ, по естеството си, да бждатъ прѣдметъ на спекуляция — борсови артикули. Това сж, отъ една страна, житата и бобътъ, отъ друга — сиренето, кашкавалътъ, яйцата. Съ тази именно спекулативна дѣйностъ могатъ да се обяснятъ въ голѣма степенъ сегашнитѣ високи цѣни на житата. Не е важно въ дадения случай, кой спекулира: да-ли нѣколко само банки, които на бърза ржка се прѣбобрнаха отъ прѣдимно кредитни институти въ изключително търговски прѣдприятия, или пъкъ и много други частни търговци.*) Сжщо така не е отъ толкова голѣмо значение обстоятелството, какви количества сж закупени за спекуляция. Спекулантитѣ могатъ да бждатъ по-вече или по-малко, количествата, съ които се спекулира, могатъ да възлизатъ на 2000**) или по-вече вагона и все пакъ процентното имъ съотношение къмъ общата търговия си остава така минимално, че въздѣйствието имъ върху цѣнитѣ не може да бжде така рѣшително. Тази спекуляция още не е концентрирана въ нѣколко само ржцѣ, които лесно биха могли да се картелиратъ и така, чрѣзъ създаването на единъ негласенъ монополъ, да налагатъ цѣни по своя угода. И днесъ конкуренцията, макаръ въ ограниченъ размѣръ, е възможна у насъ, което прави мощта на спекулантитѣ лесно уязвима, стига да се подеме организирана борба срѣщу нея. Споредъ насъ, най-отрицателното влияние на спекуляцията се проявява прѣдимно, ако не единствено, въ факта на нейното сжществувание. Изгледитѣ, че с възможно да се спекулира, че държавата не само не прѣчи, а сѣ безучастието си поощрява спекуляцията, сж твърдѣ примамливи не само за търговцитѣ-посрѣдници, а и за самитѣ продуценти. Този, който притежава извѣстна стока и вижда, че нѣколко души

*) Г-нъ Б. Боевъ, отговоряйки въ в. „Камбана“ на д-ръ Сакаровъ, който писа въ в. „Народъ“, отрича участието на банкитѣ въ спекуляцията съ житата, ала признава нейното сжществувание.

**) Споредъ свѣденията на Финансовото министерство, складирани по гаритѣ храни възлизали на това количество.

се надварват да му предлагат все по-благоприятни цѣни, естествено, ще се въздържа да продава, и така неусѣтно самиятъ той се отдава на спекулация и започва да иска цѣни, каквито обективниятъ условия на пазара по никой начинъ не оправдаватъ. Така, тази стопанска зараза взима все по-широки размѣри, докато почне да разяжда народостопанския животъ въ нетърпими размѣри. Не трѣбва да ни очудва затова, ако нейното зловѣдно влияние е достигнало и до нашия селянинъ, който е достатъчно събуденъ, за да схване изгодитѣ, които го очакватъ, ако се въздържа извѣстно врѣме отъ продажба. Ние бихме казали, че липсата на жита въ тържищата се дължи въ голѣма степенъ на нежеланието у селянина да продава. А това е така, защото той очаква по-благоприятни дни и — защото има мораториумъ. Своитѣ задължения той не е заставенъ да погашава, а дребнитѣ си необходиминости задоволява и съ дребни печалби, та като нѣма нужда отъ пари, пази стоката си за врѣмето, когато ще се откриятъ границитѣ на страната. При свободенъ износъ, нему се виждатъ възможни повисоки цѣни и върху това съображение той спекулира.

Спекулацията стана възможна само поради нехайството на държавната власть, което е и въ сѣщностъ първоизточникътъ на злото. Ако о врѣме се бѣха взели мѣрки, ако правителството се бѣ своевременно вслушало въ исканията за поправяне закона по опрѣдѣлянето максимални цѣни, изявявани многократно отъ търговско-индустриалнитѣ камари, ако, прѣди всичко, се биха поставили извѣстни норми на житната търговия, като най-важна за народната прѣхрана — цѣнитѣ на зърненитѣ храни не биха достигнали подобни чудовищни размѣри. Едно повишаване отъ 90%, като нашето, е единствено; то не съществува нито въ изключително индустриални страни, които иматъ нужда и въ мирно врѣме отъ вносъ на чужди храни. Въ Берлинъ напр. цѣната на пшеницата прѣзъ юлий т. г. е била 25·71 лв. за 100 кгр., а сегашната е — 33·50 лв., което дава едно увеличение отъ 31%. Това се дължи на неврѣмнатата и умѣла намѣса отъ страна на държавата*), особено въ врѣме на подобни бѣдствия, които си поставя за цѣль да служи, прѣди всичко, на обществения интереси и знае какъ да върши това.

Интересни сж, по-нататкъ, слѣднитѣ цифри, които могатъ да послужатъ за сравнителни съпоставки:

На 31. дек. 1914 г. продажната цѣна на едро за пшеница и ръжъ въ Бреслау е била:

Пшеница. 24·70—25·20 м. за 100 кгр.

Ръжъ. 20·70—21·20 „ „ „ „

На 29 сѣция мѣсецъ, борсовитѣ цѣни въ Линцъ сж били:

Пшеница. 20·00—21·00 кр. за 50 кгр.

Ръжъ. 17·00—17·40 „ „ „ „

Ечемикъ. 14·00—15·00 „ „ „ „

Царевица. 11·90—12·25 „ „ „ „

Австро-Унгария е страна много по-земледѣлческа отъ Германия и все пакъ цѣнитѣ въ първата сж по-низки. Това се дължи на по-ефикасната и наврѣмenna борба съ спекулацията. Наистина, и въ Австро-Унгария прѣдприеха съотвѣтни мѣрки, ала поради двойствения характеръ на монархията, докато се постигна нужното съглашение, измина много

врѣме и спекулацията направилъ своето. За база на максималнитѣ цѣни, които наложили, се взеха пазарнитѣ цѣни отъ втората половина на мѣсецъ ноември м. г. и сега положението въ тази страна е уредено чрезъ налагане максимални цѣни по области въ размѣръ, както слѣдва:

Наименование на артикула	Максимална цѣна за 100 кгр. въ крони					
	Долна Австрия	Горна Австрия	Салцбургъ	Чехия	Далмация	Будапеща
Пшеница*)	40.50	42.00	42.50	42.00	44.00	41.00
Ръжъ**)	33.50	34.80	35.30	34.00	37.00	32.70
Ечемикъ	29.00	30.50	31.00	28.80	32.40	28.00
Царевица	24.00	25.40	25.90	26.20	27.20	22.00
Овесъ	25.00	—	—	—	—	—
Брашно пшенич.	47.55	49.30	49.90	49.30	51.65	—
рѣжено	45.35	47.10	47.75	46.00	50.05	—
ечемич.	45.75	48.15	48.90	45.45	51.15	—
царевич.	34.80	36.85	37.55	38.00	39.45	—

Неизнасянето храни на тържищата за проданъ може да бѣде резултатъ и на тѣхната липса. Миналогодишната реколта не бѣ една отъ добритѣ, на нѣкои мѣста тя даже се указа съвсѣмъ компрометирана, ето защо, мнозина сж наклонни да обясняватъ сегашнитѣ високи цѣни на житата съ това, че тѣ сж въ недостигъ. Тукъ, обаче, мнѣнията се кръстосватъ, даже въ срѣдата на именити наши народостопански дѣйци. Едни сж наклонни да приематъ, че благодарение на недоизнесенитѣ запаси отъ минали години, прибавени къмъ послѣдната, колкото и слаба реколта, въ страната се намиратъ количествата зърнени храни, прѣдостатъчни не само за изхранването на населението, а и за износъ даже. Други, напротивъ, намиратъ, че сме въ недомѣтъ и че страната е заплашена съ гладъ. Съ този послѣдниятъ мотивъ нѣкои се опитаха да докажатъ, какво цѣнитѣ на зърненитѣ храни още не сж достигнали своето естествено ниво: трѣбвало да се очаква още по-голѣмо повишаване. Ала, както едната, така и другата страна, прави своитѣ заключения по догадки. Не сж изнесени каквито и да било непосредствени признаци и данни, възъ основа на които би могло да се вадятъ по-положителни заключения. Защо? — защото такива очевидно не съществуватъ. Нехайството на държавната власть се проявява и въ тази насока. Тя направилъ, наистина, опитъ да се добере до извѣстни данни, ала не съумѣ да си помогне, и днесъ ние не сме въ положение да си дадемъ точна смѣтка за хранителнитѣ запаси, съ които разполагаме. Ето защо, една отъ първитѣ задачи на властѣта трѣбва да е установяването чрезъ съотвѣтно организирано статистическо издирване тия запаси. Нищо по-наврѣменно отъ такава една статистика, която ще даде най-сигурната база за уреждане положението.

Не само съ нехайството си, а и съ необмислени нѣкои свои постѣпки, властѣта допринесе за влошаване положението. Играта съ забраната и освобождаването на износа, новоналоженитѣ износни мита, несъотвѣтната кредитна политика на Б. Н. Б. и — което е най-важно — съвсѣмъ ненаврѣменното

*) За 76 кгр. хектолитрова тежестъ.

**) За 70 При по-голѣма или по-малка тежестъ, цѣната се увеличава, или намалява за всѣки кгр. съ 20 хеллера за пшеницата, и съ 15 за ръжѣта.

*) Сравни външниятъ обзоръ въ настоящата книжка.

повишаване ж. п. тарифи, сж мѣроприятия отъ естество не да поевтиняватъ, а да поскъпватъ живота. За износа е писано твърдѣ много и сега нѣма какво по-вече да се каже, освѣнъ че той, по силата на неговото своеобразно практикуване, даде само отрицателни резултати. *) Кредитната политика на държавата, по-нататкъ, вмѣсто да подкрѣпи дребнитѣ занаятчии и търговци, които най-много страдатъ отъ създаденото положение, послужи за подхранване спекулативнитѣ инстинкти на нѣколцина едри капиталисти, а съ прокаранитѣ износни мита, макаръ въ значително по-ограниченъ размѣръ, отколкото първоначално се замисляше, естествено, настѣпва едно повишаване цѣната не само на засегнатитѣ артикули, а въобще, въ по-голѣмъ или по малкъ размѣръ — едно поскъпване на живота. Ала като вѣнецъ на своята несъответна дѣйностъ, държавата допусна повишаването на ж. п. тарифи по начинъ и въ размѣри, които, прѣдвидъ прѣживѣванитѣ врѣмена, не могатъ намѣри одобрѣние. Държавата има, наистина, нужда отъ по-голѣми доходи, тя е длъжна да се грижи за консолидирането на своето финансово положение, ала въ моменти на широка обществена криза, тя нѣма моралното право да увеличава и безъ това непоносими ставящитѣ тяжести на стопанския животъ. Въ добръ уреденитѣ държави, дѣто мислятъ за общественото благо, когато настѣпятъ бѣдствия, създаватъ специални тарифи, намалени до възможния минимумъ (Notstandstarife). Какъвъ по-удобенъ моментъ и у насъ да се направи нѣщо подобно, ала вмѣсто това, ние виждаме да става тъкмо обратното: отъ 18. декемврий м. г. по нашитѣ държавни желѣзници е въведена нова тарифа за прѣвозване стоки, съдържаща отначало и до край само увеличения, които въ нѣкои случаи отиватъ до невъзможно високи размѣри. *) Впрочемъ, невъзможноститѣ у насъ като че ли сж на дневенъ редъ и това, което всѣкъ другадъ би било недопустимо, за нашата страна се явява като нѣщо естествено, въ реда на нѣщата.

Съ общото повишение, което новата сточна тарифа прокарава, се прѣдизвиква, естествено, едно общо поскъпване на всички артикули, включая и тия отъ първа необходимостъ. Не е, обаче, прѣдметъ на настоящето изложение да се подлага тя на подробна и всестранна критика. За нашата цѣль е прѣдостатъчно да се констатира въ различията въ такситѣ за прѣвозване зърнени храни, върху което ни освѣтлява слѣдната табличка:

*) Ср. уводната статия на „Ек. Пр.“ кн. 3. Дѣйствителността, за жалость, дойде да потвърди нѣкои отъ изтъкнатитѣ въ тази статия опасения, че забраната на износа, както бѣ наложена, не ще окаже това благотворно влияние върху цѣната на продуктитѣ, както нѣкои очакваха.

*) Единъ характеренъ примѣръ: въ старата тарифа сжществуваше една изключ. тар. № 10, споредъ която, подлежащи на развала хранителни продукти, се прѣвозваха като голѣма бързина съ намалени такси. Въ числото на тия продукти влизаха: риба, раци, яйца, масло, месо, кашкавалъ, зеленчукъ и пр. Тази тарифа сега е прѣмахната и прѣвозването на въпроснитѣ артикули се извършва по такситѣ на една „намалена“ г. б. Въ сравнение съ миналитѣ съответни такси, тази, „намалена“ г. б., дава едно увеличение, което започва съ 34%, и на 533 км. разстояние достига 81%. Въз основа на новата тарифа, една пратка прѣсна риба отъ 500 кгр., която по-рано се прѣвозваше отъ Варна до София за 32.90 лв., сега плаща тъкмо 60 лв!

за разстояние отъ км.	Такса за 100 кгр. въ стот.				
	стара		нова		
	жито и брашно	трици	жито и брашно	трици	
50	35	31	40	36	
100	60	52	70	61	
150	80	69	98	85	
200	95	82	175	108	
300	115	99	175	151	
400	135	116	215	185	
500	155	133	245	211	

Това сж увеличенията на общата баремна таблица, която се прилага въ вжтрѣшно съобщение, докосва, значи, количествата, прѣдзначени за мѣстенъ консумъ. Тѣ започватъ съ 15% и къмъ 500 км. достигатъ единъ размѣръ отъ 60%!) Въ благоустроенитѣ страни, когато замислятъ тарифни увеличения въ размѣръ само отъ 8—10%, това е прѣдметъ на обширни и всестранни обсъждания, защото много добръ знаятъ, какво е значението на ж. п. тарифи за народостопанския животъ. У насъ, при затворени врата и безъ угризение на съвѣстъта, още по-вече въ такова едно врѣме, се прокаратъ тарифни увеличения отъ сензационенъ характеръ! Може ли тогава, при тия несъобразности, които държавата допуска, да имаме евтинъ хлѣбъ?

Въ заключение на всичко горѣизложено, какво трѣбва да се направи, за да спаднатъ цѣнитѣ на житото до едно търпимо и отговарящо на обективнитѣ условия ниво? Мѣрките, които биха указали благотворно влияние въ тази посока, накратко скицирани, ние намираме, че се състоятъ въ слѣдното:

1. Да се установятъ по единъ най-положителенъ и всеобемващъ начинъ сжществующитѣ запаси зърнени храни. Това установяване е важно не само отъ информативно гледище, а е отъ сжществено значение при опрѣдѣлянето максимални цѣни.

2. Ако се укаже, че имаме недостигъ на ръжи и пшеница, да се опрѣдѣли по законодателенъ редъ прибавянето царевича къмъ прѣдзначеното за смилане жито, въ размѣръ, какъвто би се намѣрилъ за най-цѣлесъобразенъ. Нуждата лесно ще приучи населението да консумира брашно съ царевична примѣсь, което и по хранителностъ и по вкусъ е въ състояние да задоволи даже граничащата съ лука изисканостъ.

3. Да се опрѣдѣлятъ еднакви за цѣлата страна типове брашна, които да не бждатъ по-вече отъ два или най-много три. Тукъ, разбира се, ще трѣбва да се иматъ въ съображение техническитѣ особености на всѣка мелница и да се изслушатъ, прѣди всичко по-крупнитѣ мелничари.

4. Да се измѣни законътъ за опрѣдѣляне максималнитѣ цѣни въ смисълъ на многократно изказанитѣ отъ страна на търговско-индустриалнитѣ камари желаня, като заедно съ това се опрѣдѣлятъ цѣни за житото и брашното еднакви, ако не за цѣлата страна, поне за извѣстни нейни части. Тия цѣни да се опрѣдѣлятъ не отъ отдѣлнитѣ общини, а отъ една подходно организирана централна властъ,

*) Това значи, че за прѣвозването на 10 т. вагонъ брашно или жито на разстояние 500 км. досега се е плащало 155 лв., а сега се плаща 245 лв. Така, една пратка отъ 15 т. брашно отъ Варна до София е плащала по старата тарифа 258 лв., а сега плаща — 408 лв.!

която да има широки права и да може винаги да налага своите решения.

5. Да се започне борба прогивъ спекулацията съ житата, колкото и да би била тя незначителна, като се признае правото на държавата да присвоява закупените за спекулация количества сръщу заплащане покупната им стойност. Установяването цѣни относно тия жита, каквито тѣ сж били прѣди обявяване страната въ положение на обществена криза, би било също така осждително, както и досегашното нехайство на властѣта. Държавата ще трѣбва да понесе извѣстни загуби.

6. Всички досегашни слѣпки относно закупуването жита, съ условие да бждат тѣ доставени въ опредѣленъ срокъ, да се обявятъ като невалидни, а въ бждаше, докато живота влѣзе въ своя нормаленъ пжтъ, подобни операции да бждатъ забранени.

7. Ако селяните откажатъ да продаватъ храни по цѣните, които ще се опредѣлятъ, да се надникне въ тѣхните зърнохранилища, като се оставятъ неприкосновени нужните имъ за собственото стопанство количества. Само така ще могатъ се изкара на тържищата жита, разбира се, доколкото такива сжществуватъ.

8. Да се ревизира становището на държавата относно мораториума, съ огледъ на това, да-ли той не поощрява селяните къмъ непродаване. Въ утвърдителенъ случай, да се прокаратъ съотвѣтни измѣнения, като се прѣдвидятъ изплащания въ извѣстенъ размѣръ.

9. Да се прѣмахнатъ прокараните напоследѣтъ увеличения на ж. п. тарифи, особено на тия за прѣвозване жито и брашно.

10. Ако се укаже, че всички тия мѣрки не ще иматъ искриниятъ резултатъ, да се прибѣгне къмъ монополизиране житната търговия отъ страна на държавата, както това е вече направено въ други страни.

Д-ръ Ив. К.

Неправилно облагане съ мито памучното тире.

По ст. 363 на митнишката тарифа се облагатъ съ мито по 90 лв. % кил. *концитъ* памучни за шевъ и плетива, на кълбета, на макари, картони, малки чилета и на *други форми*. Понятието за шевъ и плетиво е твърдѣ широко, та обгръща всички *памучни тирета* (прежди отъ нѣколко жици прѣсукани наедно), съ които еднакво може да се шие и плете, заради което министерството даде една мѣрка, че всички тирета, съдържащи отъ 120 ярди по-малко въ чилето, ще се сѣмтатъ за конци и облагатъ по ст. 363, а другите съ повече ярди остава да се тарифиратъ по ст. 362 съ по-низко мито.

Прилагането, обаче, на тази мѣрка прѣдизвиква не еднакви решения въ експертната комисия, отъ които едни сж за облагането на тиретата по ст. 362, а други по ст. 363, каквото е най-последното решение, прѣдъ видъ, че тирето имало по-малко отъ 120 ярда въ чилето, безъ да се гледа на другите му качества, разпрѣделение, опаковка и др. *форми*.

Ние намираме това последното решение на експертната комисия противно на съдържанието на ст. 363 отъ митнишката тарифа, а за да докажемъ това по-нагледно, излагаме подробно въ що се състои спора. Търговецъ Х. е внесълъ 10 бали памучно тире отъ Англия по 3½ либри пакета отъ № 4 до 28 по редъ. Тирето е на голѣми кукли, обикновено както се пакира и другата прежда; въ тия кукли или килепи тирето е разпрѣделено на гла-

вички или чилета, но пакъ сж завързани помежду си, и куклата си остава цѣла въ пакета. За тирето нѣма задължителна мѣрка или тегло въ пакета или въ дължината на килепите и чилетата, каквато нормата има за обикновените едножични памучни прежди, съгласно закона за търговските индустриални марки. Тиретата се пакиратъ, ажустиратъ, споредъ желанието на купувача, и затова имаме пакети отъ 5 до 1½ либра и по-малко (въ австрийските).

Като е взето, обаче, решение, че тирета, съдържащи по малко отъ 120 ярда въ чилето, се облагатъ по ст. 363 на митнишката тарифа, не се влиза вече въ подробностите за формата на опаковката, етикирането или ажустирането и щомъ разхвърлятъ келепа и прѣмѣрятъ главичките — чилета, нашите митничари не се спиратъ никакъ на формата, а облагатъ по ст. 362 или 363 споредъ дължината на чилетата повече или по-малко отъ 120 ярда. Несъстоятелността на едно такова разбиране на тарифата личи веднага отъ обстоятелството, че единъ и сжи видъ стока, съ еднакво прѣдзначение и цѣлъ на употребление, се облага различно, а такова третиране не допуца закона и тарифата.

Казахме, че имаме тирета отъ № 4 до № 28; отъ сжитите №-ра 4, 6, 8, 10, 12 (на килепи и въ пакети при еднакво тегло, както и по-високите №-ра) съдържатъ чилетата или главичките въ куклата (келепа) по-малко отъ 120 ярда, а отъ №-ръ 12 на горѣ иматъ повече отъ 120 ярда, като по тънки. Повтаряме, че само теглото се спазва да е еднакво за тиретата, а цѣната отъ № 4/12 също е еднаква и отъ тамъ на горѣ за всѣки №-ръ се увеличава по 12½ ст. на тегло либръ. Значи, имаме двѣ цѣни, обаче ние облагаме по-скжпо тирето до № 12, което е по-ефтино и служи все за сжщата цѣлъ, както другите по-скжпи.

Азбучниятъ показател минава тоя въпросъ изобщо, че всѣкакви тирета на килепи, съдържащи повече отъ 120 ярда въ килепъ, облагатъ се по ст. 362, а други „всѣкакви, боядисани или не, съдържащи по-малко отъ 120 ярда въ килепъ;“ облагатъ се по ст. 363, когато трѣбваше едно пояснение, споредъ самия такстъ на митн. тарифа, че тия чилета или килепи не трѣбва да се дирятъ и мѣрятъ въ цѣлата кукла, а трѣбва да съставятъ отъ себе си самостоятелна търговска единица за продажбата и тогава да се сѣмтатъ, че сж „на други форми“ за да има основание да се облагатъ по-скжпо. Законодателя, като изброява въ ст. 363: „конци за шевъ и плетива (кроше) на кълбета, макари, картони, малки чилета и на други форми,“ разбира единици, които по брой сжществуватъ отдѣлно, иматъ си своята форма, опаковка, етикети и пр. Само за различаване, до кога чилетата като единици ще се облагатъ по сжщата статия, министерството е турило норма, като е приело английската такава отъ 120 ярда въ чилетата и седемъ чилета, съставляващи келепа или куклите въ английските прежди. Това положение въ тарифата и министерското тълкуване визиратъ именно тиретата мерсеризирани и други, които сж на малки чилена, отдѣлно завързани, етикирани въ кутин за бродерия или шевъ и въобще така сж ажустирани, че се продаватъ и на брой, безъ, всѣко дѣление и размотаване, а не като другите тирета на килепи, на които чилето се отдѣля само съ разхвърляне на куклата и скжване нишките съ които се съединяватъ по между си, а такова чиле, макаръ и по-малко

отъ 120 ярда, не може да разбира нито закона — тарифата, нито пъкъ самото министерство, защото то отъ себе си не прѣдставлява форма или единица, както изисква тарифата.

Ние се надѣваме, че експертната комисия, която по тия тирета до сега е вземала различни рѣшения и за, и противъ, ще се спре, най-сетнѣ, на законното положение, което изтъкваме въ тази статия, като ще даде едно по-широко и достъпно разбиране на всички митничари, за да не отиватъ да дирятъ чилета по-млаки отъ 120 ярда съ размотаването или разхвърлянето на голѣмитѣ келепи тире, само и само по-скъпо да облагатъ безъ всѣко друго оправдание, а ще се ограничатъ да мѣрятъ самостоятелнитѣ единици чилета тире и въ тѣхъ да правятъ различие въ тарифирането.

Р. Каракашевъ.

По законопроекта за измѣнение и допълнение на закона за Б. з. банка.

Внесенъ е въ Народното събрание единъ законопроектъ за измѣнение сега съществуващия законъ, уреждащъ положението на землѣделческата банка. По този законопроектъ, върху който ще се повѣрнемъ въ идната книжка на списанието съ особена статия, провадийскитѣ търговци, еснафи и банкери взиматъ становище съ слѣдната резолюция, която прѣдаваме изцѣло:

„Провадийскитѣ търговци, еснафи, банкери, и прѣдставителитѣ на частнитѣ кредитни учрѣждения въ гр. Провадия, събрани днесъ на 11 януарий 1915 год. да обсъдятъ послѣдицитѣ отъ евентуалното узаконяване на новия законопроектъ за землѣделската банка — като взеха прѣдвидъ:

1) Правителството е внесло въ Народното събрание законопроектъ за измѣнение и допълнение закона за Българската землѣделческа банка, съ който се цѣли да се улесни и разшири землѣделческиятъ кредитъ и, което е най-важно, да се създаде привилегия, на Бълг. земл. банка за обезпечение на вземанията ѝ, слѣдваща тутакси слѣдъ привилегията на държавата (буква З, алинея 3-та къмъ чл. 5).

2) Безъ да се противопоставяме на широкия и лесно-достъпния кредитъ, тая привилегия, ако се узакони, ще има катастрофални послѣдици за стопанския животъ на страната изобщо, а въ частностъ за частнитѣ кредитни учрѣждения и лица, за търговцитѣ и еснафитѣ, за самитѣ землѣдѣлци и за Бълг. народна банка.

А. За частнитѣ кредитни учрѣждения и лица: —защото ще направи мѣчно събираеми, или даже съвсѣмъ ще имъ опропасти хирографарнитѣ, даже и ипотечнитѣ вземания (тъй като привилегията на банката ще иде слѣдъ оная на държавата и прѣди всички ипотеки).

Ще тури край на кредитнитѣ прѣдприятия, които, поради страха на горната перспектива, ще взематъ съотвѣтни мѣрки за запазване капиталитѣ си, между които на първа рѣка сж: обръщане по-голѣмата частъ отъ селския портфейлъ въ сѣдебни дѣла, бързото прѣвеждане на листоветѣ въ изпълнение и въ резултатъ опропастването на хиляди землѣделчески стопанства.

За дълго врѣме, прѣзъ което ще трае изтегляването на капиталитѣ отъ рѣцѣтъ на землѣдѣлцитѣ и пласирането имъ въ други сигурни прѣдприятия, тия капиталы ще останатъ неуползотворени и една голѣма частъ отъ тѣхъ, може би, ще погине, вслѣдствие тая изкуствено създадена финансова криза.

Б. Върху търговския и еснафски свѣтъ това нововъведение ще се отрази злѣ и гибелно, защото:

Вслѣдствие несигурността на вземанията имъ отъ землѣдѣлцитѣ, тѣ ще бждатъ принудени да спратъ кредита на послѣднитѣ. Това ще повлече неминуемо намаляване на сдѣлките между града и селото, а като се има прѣдъ видъ, че около $\frac{3}{4}$ отъ консомоторитѣ, това сж землѣдѣлцитѣ, може да се сѣди, до каква степенъ ще пострада търговията и занаятитѣ, които сж прѣуспѣвали до днесъ, благодарение на широкото довѣрие на търговци и еснафи къмъ селската платежо-способностъ.

В. Върху самия землѣделски свѣтъ това нововъведение не ще закѣснѣе да окаже гибелнитѣ послѣдици, защото, поради понятиия страхъ за кредитнитѣ учрѣждения и лица, търговци и еснафи, както прѣдвидѣхме по-горѣ, капиталитѣ ще бждатъ изтеглени отъ землѣдѣлцитѣ и кредита имъ спрѣнъ. Това неминуемо ще повлече слѣдъ себе си, както се помена, опропастване на хиляди цвѣтущи землѣделски стопанства.

Кредита, който Бълг. земл. банка ще даде на землѣдѣлцитѣ, далечъ не е достатъченъ за селянитѣ, а такъвъ тѣ нѣма да намѣрятъ повече другадѣ. Това ще повлече неминуемо спиране на собствени-тѣ имъ прѣдприятия и ще спъне въ значителна степенъ бързия растъ на благосъстоянието имъ.

Нерискувания за банката кредитъ ще насърчи селянитѣ да правятъ нови заеми, които съ направенитѣ до сега такива ще надминатъ имотното имъ състояние. Това ще понижи платежния моралъ у селянина и въ свръзка съ правото на изкупуване на имотитѣ си отъ Б. з. банка отъ близки нему, ще насърчи умишленото фалиране съ цѣлъ да се ошетятъ частнитѣ кредитори.

Всички тия изгледи показватъ, какво голѣмо смущение ще се внесе въ стопанския животъ на страната и въ какъвъ страшенъ размѣръ ще се развие финансовата криза у насъ и едва ли е мѣчно да се прѣдскаже, какви лоши послѣдици ще има за самата Бълг. нар. банка, чиито капиталы се намиратъ въ рѣцѣтъ на търговцитѣ, еснафитѣ и частнитѣ кредитни учрѣждения. Поради туй, РЪШИХА:

1) Замолватъ най-настоятелно г-на Министра на землѣдѣлието и пр. и г-да народнитѣ прѣдставители да прѣмахнатъ въ бждящия законъ за Б. З. Б. привилегията ѝ, прѣдвидена въ законопроекта въ буква З алинея III-та къмъ чл. 5.

2) Настоящата резолюция да се отпечата и изпрати до г-на Министра на землѣдѣлието и пр., до Бюрото на Народното събрание, до г. г. народнитѣ прѣдставители отъ Варненската колегия, до шефоветѣ на всички партии въ страната, до Българската нар. банка, търговскитѣ камари, до всички кредитни учрѣждения и по-видни банкери и търговци въ страната съ апелъ да подемятъ нашия протестъ и до редакциитѣ на всички ежедневници и търговски вѣтници, съ апелъ да защитятъ каузата ни*.

Б) Външенъ.

Борбата съ прѣкомѣрното повишаване цѣнитѣ на артикулитѣ отъ първа необходимостъ въ Германия.

Въ борбата съ ненормалното повишаване цѣнитѣ на прѣдметитѣ отъ първа необходимостъ, може да ни бжде много полезенъ примѣрътъ на чуждитѣ страни. Тамъ дѣто опитътъ, а слѣдователно и

предвидливостта, сж по-големи и дѣто по-сериозно, а главно съ чиста съвѣсть се стремятъ да защищаватъ интереситѣ на широкитѣ консумиращи слоеве отъ неоправдаема експлоатация, сж добити напълно удовлетелни резултати, които заслужаватъ нашето внимание. При много по-неблагоприятни условия, отколкото тѣ съществуватъ у насъ, ала защото борбата се води безогледно къмъ поставената цѣль и съ безпристрастна всестранчивостъ, каквато въ дадения случай е необходима, на жаждата за голѣми печалби сж успѣшно поставени граници, въ които поскупването на живота, съ много рѣдки изключения, може да се счита за нормално. Интересенъ е пѣтя, по който се е дошло до тия резултати въ страната, която може да бѣде горда съ широкия размахъ и съ голѣмата предвидливостъ въ направляване борбата съ стопанскитѣ несподи, причинени отъ войната. Неговото прослѣдяване въ тия дни на раздвижено обществено мнѣние по поводъ повишаването въ чудноватъ размѣръ цѣната главно на житото, а отъ тамъ и на брашното, би указало на нѣкои цѣлесъобразни мѣроприятия, лесно приложими и въ нашата страна, стига да съществува добра воля.

Многогранчивитѣ мѣроприятия, взети въ Германия за опазване народното стопанство отъ катастрофи, иматъ за цѣль, като му дадатъ възможностъ да се развива и при новосъздаденитѣ условия, да се запазятъ за нацията, по възможности въ най-голѣмъ размѣръ, мирноврѣмнитѣ материали блага. На първо мѣсто въ тази насока сж отъ значение цѣнитѣ на предметитѣ отъ катадневна потрѣба, ето защо, една отъ главнитѣ задачи на държавата е била, да прѣдпази тия цѣни отъ ненормално повишаване. Това е постигнато, отъ една страна, чрезъ добръ обмислена законодателна дѣйностъ, досѣжно опрѣдѣлянето максималнитѣ цѣни и издирване съществуващитѣ запаси съ хранителни продукти, а отъ друга — чрезъ създаването съотвѣтно намалени ж. п. тарифи. Изложеното по-долу, заимствувано отъ едно парламентно експозе върху стопанскитѣ мѣроприятия по поводъ на войната, ще ни покаже до какви подробности е отивала законодателната властъ и какъ всестранчиво е обсъждала въпроситѣ, прѣди да имъ даде едно или друго разрѣшаване. Въ различие отъ практиката на нашето народно събрание, дѣто закони отъ най-капитално естество се прокарватъ почти безъ разискване, тукъ прѣдпочитатъ да се забавятъ съ нѣкой день, само за да създадатъ нѣщо по-трайно и отговарящо на условията.

Максимални цѣни.

За да се прѣдотврати прѣкомѣрното повишаване цѣнитѣ на артикулитѣ отъ катадневна потрѣба, създаденъ е особенъ законъ (4 августъ 1914 г.), който дава право на централнитѣ държавни управления, или на опрѣдѣленитѣ отъ тѣхъ учрѣждения, да опрѣдѣлятъ максимални цѣни за такива артикули, особено за хранителни и фуражни сръдства, за сурови природни произведения и за освѣтителни и отоплителни материали. По силата на този законъ, ако търговецътъ откаже да продава по опрѣдѣленитѣ цѣни, властѣта има право да присвои стоката му и да извърши продажбата за негова смѣтка, или пъкъ да я употреби за свои нужди, разбира се, при съотвѣтно заплащане. Несъобразившитѣ се съ разпоредбитѣ на властѣта подлежатъ, освѣнтъ това, и на наказание.

Възъ основа на този законъ, въ първитѣ седмици слѣдъ обявяването на войната, сж били опрѣдѣлени на много мѣста максимални цѣни за дребната търговия. За отдѣлни артикули, като жито напр., въ нѣкои области сж били опрѣдѣлени съ голѣмъ успѣхъ максимални цѣни и за търговията на едро, по-послѣ, обаче, слѣдъ подобряване съобщителнитѣ сръдства, съ което изолирането на отдѣлни области е било прѣмахнато и слѣдъ като сж създали специаленъ намаленъ тарифъ за прѣвозването на жито, посръдствомъ които сж се открили нови пѣтища, тѣ сж били прѣмахнати. Поради систематичното по-нататъшно повишаване цѣнитѣ, което не навѣкжѣлъ е могло да се обясни съ естествени причини, а е било резултатъ повече на спекулативни замисли, желанието, да се опрѣдѣлятъ наново максимални цѣни въ едрата търговия, все по-силно е обземало всички обществени слоеве. Въпрѣки принципнитѣ съображения противъ опрѣдѣлянето максимални цѣни въ едрата търговия за по-дълго врѣме и при пълното съзнание на голѣмитѣ технически мѣжнотии, наложило се е за належащо, да се удовлетвори това справедливо желание на обществото, като се създадатъ за нѣкои хранителни продукти максимални цѣни, които да бждатъ задължителни не само за едритѣ търговци, а и за самитѣ производители. За постигането на тази цѣль сж били прокарани съотвѣтни измѣнения въ по-горѣ отбѣлѣзания законъ (28. ноемврий 1914 г.). Споредъ новосъздаденото положение максималнитѣ цѣни се опрѣдѣлятъ вече отъ бундесрата, като се запазва и при това правото за централнитѣ управления да налагатъ цѣни върху артикули, които сж останали незаемнати отъ него. Притежателитѣ на артикули въ едрата търговия, за които има опрѣдѣлени максимални цѣни, сж длъжни, по искането на властѣта, да ѝ ги прѣдоставятъ на разположение; неприкосновени сж въ това отношение запаситѣ съ храни и фуражи на земледѣлцитѣ, необходими имъ за издръжката на тѣхното стопанство. Цѣната, при която се извършва това прѣхвърляне, се опрѣдѣля съ огледъ, както на съществуващата максимална цѣна, така и съобразно качеството на стоката, при изслушване мнѣнието на вѣнци лица.

За да бждатъ налаганитѣ максимални цѣни приемливи, тѣ трѣбва да изхождатъ отъ цѣнитѣ на по-крупнитѣ пазари. Цѣнитѣ въ малкитѣ тържища често зависятъ отъ случайности и сж обикновено резултатъ на незначителни продажби, ето защо тѣ не могатъ да бждатъ мѣродавни. За да се избѣгнатъ възможни несъобразности, наредено е, докато продължаватъ военнитѣ дѣйствия, държавнитѣ управления да опрѣдѣлятъ градоветѣ, въ които ще се налагатъ максимални цѣни. Останалитѣ населени мѣста ще се съобразяватъ съ цѣнитѣ на най-близкия голѣмъ градъ, като се прибавятъ прѣвознитѣ разности.

Възъ основа на измѣнения законъ за максималнитѣ цѣни, както е указано по-горѣ, бундесрата е опрѣдѣлилъ досега максимални цѣни за ръжъ, пшеница, ечемикъ, овесъ и тритица. Върху трудноститѣ, съ които подобна намѣса е съпроводена, не е имало никакво съмнѣние между правителствата на съюзнитѣ държави, ала понеже войната измѣнява естествениотѣ стопански отношения, наложителни сж и специални мѣроприятия. Разбира се, тази намѣса въ стопанския животъ се е ограничавала въ рамкитѣ на най-необходимото, при което, обаче, постигането на поставената цѣль е било гарантирано и се е вни-

мавало, размърятъ по максималнитъ цѣни да бждатъ такива, че да даватъ възможностъ за ползотворна дѣйностъ, а не да убиватъ всѣкаква търговия.

„При опрѣдѣляне максимални цѣни за ржъта, се срѣщнаха сравнително малки мжнотии, защото тазгодишното ѝ качество е добро и еднакво за цѣлата страна. Цѣната се отнася до срѣднокачествена търговска стока съ 70 кгр. хектолитрова тежестъ, при което за по-доброкачествена стока се допуска едно увеличение отъ 1·50 лв. на тона за всѣки кгр. тежестъ въ повече. При пшеницата различията въ качеството сж повече, а и различната съдържимостъ на лекави вещества е отъ значение. Тия мжнотии можаха да се прѣдодлѣятъ само съ една по-рѣшителна акция, като, по аналогия съ ржъта, за нормална стока се взе онази съ хектолитрова тежестъ 75 кгр., за нея се опрѣдѣлиха максимални цѣни, а за по-добритъ качества се допустна съотвѣтно увеличаване цѣната. При ечемика се появи друго едно неудобство, поради обстоятелството, че за прѣдпазване ржъта да не се употребява като фуражно срѣдство, трѣбваше да се прѣдостави на разположение за тази цѣль ечемикъ, въпрѣки високата му стойностъ. Поради тази причина, ечемикъ съ 68 кгр., или по-малко хектолитрова тежестъ се опрѣдѣли като фураженъ и върху него се наложиха максимални цѣни“.

„При мелничнитъ фабрикати мжнотинитъ се чувствително увеличаватъ. Цѣнитъ за трици и брашно сж не само зависими отъ цѣната на житото и отъ разносикитъ по меленето, но сж и взаимно обусловятъ. Съ законоположенията, обаче, които опрѣдѣлятъ процентитъ по житната смѣсъ и на сортоветъ брашна, които могатъ да се вадятъ, различията въ качеството, а оттамъ и трудноститъ сж намалени. По отношение на трицитъ, вслѣдствие липсата на вносъ, настѣпи една промѣна на условията въ смисълъ на приравняване цѣната имъ въ разнитъ части на страната. Тази промѣна даде възможностъ за трицитъ да се опрѣдѣли еднаква за цѣлата страна цѣна, разбираана при дигане отъ фабриката, както за едрата, така и за дребната търговия. Обратно, опрѣдѣлянето цѣни относно брашната, които да важатъ за цѣлата страна, срѣща непрѣодолими мжнотии. Надници, цѣна на вжглищата, водни сили, картели и др. причиняватъ значителни различия между отдѣлнитъ области на държавата. Техническитъ инсталации на мелницитъ обусловятъ сжщо така голѣми различия, поради което еднакво заплащане за млеко би значило или да се опропастятъ малкитъ мелници, или на голѣмитъ да се дадатъ прѣкомѣрни печалби. Едничкиятъ изходъ отъ това трудно положение бѣ да се създадатъ максимални цѣни по области, ето защо, тѣхното опрѣдѣляне е възложено на отдѣлнитъ държавни управления“.

За да се наложи по-лесно неупотрѣбяването на ржъ като фуражно срѣдство, трѣбвало е цѣната на ечемика да се постави значително надъ тази на ржъта. Прокарана е една разлика отъ 10—15 м. на тонъ, въ зависимостъ отъ мѣстопроизходането. Като база на всички максимални цѣни върху ржъта е опрѣдѣлена цѣната отъ 220 м. за тонъ въ Берлинъ. Тази цѣна държи срѣдата между появилитъ се крайни течения. Защитниците на широкитъ обществени интереси сж настоявали за една цѣна отъ 200 м., а тия на търговскитъ сфери, оправдавайки своето искане и съ необходимостта да се наложи пестеливостъ въ консомацията —240—250 м. Разликата, впрочемъ, отъ 20 м. по-вече или по-малко на тонъ, при нормални разноси за смилане и печене се отра-

зява въ размѣръ само на 1 пф. за пфунтъ хлѣбъ — е значи не особено чувствителна. Като така, цѣната отъ 220 м. не означава за консоматора единъ нетърпимъ товаръ въ такива ненормални врѣмена, нито пъкъ допуша разсипническа консомация, което би било противъ общитъ национални интереси. Опрѣдѣлени сж максимални цѣни за всичко 32 града въ цѣлата империя. Тѣ сж въ зависимостъ отъ прѣвознитъ разноси: най-високата цѣна е 237, а най-ниската 209 м.

За да се даде поводъ на земледѣлцитъ и търговцитъ, които разполагатъ съ по-голѣми количества храни, да запазятъ запаси за по-дълго врѣме до идната реколта, опрѣдѣлено е, начиная отъ лѣтнитъ мѣсеци, максималнитъ цѣни да се увеличатъ съ 3 м. за тонъ ежемѣсеочно. Това увеличение не само покрива разносикитъ по съхраняването, загубитъ отъ мишки, фира и тп., а съдържа още и една прилична печалба. Ако се укаже, че това повишение е толкова голѣмо, щото да причини, отъ друга страна, за сега въздържане отъ продажба, прѣдвидено е неговото намаление.

Картофитъ сж хранително срѣдство, което въ Германия е отъ голѣмо значение. Очаквало се е отначало, че слѣдъ привършване беридбата имъ, ще настѣпи понижаване на цѣната имъ, това, обаче, не станало и желанията за налагане върху тѣхъ максимални цѣни, започнали да се чувствуватъ посезателно. Опрѣдѣленитъ отначало цѣни отъ централнитъ управления, засѣгащи само дребната търговия, сж имали едничкиятъ резултатъ да отстранятъ отъ пазара картофитъ, и така да причинятъ голѣма липса отъ тѣхъ. Бундесрата, имайки всичко това прѣдвидъ, е опрѣдѣлила максимални цѣни върху картофитъ за храна въ едрата търговия. Тѣ сж подраздѣлени на четири категории въ зависимостъ отъ качеството имъ, а върху картофитъ за фуражъ и за фабрична прѣработка, не сж още фиксирани никакви цѣни. Вѣщи лица сж дали мнѣния, че тѣхната цѣна, сама по себе си, ще остане по-низка отъ максималнитъ цѣни на състѣнитъ картофи.

Относно петрола е постигнато съгласие между правителството и голѣмитъ петролни фирми, задоволително и за двѣтъ страни. Безъ да се налагатъ формално максимални цѣни, запазени сж въ едрата търговия цѣни, почти еднакви и въ малко случаи едва различаващи се отъ тия, прѣди избухването на войната, така че сега петрола се продава на дребно въ цѣла Германия не по-скѣпо отъ 25 пф литъра.

Уреждането толкова сложни въпроси, каквито сж прѣдметнитъ, сжщеврѣменно така нови за народостопанския животъ, не е можело да мине безъ извѣстни търкания. Разнитъ стопански сили и интереси, особено търговията, е трѣбвало да се приспособятъ къмъ новосъздаденитъ условия. Това приспособяване, за петрола се извърши по-скоро, отколкото се очакваше, ала все пакъ понататѣшната дѣйностъ на държавата още далечъ не е излишна. Така напр. остава откритъ въпросътъ за правото на властта да експлоатира въ своя или въ полза на обществото, разбира се, отъ търговци и производители, които не биха искали да се подчиняватъ на максималнитъ цѣни, или пъкъ въобще, отказватъ да продаватъ. Сега се правятъ въ тази посока необходимитъ проучвания и, възъ основа на добития опитъ, ще се прокарать въ досегашнитъ законоположения съотвѣтни промѣни, които, като гарантиратъ постигането на крайната цѣль, отъ една страна,

отъ друга — да направятъ държавната намѣса по-малко болезнена за интереситѣ на ония, които тя ще докосне.

Опрѣдѣляне съществуващитѣ запаси.

Въ какво състояние се намира относно прѣхранването на населението и добитѣка въ страната, Германия опрѣдѣля посредствомъ специални статистически издирвания (Ernststatistik), върху усъвършенствването на които отъ дълги години и настойчиво се работи. Значителна промѣна въ тази насока е създадена съ единъ законъ отъ 20 май 1914 год. досѣжно статистическото установяване съществуващитѣ запаси съ храни и мелнични произведения. Правото да произвежда подобни издирвания е дадено на бундесрата. То застъпва всички видове храни и мелнични произведения за хора и добитѣкъ въ областѣта на империята, а изключва запаситѣ, съхранявани отъ империята или отъ отдѣлнитѣ съюзни държави. Подобни издирвания е трѣбвало да станатъ първоначално въ двѣ послѣдователни години, а по-късно, всѣка четвърта година по веднѣжъ, за да не се обрѣмениява много начесто населението. Първото прѣброяване е било извършено на 1 юлий 1914 год. — врѣме, въ което обикновено запаситѣ сж най-изчерпани. То е докоснало слѣднитѣ прѣдприятия:

Земледѣлчески прѣдприятия съ по-вече отъ петъ хектара използвана земя.

Занаятчийски прѣдприятия: мелници, хлѣбопекарници, сладкарници, фабрики за макарони и т. н., фабрики за хранителни срѣдства, фабрики за малцово кафе, скорбѣлни фабрики, фабрики за малцъ, мандри, млѣкарници съ собственъ добитѣкъ, заводи за охранване добитѣкъ, пивоварници и фабрики за спиртъ.

Търговски прѣдприятия: търговия съ храни и мелнични фабрикати; шушулкови плодове, фуражъ, колониалъ; потребителни кооперации; силози; търговия съ животни;

Съобщителни прѣдприятия: общински и частни ж. п. прѣдприятия; експедиторски кѣщи и др.

Установени сж били още запаситѣ на общинитѣ и на другитѣ общественно-правни организации и сдружения.

Като житенъ запасъ сж смѣтали и неовърханитѣ жита, а за да бѣде картината съвсѣмъ пълна, отбѣлѣзани сж били като отдѣлна група запаситѣ, охранявани отъ органи на империята и на отдѣлнитѣ съюзни държави.

Настѣпилата между това война, естествено, направи въпросътъ за хранителнитѣ запаси злободневенъ. главно поради обстоятелството, че докато продължава войната, Германия не може да се надѣва на що-годѣ значителенъ вносъ. За да се види какво е положението на запаситѣ слѣдъ нѣколко мѣсечно воюване, рѣшено е било да се извърши едно прѣброяване на 1 дек. 1914 г., което е и станало, слѣдъ като сж били прокарани съответни измѣнения въ горѣцитирания законъ отъ 20 май. Резултатитѣ отъ това статистическо издирване сж били извѣстни въ главнитѣ си черти къмъ срѣдата на януарий т. г. А за да се слѣди постоянно движението на запаситѣ и въ всѣко врѣме да се знае тѣхното количество, издадени сж специални наредби, споредъ които докато войната продължава, властѣта има право да събира въ всѣко врѣме свѣдения, досежно хранителнитѣ запаси. Задължени сж да даватъ свѣдения:

1. Земледѣлческитѣ и занаятчийски прѣдприятия, които произвеждатъ или прѣработватъ въпроснитѣ продукти.

2. Всички, които по силата на своето търговско прѣдприятие или за печалба, съхраняватъ, купуватъ или продаватъ такива продукти.

3. Общинитѣ, общественно-правнитѣ корпорации и сдружения.

По този начинъ е организирана една служба, която въ всѣки моментъ може да даде най-точни и подробни свѣдения върху количеството хранителни запаси, съ които страната разполага.

Намалени ж. п. тарифи.

Значението на ж. п. тарифи за народостопанския животъ е извѣстно. Спорѣдъ своето естество, тѣ могатъ да благоприятствуватъ неговото развитие, както и да му прѣчатъ — при нерационално прилагане. Тамъ дѣто ж. п. стопанство се ръководи отъ здрави народостопански съображения, разбира се, никога не допускатъ вториятъ случай и винаги се нагаждатъ съобразно нуждитѣ на момента. Така е сега въ Германия. Войната прѣдизвика коренни промѣни въ стопанската структура на страната, необходимо бѣ, да се прокаратъ съответни промѣни и въ ж. п. тарифи, защото тѣ сж въ тѣсна зависимостъ помежду си. Прѣди всичко, досѣжно прѣхраната на населението. Ето защо, създадени сж до възможния минимумъ намалени тарифи за прѣвозване рѣжъ, пшеница, картофи и брашно. Постигнато е по този начинъ едно по-задоволително разпрѣдѣление хранителнитѣ запаси, които при намалени прѣвозни разности, могатъ да отиватъ на по-далечни разстояния.

Не се изчерпватъ само съ това тарифнитѣ намаления. Взети сж въ съображение и много други нужди на стопанския животъ и сж прѣдприети съответни мѣрки. Така напр., за улесняване хранението на добитѣка, сж прокарани намаления по прѣвоза на много фуражни срѣдства. Въ полза на разнитѣ индустриални прѣдприятия, имащи нужда отъ сурови материали, сжщо така е направено необходимото: целулоза, желѣзна руда, коксъ, каменни въглища и брикети, рафиниранъ петролъ, цинкова руда, земледѣлчески машини, стоки, прѣдначинени за изнасяне по море въ неутрални страни или въ германски колонии и други още, се прѣвозватъ по специални намалени тарифи. За прѣвоза на животни сжщо така сж направени намаления, а праткитѣ, произходящи отъ частната благотворителностъ за болни, за пострадали отъ източна Пруссия, както и по-къснината на неимотни прѣселеници, германски поданици, които сж живѣли по-рано въ Австро-Унгария — се прѣвозватъ безплатно.

Съ тази всестранична прѣдвидливостъ, увеличаването цѣнитѣ на продуктитѣ отъ катадневна потребность можа да се ограничи твърдъ много, за много артикули даже нѣма никакво поскѣпване, и на индустрията се даде възможностъ да работи при сравнително сносни условия. Така, стопанскиятъ животъ продължава да се развива безъ особени сътрѣсения и негодитѣ на войната въ много случаи почти не се чувствуватъ. Тия благотворни резултати, заслужаващи показъ и подражание, се дължатъ на разумната и безпристрастна държавна дѣйностъ, проявена въ една широка система отъ мѣрки, съвокупността на които обрисова картината на стопанската война въ Германия.

Д-ръ Ив. К.

КНИЖНИНА.

Въ този отдѣлъ ще се отбѣлѣзватъ всички постѣпления, било въ редакцията на списанието, било въ библиотеката на камарата. Това отбѣлѣзване ще се съпровожда съ кратки бѣлѣжки и рецензии за съдържанието на всѣко издание, което може да интересува нашитѣ четци.

*„Свъръменна мисль“ кн. 14
1. I. 1915 год. Първитѣ наши
економисти и поскъпването на
живота (анкета).*

Поскъпването, за което се днесъ говори, не е онова, което отъ години економическата наука изслѣдва. Слѣдъ започването на голѣмата европейска война, ние прѣживяваме врѣмена, когато законитѣ на економическото развитие не могатъ да нормиратъ стопанскитѣ явления. Стопанскитѣ животъ е днесъ разстроенъ. Имаме работа съ едно изключително явление.

Извѣстно поскъпване на вноснитѣ артикули се очакваше като естествена послѣдница отъ мжчния и по-скѣпъ вносъ. Въ дѣйствителностъ, това поскъпване достига размѣри, които отъ всѣкого се считатъ за ненормални.

Отъ друга страна, мжчнотията и слѣдъ това забраната на износа даваха да се очаква, че мѣстнитѣ произведения, оставени само на вътрѣшната консомация, ще поевтинѣятъ. Въмѣсто това, обаче, виждаме тъкмо противното — едно чудовищно поскъпване и на тия прѣдмети.

Държавата съ врѣме се намѣси за облекчение на обществената криза, но получи се резултатъ противенъ на онова, което се очакваше нормално, дори безъ нейна намѣса. Така кризата се изостри, скѣпотията стана непоносима, срѣдъ градското население почва да се долавя броженіето на гладнитѣ стомаси.

Никакъ не е удивителна, при това положение, заинтересуваността, която отъ всички страни проявяватъ къмъ въпроса за скѣпотията. Единъ примѣръ на тая заинтересуваностъ съставлява анкетата на сп. *Свъръменна Мисль* между първитѣ наши економисти: Кирилъ Г. Поповъ, Д-ръ Н. Сакаровъ, Г. Т. Данаиловъ, Ал. Цанковъ, Д. Мишайковъ, на които миѣнията ще прѣдадемъ тукъ, въ тѣхната съществена частъ.

Г-нъ Кирилъ Г. Поповъ мисли, че само поскъпването на продуктитѣ които се внасятъ е естествено, понеже тѣхното доставяне е по-мжчно и по-скѣпо. Произведенията, които сж мѣстно произ-

водство и не се изнасятъ, трѣбва да запазятъ сжщата си цѣна, а даже да вървятъ къмъ поевтиняване, поради, въздържаната консомация въ сегашната неизвѣстностъ. Произведенията пъкъ, които сж мѣстно производство и въ нормални врѣмена се изнасятъ (яйца, кашкавалъ, сирене и др.), трѣбва да поевтинѣятъ. Специално за брашното и житото, тѣ би трѣбвало да си запазятъ нормалната цѣна, понеже недорода отъ текущата година се попълва съ недоизноса отъ миналата година. Едно малко повишение още би могло да се допусне, обаче, съвсѣмъ малко, и то само за пшеницата. *Истинскитѣ причини на поскъпването сж неестествени. Тѣ се дължатъ на спекулата.* Участието на държавата се указа отрицателно, а чрѣзъ системна и рационална намѣса държавата, като прѣмахне спекулата, ще прѣдизвика общо намаление на цѣнитѣ на мѣстнитѣ продукти и ограничено, лоялно, повишение цѣнитѣ на вноснитѣ стоки. Ако разумно използваме Деде-Агачъ, вноснитѣ консомативни прѣдмети не могатъ да поскъпнатъ особено чувствително.

Д-ръ Н. Сакаровъ мисли, че скѣпотията у насъ взема застрашителни размѣри, защото не само липсва държавна грижа противъ това бѣдствие, но, напротивъ, цѣли обществени слоеве се фаворизиратъ отъ властѣта, за да се обогатятъ чрѣзъ спекулация върху мизерията на мнозинството. Ние сме земеделска страна, $\frac{5}{6}$ отъ нашия износъ е живи животни, произведения отъ тѣхъ, зърнени храни и тѣхни произведения. Износътъ на по-голѣмата частъ отъ тѣхъ е за прѣтенъ. Реколтата ни е компрометирана само съ 30—40% отъ отличната прѣзъ 1911 г., запасъ отъ 1913 г. сжщо има, а житото и брашното гонятъ удвояна цѣна. Банкитѣ намѣриха износенъ плащентъ въ житната търговия. Банкоти доста сж натрупали. Желаятъ да ги осребрятъ и то съ богата печалба отъ ажиото и камбиото, при надежда или обѣщание, че износътъ ще се разрѣши, поне врѣменно, както се разрѣши за

фасулъ, кашкавалъ, сирене и др. артикули, закупени отъ добри спекуланти, но неизнесенни котрабандо. Държавата трѣбва да реквизира житата, брашната и всички жизнени продукти, съ които се върши днесъ прѣстѣпна спекулация. Тя трѣбва да се намѣси бърже, ако иска да изпрѣвари безредицитѣ на гладуващия народъ.

Г. Т. Данаиловъ. За стоки отъ първа необходимостъ, които сж мѣстни произведения, нѣма никакви економически причини за поскъпване. Жито, фасулъ, картофи и др. растителни храни, макаръ да не сж въ изобилие, не сж и въ недостатѣкъ, защото изобилието се отразява върху износа и търговския балансъ, а вътрѣшната консомация, поне до сега е бивала всѣки пътъ прѣсито задоволявана отъ мѣстното производство. Сжщото може да се каже и за добитѣка. При тѣзи условия, свършено неоснователно е да се чака поскъпване на мѣстнитѣ продукти отъ първа необходимостъ. И ако на пазара виждаме високи цѣни, това трѣбва да се отладе на чисто търговски спекулации. Покачването на цѣнитѣ, което расте отъ день на день, е явление поддържано искусствено и, слѣдователно, срѣщу него може да се реагира чрѣзъ планомѣрна и ефикасна намѣса на централната властъ.

По отношение на захарѣта, страната трѣбва да се счита достатѣчно снабдена, защото вече има едно голѣмо вътрѣшно производство, а освѣнъ това миналата пролѣтъ се внесе голѣмо количество чужда захаръ. Слѣдователно, поскъпването на захарѣта е сжщо тѣй ненормално явление, продуктъ на чисто търговски спекулации. Държавата би могла и тукъ да се намѣси и да установи нормални цѣни, безъ да уврѣди ни най-малко търговскитѣ интереси на продавачитѣ.

Другояче стои въпросътъ съ вноснитѣ стоки, които идватъ отъ воюващитѣ страни. Тукъ има двѣ причини за покачването на цѣнитѣ. Едната е забраната на износа отъ респективнитѣ държави, както и много трудния транспортъ. Другата е намалението цѣнността на нашата платежна валута. Понеже тѣзи прѣдмети сж въ ограниченъ запасъ въ страната и сега трѣбва да се доставятъ при по-голѣмъ рискъ, по-голѣмо навло, по-голѣми застраховки и при падналата цѣна на нашия левъ, можемъ отъ чисто економически мотиви да чакаме повишение на тѣхнитѣ цѣни, а така сжщо и да го оправдаемъ. Но, въ-

просът е, че и тук държавата може да намали достатъчно стремлението на търговците към неестествено покачване на цѣнитѣ. Държавата може и трѣбва да вземе мѣрки, щото поне до изчерпването на съществуващия въ страната запас да се поддържат старитѣ цѣни.

Ал. Ц. Цанковъ. Бързото поскупване на живота въ България, особено слѣд обявяването на голѣмата война, е изкуствено явление, послѣдствие на една неразумна — за да не кажа нѣщо по-тежко — държавна политика. Реколтата прѣз настоящата година, изобщо взето, бѣ срдна. Заедно съ запаситѣ отъ 1913 г., тя бѣ прѣдостатъчна да задоволи мѣстнитѣ нужди и да поддържа единъ нормаленъ износъ. Държавата, обаче, прибърза и забрани износа. Заинтересувани спекуланти и партизани постоянно алармираха съ слуховетѣ за война. Селското население, страхувайки се отъ реквизиция, бързаше да продава своитѣ излишци и самъ подбиваше цѣнитѣ на продуктитѣ. Тая тенденция се усилваше твърдѣ много отъ разни спекуланти, голѣми банки и отъ самото население, на което реквизицията отъ 1912 и 1913 г. не е заплатена и до днесъ. Голѣми и малки банки, едри и дребни спекуланти, изключително съ кредитѣ отъ Бълг. нар. банка и влогове, повѣрени тѣмъ отъ спестяващата публика, се надпрѣваряха въ закупуване на голѣми количества земеделски произведения, трупачи въ своитѣ складове, като знаеха положително, че забраната на износа е само врѣмenna. Житото бѣ закупено по 16 и 20 лв. 100 кгр., за да се прѣпродаде по 32 лв. Брашното IV качество, което консумира широката градска маса, отъ 18 и 22 лв. торбата достигна до 33 и 35 лв. Фабрикантитѣ брашнари, особено голѣмитѣ, имаха и сега необходимитѣ депозити отъ жито, но нѣкои отъ тѣхъ намѣриха по-добра смѣтка да продадатъ житото, вмѣсто да го мелятъ на брашно. Фасултъ бѣ закупенъ по 16 — 22 — 22½ стотинки килограма, за да бѣде прѣпродаденъ по 62 и 65 пфенига, или 70 — 77 стотинки златни.

Тяжеститѣ на скъпия животъ падатъ изключително върху градското население. Държавата трѣбва да направи всичко за облекчение на неговото положение. Не е разумно да се забранява всѣкаквъ износъ, особено въ случай, когато държавната валута е нестабилна

и отива къмъ голѣмо обезцѣняване. Има цѣла редица отъ произведения, забраната износа на които бѣ прѣстѣпление спрѣмо народното стопанство и паричния пазаръ; такива сж: кашкавала, сиренето, яйцата, царевичата и др. Държавата трѣбваше най-напрѣдъ да осигури своитѣ нужди за всички евентуални случаи. Слѣдъ това да обезпечи обществото съ достатъчни жизнени срдства, за която цѣль трѣбваше още сега да се реквизирайтѣ нѣкои продукти, въ едно количество достатъчно да задоволи нуждитѣ на градското население. И, най-сетнѣ, да се урегулира износа и вноса, като въ него се намѣси държавата чрезъ Бълг. народна банка.

Д. Мишайковъ. Между причинитѣ, които докараха въ послѣднитѣ мѣсеци скъпотиата до невѣроятни размѣри, заслужава да отбѣлжимъ: 1. Очакването, че вслѣдствие на европейската война ще се увеличи търсенето на селско-стопанскитѣ произведения; 2. мжчното доставяне на индустриални произведения отъ чужбина; 3. Ажиото и камбиото; 4. закупуването на голѣми количества селско-стопански продукти отъ разни лица и банки за експортъ; 5. мжчното доставяне на сурови и спомагателни материали, нужни за мѣстното индустриално производство. Но най-голѣмо значение въ дадения моментъ иматъ: картелирането на производителитѣ и търговцитѣ, и закупуването на селско-стопанскитѣ произведения за експортъ.

За да се спре повишението въ цѣнитѣ на селско-стопанскитѣ произведения, държавата трѣбва да направи смѣтка за онова количество, което е необходимо за задоволяване потребноститѣ на населението и да позволи износа само на излишѣка. Въ такъвъ случай, понеже ще има равновѣсие между търсенето и прѣдлагането, увеличението на цѣнитѣ ще спре, а може би ще се прѣвърне и въ намаление. Но, за да стане всичко това, потребно е още едно условие, което е, може би, най-важното: едно демократично, силно и некорумпирано управление.

Населението на Турция и България прѣзъ XVIII и XIX вѣкѣ, библиографско-статистични изслѣдвания отъ Д-ръ Никола В. Миховъ, бившъ поддиректоръ по народната библиотека въ София. *Издание на българската академия на наукитѣ.* XVIII + 483 стр. Царска придворна печатница, София 1915 г.

Началото на новата година ни

поднася единъ цѣненъ даръ: Горѣ-отбѣлзаниятъ авторъ, твърдѣ добръ извѣстенъ съ отличнитѣ си библиографски студии, иде да постави корона на своята досегашна изискано научна дѣйностъ, като хвърля, чрезъ единъ обемистъ томъ, обилна свѣтлина върху тъмното наше далечно минало. Ако има нѣщо, което ние най-слабо познаваме, това е материалната култура на нашитѣ прадѣди. Върху политическата история на народа ни все се знае доста много и тя може да се счита, че е почти напълно възстановена. Не може, за жалостъ, да се твърди същото за познанията, съ които разполагаме относно стопанския битъ — производство, търговия, съобщителни срдства — на българитѣ. Стигналитѣ до насъ свѣдения сж твърдѣ ограничени и, което е по-важно, тѣ сж разпрѣснати изъ много съчинения, издирването на които съставлява, само по себе, грамаденъ трудъ. Тѣхното използване, при това, е съпроводено съ голѣми прѣчки, за прѣдоляването на които се изисква специална подготовка.

Като трудолюбива пчела, авторътъ е прѣлистилъ повече отъ шест хиляди съчинения, само 542 отъ които сж били годни да му послужатъ за цѣльта, която той си е поставилъ. А тази цѣль, както тя се изтъква въ прѣдговора на съчинението, е: първо, да се събератъ, колкото се може по-вече съчинения, въ които се говори по въпроса за населението на Турция и България и второ, да се извади цифрениятъ материалъ, който се съдържа въ тѣхъ и който въ сжщностъ е билъ главниятъ обектъ на авторовитѣ издирвания. Той се е спрѣлъ върху тази областъ, като по-близко стоица до неговата тѣсна специалностъ — статистиката отъ една страна, а отъ друга, понеже библиографскитѣ свѣдѣния, съ които е разполагалъ, сж му давали възможностъ да подеме издирванията си въ широки размѣри. Но тя намира своето сжществено оправдание и по вътрѣшната си стойностъ, защото, прѣди да се заговори за материалната култура на единъ народъ, необходимо е, прѣди всичко, да бѣде той добръ познатъ.

Трудътъ на д-ръ Миховъ се състои въ изброяване по азбученъ редъ на авторитѣ имъ, горѣотбѣлзанитѣ 542 съчинения, което се съпровожда, въ зависимостъ отъ тѣхната цѣнностъ, съ съответни извадки и цитати. Това е извършено съ една безупрѣчна методичностъ, а по отношение на из-

черпателността, авторът е билъ заставенъ да се съобразява съ времето и срѣдствата, които е ималъ на разположение. Използувани сж езицитѣ: френски, нѣмски и английски и съкровищата на библиотекитѣ въ Берлинъ, Мюнхенъ и Лайпцигъ. Събраниятъ материалъ прѣдставлява неизчерпаемъ източникъ за по-нататъшни проучвания, които, при съществуването на този цѣненъ сборникъ, сж вече крайно улеснени. Заслужаватъ особено отбѣлѣзване слѣднитѣ думи на автора: „И като си припомнямъ това, което е минало прѣзъ рѣцѣтъ и очитѣ ми, мога да кажа, че даннитѣ за економическия и социаленъ битъ, за търговията, земледѣлието, индустрията, географията, административното дѣленіе, финанситѣ, военното устройство и управление, сж по изобилни отъ тия за количеството на населението“. Тия думи сж много важни, като едно подсъщане за работа въ тази насока и още по-голяма ще е заслугата на автора съ труда, който той ни поднася, ако се намѣрятъ достойни негови подражатели да разширятъ похвалното дѣло, на което той поставя такава здрава основа. А още по-добъръ би било, ако самиятъ нему се дадѣше възможность да продължава да работи въ насоката, по която е почналъ да се движи.

Къмъ този трудъ е прибавено едно приложение, съдържащо 450 съчинения, които авторътъ, по липса на възможность, не е можалъ да прѣгледа, ала съдържатъ богатъ материалъ за населението на Турция и България. Тѣ ще могатъ да послужатъ като начало за втори единъ, подобенъ на тукъ хроникрания томъ. За улесняване работенето съ него, дадени сж, накрай, единъ географско-етнографски указателъ и единъ поимененъ показалецъ.

Слѣдъ всичко изтъкнато, авторътъ заслужава най-голяма похвала за извънредно цѣнниятъ приносъ, съ който обогатява нашата скромна литература. Ние сме щастливи, че ни се пада случай да хроникраме подобно едно издание.

Д-ръ Ив. К.

Пълно практическо ржководство за земледѣлскитѣ спестовно-заемни сдружавания (типъ Райфазенъ). Съставили: Ст. Ив. Поплуковъ, Б. А. Гюлеметовъ, Гр. Л. Янковъ и Ст. Просеничковъ. София, 1914 год. Цѣна 5 лв., стр. 536.

Срѣдъ изходящитѣ изъ печатъ книги, брошури и вѣстници, занимаващи се главно съ „голяма поли-

тика“, съвсѣмъ малко, а почти и никакъ, се срѣщатъ такива, отъ които трудящия се народъ може да почерпи свѣдѣния, знания, наставления за това, какъ той, опирайки се самъ на себе си, съ собствени сили и срѣдства, би могълъ да внесе въ своя животъ самозащита, творчество, радостъ. Безъ да се говори за града, вече и нашето село прѣдвява търсенето на такива книги, които биха му дали съвѣти и указания, какъ то би подобрило своя животъ. И заслугата на кооперативната литература, частъ отъ която се явява и настоящето „пълно ржководство за земледѣлскитѣ спестовно-заемни сдружения“, се заключава именно въ това, че тя е нагласена „къмъ народа“, за да просвѣти неговия умъ и сърдце въ тая насока.

Кооперативното движение, силно развито въ началото на днешния вѣкъ, проникна и въ нашата страна. Създадоха се, прѣди всичко, селскитѣ спестовно-заемни сдружавания по типа на Райфазена и естествено бѣ, че трѣбваше да се явятъ и книги-ржководства, които да могатъ да опжтватъ нуждающитѣ се при съставянето и ржководенето на тия сдружения. И вирираната отъ насъ книга дохожда да съдѣйствува именно въ това направление. Въ нея авторитѣ не сж се блазнили отъ мисълта за „творчество“, а сж се ржководили само отъ желание да улеснятъ работнитѣ въ земледѣлскитѣ сдружения, които сж се прѣдали да служатъ на кооперативното дѣло не отъ личенъ интересъ и по специалность, а отъ желание да подпомогнатъ нашия селенинъ въ неговото економическо закрѣпване. По такъвъ начинъ, цѣльта на авторитѣ се явява не пропагандирането кооперативната идея у насъ, която споредъ тѣхъ била вече доста популяризирана, а да укажатъ на убѣденитѣ вече кооператори, какъ се основава земледѣлско спестовно-заемно сдружение и да дадатъ на работницитѣ въ тия сдружавания опжтвания, които имъ сж необходими за доброто и правилно ржководене работитѣ на сдружаванията. Тукъ, именно, се заключава и цѣнността на тая книга.

Ржководството е подредено и систематизирано въ четири части и придружено съ единъ прѣдговоръ и въведение. Въ началото на книгата е поставенъ, добръ изработенъ, портретътъ на основателя на първитѣ земледѣлски спестовно-заемни сдружавания въ Германия, Фридрихъ Райфазенъ. Въ краткия прѣд-

говоръ и въведението авторитѣ излагатъ ржководнитѣ начала, които сж ги подбутнали да съставятъ своето ржководство, източникитѣ отъ които сж се ползували и, макаръ и на кратко, обясняватъ какво нѣщо е кооперативно сдружаване, причинитѣ, които каратъ хората да образуватъ тия сдружавания, условията за появяването имъ и цѣлитѣ, които тѣ прѣслѣдватъ. Слѣдъ тия кратки теоретически бѣлѣжки, пристѣпва се къмъ същинската материя на ржководството, раздѣлено на четири части.

Въ първата частъ авторитѣ на ржководството даватъ кратки свѣдѣния за основаването на първата спестовно-заемна каса въ градеца Фламерсфелдъ отъ Райфазена. Накратко се даватъ биографически бѣлѣжки за живота на тоя родоначалникъ на кооперативното движение въ Германия и слѣдъ това се изброяватъ основнитѣ начала на спестовно заемнитѣ земледѣлски сдружения. Тукъ необходимо бѣше да се подчертае по-смѣло значението на принципа за „самопомощта“ и се нареди даже начело на шестѣхъ принципъ за тия кооперации, а не да се изпуска той изъ тѣхното число и случайно нѣкъдѣ да се споменува за него. Пропустнато е сжщо така да се отбѣлѣжи значението и на принципа за „самостоятелността“, като съ това се подчертае, че дѣйността на всички органи въ кооперациитѣ се извършва напълно самостоятелно, безъ вмѣшательството на каквито и да било външни учрѣждения. Слѣдъ това се даватъ наставления за основането на земледѣлско спестовно-заемни сдружавания, уставъ-образецъ за такива сдружавания и начинъ за обезвеждането имъ.

Въ втората частъ на книгата се даватъ наставления за уреждане разнитѣ служби на сдружаването, слѣдъ като се утвърди устава му отъ сжда, тарифата за лихвитѣ и комисионитѣ, които трѣбва да взема дружеството, какъ става опрѣдѣлянето кредита на членовеѣ, какъ се добива членството въ кооперат. банка или общия съюзъ на кооперациитѣ, какъ сдружаването може да използва опрѣдѣления му кредитъ отъ банката, формалноститѣ за случая, какви сж заемитѣ на членовеѣ и какъ могатъ тѣ да ги използватъ, какви сж влоговеѣ, какви сж правата и длъжноститѣ на членовеѣ въ сдружаването и каква е службата на органиитѣ му—общото събрание, управителниятъ и контролниятъ съѣти, касиеръ-дѣловодителътъ. Изоб-

що, изброени сж всички задачи, които трѣбва да засѣгнатъ вжтрѣшния животъ на такова едно сдружаване. На края въ тая глава се прѣпоръчва на сдружаванията да правятъ и общи покупки и продажби, като за цѣльта се прибягва до услугитѣ на общия съюзъ. Наистина, такава една задача да се възлага на кредитнитѣ земеделски сдружавания има значение особено при доставката на земеделски машини, орждия и пр., обаче за доставката на консомативни артикули, като газъ (петролеумъ), солъ, оризъ и т. н., разни манифактурни прѣдмети и т. н., мислимъ, че би било по-цѣлесъобразно, ако се създадѣха специални потрѣбителни сдружавания. Защото, съ нарастване на всѣкидневнитѣ консомативни нужди на селското стопанство и нарастването на покупателнитѣ способности на селото, не може всички продукти, нуждни за живота, да се доставятъ само по поръчка. Необходимо е и въ селото да има единъ специаленъ складъ (магазинъ), една *специална потрѣбителна кооперация*, която въ всѣко врѣме да би могла да удовлетвори консомативнитѣ потрѣби на консоматора и по-такъвъ начинъ да може да се избѣгне не само експлоатацията на селянина отъ страна на лихварина, но и да се избѣгне посрѣдничеството и паразитството, което вършатъ търговцитѣ за смѣтка на покупателитѣ. Примѣритѣ за чужбина, особено Шотландия и Дания, можаха да служатъ за добъръ примѣръ. Въ случая авторитѣ на ржководството, ако бѣха прѣпоръчали основаването и на отдѣлни потрѣбителни кооперации, щѣха да принесатъ голѣма услуга за развоа и на тоя родъ сдружавания, главниятъ факторъ за борбата съ скжпотията въ живота.

Въ третата частъ на ржководството се излага смѣтководството, което трѣбва да водятъ сдружаванията. Дадени сж наставления за прѣвпаилното водене на всички видове книги, необходими за кооперацията—дневника, книгата за членоветѣ, книгата за срочнитѣ влогове, книгата за спестовнитѣ влогове, книгата за дълговетѣ, за имотитѣ, за общитѣ покупки, продажби и обработки и книгата за разнитѣ смѣтки. Приложени сж сжщо образци за всѣкой видъ отъ тия книги, направени сж обширни обяснения за всѣка една отъ смѣтките и е показано, какъ трѣбва да се прави мѣсечно и годишно приключване на смѣтките и какъ

трѣбва да се съставя годишния отчетъ. Желателно бѣше, макаръ и ржководството да е нагласено само за сдружавания типъ Райфа-зенъ, да се дадѣха нѣкои ожитвания и по двойната американска система счетоводство, за да служи то за ориентировка на ония кооперации, които водятъ това счетоводство. Надѣваме се, че при второ издание на книгата авторитѣ ще направятъ това, за да бжде ржководството имъ „пълно“ и необходимо за всички видове земеделски кредитни сдружавания.

Най-послѣ, въ послѣдната (четвъртата) частъ е дадено изцѣло съдържанието на по-главнитѣ закони и правилници, необходими да се знаятъ отъ всѣки единъ кооператоръ.

Цѣлата книга е изпълнена съ многобройни таблици, образци за счетоводни книги, баланси, разни заявления до кооперативната банка, окр. сждъ, кметството и пр. и пр., които правятъ особено цѣнно това практическо ржководство. Ние съ задоволство привѣтствуваме издаването на тая книга отъ авторитѣ ѝ и я прѣпоръчваме и на читателитѣ на *списанието*. Появяването ѝ е напълно своєврѣменно, защото интересътъ къмъ кооперативното дѣло е станалъ особено живъ въ послѣдното врѣме срѣдъ труженицитѣ въ града и селото. При свърѣмения стопански животъ, кооперацията доказа въ много ярки примѣри своята сила и значение за живота на трудовия народъ. Желамъ бързото разпространение на ржководството и при второто издание то да бжде още по-допълнено отъ авторитѣ му.

Хр. Ст. Хинковъ.

Списание на българското економическо дружество, кн. 9 и 10, София. „Какво е получила мѣстната индустрия прѣзъ 1912 г. отъ държавата и общественитѣ учрѣждения“ — Д. х. Димовъ. „Насърчаваната отъ държавата индустрия прѣзъ 1909 год.“ — Н. Михайловъ. „Тарифната политика на Б. д. желѣзници спрѣмо нашитѣ главни пристанища“ — Д-ръ Г. Тошевъ. „Застраховката на едрия рогатъ добитѣкъ“ — Хр. Тачевъ. Стопански прѣгледъ. Хроника, библиография.

Списание на българското инженер-арх. дружество, бр. 43—46, София. „Университетъ или самостоятелно висше техническо училище“ — инж. М. Тодоровъ Балански. „Двадесетъ годишнина на Дизеловия моторъ“ — инж. Л. Ча-

каловъ. „Какъ се грижатъ окржж. свѣти за подобренieto на пжтищата“ — инж. Ю. Р. Вѣсти на дружеството.

Право, седмиченъ юридически вѣстникъ, год. IV, бр. 1 и 2, 3 и 10 януарий, София. „Кодификационната комисия при м-вото на правосъдието“ отъ М. Г. Марковъ. „Бѣлѣжки върху фискалнитѣ закони“ — Хр. Т. Пиперовъ. Сждебна практика. Изъ чужбина. Книжнина. „Къмъ административното правосъдие“ — Д-ръ Т. П. Тодоровъ. „За протоколитѣ на прѣдварителното дирене“ — Т. П. Домусчиевъ. Сждебна практика: I гражданско право, II фискално право.

Лозарски прѣгледъ, год. III, кн. 1, януарий, Плѣвенъ. „Акциза върху вината“. „Една малка поука отъ анкетата върху възобновенитѣ лозя“ — Д. Г. Овчаровъ. „Законъ за вината и гроздовитѣ продукти“ — Хр. С. Георгиевъ. „Каква сума се употребява годишно въ България за покупка на фалшифицирано вино?“ — Цв. Пеневъ.

Торгово-промышленый югъ, кн. I, Одесса. „Бюджета на Русия за 1915 г.“ „Войната и морскитѣ съобщения по Черноморе“ — Н. „Крайбрѣжния каботажъ въ водитѣ на Черноморе“ — А. Большаковъ. „Върху недостига на товарни вагони“ — А. Я. „Южноруската промышленость въ първитѣ мѣсеци на войната“ — И. Р-ка.

Deutsche Wirtschafts-Zeitung, кн. I, Берлинъ. „Krieg. und Wirtschaft“ — E. Filger. Стопанска хроника на войната. Библиография. Приложение: Новини върху висшето търговско образование.

Handelsmuseum, бр. 1. Виена. Стопанска хроника на войната. „Albaniens Wirtschaftliche Verhältnisse 1913“ — Рапорти на австро-унгарскитѣ консули въ Албания.

Bulletin de la statistique générale de la France. Juillet 1914.

I *Statistiques générales*: Mouvement économique général; Climatologie, Population, Travail, Production et transport, Commerce et crédit, Revenus et consommations domestiques.

II *Comptes rendus*: Criminalité, Agriculture, Industrie, Participation aux bénéfices, Commerce, Monnaie.

III *Études spéciales*: Les crises économiques et le mouvement des effets de commerce.

L'Économiste français. 9 Janvier 1915

Le canal de Panama: son passé, son avenir.

МАЛЪКЪ БЪЛЪЖНИКЪ.

За търговците, които работятъ съ Турция. Вслѣдствие на това, че отъ година насамъ въ Турция сж прокарани много нови закони, повечето още не прѣведени на чужди езици, нашитѣ търговци, които работятъ съ Турция, не могатъ сами да се справятъ съ тия закони и попадатъ въ грѣшки трудно поправими, даже при добра воля отъ страна на турскитѣ власти. Поради това, явява се нужда заинтересуванитѣ търговци да се свѣтватъ прѣдварително съ адвокати, или пъкъ да имъ повѣрватъ въ послѣдствие своитѣ процеси.

За такива случаи прѣдлага своитѣ услуги почетния юристъ-консулъ при Българското генерално консулство въ Цариградъ г. Ахмедъ Саки Бей. За свѣденіе на заинтересуванитѣ наши търговци, индустриалци и др. съобщаваме да иматъ прѣдъ видъ неговия *тарифъ за възнаграждения*, както слѣдва:

Съставяне молби къмъ Министерствата и други учрѣждения лв. 5 до 20

Съставяне на изложения всѣкаквъ видъ лв. 20 до 30

Врѣщане и регистровка на всѣкакви молби лв. 6

Съставяне молби къмъ сѣдилищата лв. 5 до 20

Прѣписи на документи всѣкакви, една страница лв. 2

Прѣводи на френски езикъ една страница лв. 5

Прѣводи на разни езици една страница лв. 7

Съставяне апелативни или касационни жалби лв. 30 до 120

Съставяне молби на другъ езици лв. 7 до 30

Свѣти лв. 5

Миѣния върху сѣлка, дадени писмено лв. 20 до 40

Съставяне защита въ процесъ лв. 30 до 70

Свѣденія за изхода на процеси или сѣлки лв. 5

Възнаграждение на адвокатския писаръ, натоваренъ съ изпълнение на извѣстна сѣлка лв. 5

Водене на процесъ или сѣлка всѣкакви лв. 50

Съставяне на книга и контракти лв. 5 до 120

Съставяне на книга и контракти на други езици лв. 10 до 120

Съставяне на протести или отговори лв. 20 до 50

Дневни пари, безъ пѣтни, лв. 30

Дневни на адвокатския писаръ, безъ пѣтни лв. 10

Условия за приемане процеси или сѣлки и размѣръ на възнагражденията:

1. 20% отъ сумата, въ гражданския сѣдъ, за суми до 5,000 пиастра.

2. 15% отъ сумата за суми отъ 5,000 до 10,000 пиастра.

3. 8% отъ сумата за суми надъ 10,000 пиастра.

4. Тѣзи възнаграждения ще се взематъ за всички сѣдебни инстанции.

5. А само за една или двѣ инстанции плаща се половината отъ възнаграждението.

6. Всички сѣдебни разноси сж въ тяжесть на заинтересуванія.

7. Углавни дѣла, постѣпки за сдобиване съ концесии за мини или за основаване и прѣдставителство на индустриални заведения се уреждатъ съ специални контракти.

8. За граждански процеси, углавни дѣла и концесии, половината отъ възнаграждението трѣбва да бѣде прѣдплатено.

9. За всички други случаи прѣдплаща се цѣлото възнаграждение.

10. Годишенъ абонаментъ за свѣти писменни и устни лв. 250.

11. Годишенъ абонаментъ за прѣдставителство и защита, или изпълнение на всѣкакви дѣла лв. 2,500.

12. За управление на недвижими имоти, чифлици, заведения, фабрики и др., заинтересуванитѣ трѣбва да сключватъ специални контракти.

Адресъ: *Ahmed Saki Bey, avocat. Yurisconsulte honoraire du Consulat General de Bulgarie — Anatolie-han — Stambul.*

Нови закони въ Турция.

1. Врѣмененъ законъ относително лихвата и погашението на облигациитѣ, които се намиратъ въ притежание на поданицитѣ на неприятелскитѣ държави и на тѣхнитѣ съюзници и на онѣи на неутралнитѣ държави.

Чл. 1. Лихвитѣ и погашенията на произтичащитѣ отъ заеми облигации, издадени отъ държавата или отъ общинитѣ, както и на сѣкровищнитѣ бонове, намиращи се въ рѣцѣтъ на поданицитѣ на неприятелскитѣ държави и на тѣхнитѣ съюзници, нѣма да се изплащатъ до възстановяването на мира.

Запрѣщава се сѣщо дружеството да изплаща на поданицитѣ на горѣказанитѣ държави, до възстановяването на мира, лихвитѣ, погашенията на облигациитѣ и лихви-

тѣ и дивидендитѣ на акциитѣ, издадени отъ отоманскитѣ анонимни дружества.

Всичкитѣ горѣказани дружества, възъ основа на една заповѣдъ, която ще се издаде отъ Министерството на финанситѣ, сж длѣжни да внесатъ съответната сума въ банката, която ще бѣде опрѣдѣлена отъ правителството. Дружествата, които не се съобразяватъ съ това рѣшение, ще бѣдатъ наказани съгласно чл. 2 отъ закона отъ 13 мухаремъ 1333 и 24 ноемв. 1330.

Чл. 2. Лихвитѣ и погашенията на заемитѣ, съ изключение на означенитѣ въ чл. 3 заеми и сѣкровищни бонове, намиращи се въ рѣцѣтъ на неутралнитѣ държави, ще се изплатятъ отъ сѣкровището въ Цариградъ.

Чл. 3. Изплащането на лихвата и погашението на заемитѣ, сключени въ Германия и Австрия отъ императорското правителство, ще продължава да се извършва, както въ миналото, съгласно договоритѣ и относящитѣ се до това гаранции въ мѣстата, кждѣто тѣ сж платими. При това, никакво изплащане нѣма да се извърши на поданицитѣ на неутралнитѣ държави.

Чл. 4. Министерството на финанситѣ съ устава ще установи начина за опрѣдѣляне поданството на притежателитѣ, както и онѣи, по които тѣ ще удостовѣрятъ своитѣ документи за собственостъ.

Чл. 5. Настоящия законъ влиза въ сила отъ датата на публикуването му.

Чл. 6. Министра на финанситѣ и министра на правосѣдното сж натоварени съ прилагането на настоящия законъ.

18. мухаремъ. 1333—24. ноември 1330 година.

II) Врѣмененъ законъ относително дълговетѣ и задлѣженията на отоманскитѣ поданици спрѣмо поданицитѣ на неприятелскитѣ държави и на тѣхнитѣ съюзници.

Чл. 1. Изсроченитѣ обикновени търговски дългове на отоманскитѣ поданици спрѣмо поданицитѣ на неприятелскитѣ държави и на тѣхнитѣ съюзници нѣма да носятъ лихви начиная отъ 15. октомври 1330 год. и онѣзи, срока на които ще изтече въ бѣдаще, нѣма да носятъ лихви отъ датата на изтичането на срока. Сѣщо, всичкитѣ задлѣжения и дългове, сключени отъ отоманскитѣ поданици спрѣмо частнитѣ и юридически лица, поданици на неприятелскитѣ държави и на тѣхнитѣ съюзници, нѣма да повличатъ никаква законна отговорностъ въ случай, че не се из-

пълният задълженията и не се изплатят дълговете.

Чл. 2. Запрещават се прѣмитѣ или косвени изплащания, извършвани било въ наличност, било чрезъ чекъ, мѣнителница, обръщане на смѣтка отъ частни юридически лица, находящи се въ Турция, на неприятелските страни и въ колонии имѣ.

Частните лица и директоритѣ на учрѣжденията, които дѣйствуватъ въ противна смисълъ на това запрѣщение, както и ония, които прѣмо или косвенно имъ помагатъ, ще бждатъ наказани за всѣки пжтъ съ една глоба, възлизаща на хиляда лири и съ една година затворъ, или само съ едното отъ двѣтѣ наказания. Сждътъ слѣдъ съобщението на Министерството на финанситѣ ще прѣдприеме прѣслѣдане.

Чл. 3. Министра на финанситѣ ще прѣглежда и инспектира книгата и операциитѣ на анонимнитѣ дружества, като изпраща инспектори, които да прѣглеждатъ дали сж съблюдавани или не постановленията на чл. 2.

Чл. 4. Настоящия законъ влиза въ сила отъ датата на публикуването му.

Чл. 5. Министра на финанситѣ и Министра на правосъдието сж натоварени съ прилагането на настоящия законъ.

18. Мохаремъ 1333—24. Ноемв. 1330 година.

По износа отъ Русия. Министерството на търговията, промишлеността и труда, съ писмо № 168 отъ 9 т. м. съобщава, че, вслѣдствие постѣпкитѣ на нѣкои търговци и по споразумѣние между нашето правителство и руското, руски произведения ще могатъ да се изнасятъ за България при условие: „Търговцитѣ, които желаятъ да изнасятъ стоки за България, да удостовѣрять, че тия стоки сж дѣйствително прѣдзначени за вжтрѣшната консомация на царството, чрезъ свидѣтелства, издадени отъ българскитѣ търговски камари.“

Заинтересуванитѣ търговци ще трѣбва да се обръщатъ къмъ търговско-индустриалнитѣ камари.

По износа на царевницата. Съ окръжна телеграма подъ № 21 отъ 9 т. м. до всички митници въ царството, Министерството на финанситѣ е разпоредило: „Разрѣшава се износа на оная царевница, която е била докарана въ пристанището и приготвена за износъ прѣди получаването телеграмата № 198. Кон-

статирайте съ протоколъ количеството на тази царевница, и въ износнитѣ митнически документи, съ които ще се изнесе тя, цитирайте номера на този протоколъ. Разрѣшава се износа и на оная царевница, която е била натоварена въ вагони, прѣди датата на телеграма № 198 и е била прѣдзначена за прѣкарване до пристанищата за износъ. Датата на натоварването на вагонитѣ ще констатиравте отъ товарителницитѣ, съ постановление върху износнитѣ митнически документи.“

Производството на тютюня прѣзъ изтеклата 1914 год. въ района на Варнен. търг.-индустр. камара.

Варненски окръгъ. Производителенъ центъръ на тютюнъ въ Варненски окръгъ, слѣдъ откъсването отъ него на Добруджа, остава само селото Аджемеръ (Варен. околия). Прѣзъ изтеклата година тамъ е произведенъ около 28,624 кгр. тютюнъ. Качеството на тютюня е добро. Продажната му цѣна се движи отъ 1—1.20 лв. кгр.

Шуменски окръгъ. Производството на тютюня въ Шуменския акц. районъ прѣзъ 1914 год., по производителни центрове и по количество, се разпрѣдѣля, както слѣдва:

с. Абоба . . .	33,917.411 кгр.
с. Айдогду . . .	18,811.371 "
с. Акчеларъ . . .	76,055.673 "
с. Ашиково . . .	4,375.542 "
с. Бохчеларъ . . .	4,393.934 "
с. Дофранларъ . . .	31,127.723 "
с. Даулджиларъ . . .	4,809.008 "
с. Ембие Скендеръ . . .	26,223.953 "
с. Ембие Солакъ . . .	12,897.776 "
с. Кусъ . . .	5,336.986 "
с. Подайва . . .	17,525.053 "
с. Салтъкларъ . . .	3,678.679 "
с. Ембие Сакалъ . . .	40,110.877 "
с. Чобанъ Насуфъ . . .	3,905.854 "
с. Шарви . . .	11,644.302 "
с. Тушовица . . .	4,238.602 "
	299,052.750 кгр.

Цѣнитѣ вариратъ между 0.40 и 0.75 лв. кгр.

По износа на фланелитѣ. Съ окр. писмо, Министерството на финанситѣ обяснява, че подъ наименованието „фланели“ износътъ на които е позволенъ, трѣбва да се разбиратъ плетениитѣ горни и долни дрехи като болера, ризи, гащи и др. подобни, но не платове, нарѣчени фланели.

По транзита на лѣкарства. Финансовото министерство съобщава, че транзитирането на лѣкарства

прѣзъ България ще става само съ разрѣшение на Министерството, съгласно забѣлжката къмъ чл. 255 отъ закона за митницитѣ.

Забраненъ износъ. Съ окръжна телеграма отъ 9 т. м. подъ № 398 на Министерството на финанситѣ до митницитѣ, забранява се износа отъ царството на мѣдта въ какъвто и да е видъ, на сждове, или въ необработенъ металъ. Износътъ на сжщата се позволява само за нуждитѣ на българската армия, като за всѣки отдѣленъ случай се изисква разрѣшение отъ Военното министерство.

По заскѣпването на хлѣба. Министерството на вжтрѣшнитѣ работи, съ телеграма № 152 отъ 8 т. м. до окръжнитѣ управители е разпоредило слѣдното: „Немновѣрното поскѣпване на съестнитѣ продукти, главно на хлѣба, се обяснява съ обстоятелството, че общинскитѣ съвѣти не сж опрѣдѣлили продажнитѣ имъ цѣни и въ особеностъ цѣната на житата. Наредете за бързото и строго прилагане на закона, като се опрѣдѣлятъ цѣни на житата такива, каквито сж били прѣди обявяването страната въ положение на обществена криза.“

Довписани материали за безмитенъ вносъ. За врѣмето отъ 26. XI. 1914 до 3. XII. 1914 г. Министерството на търговията, промишлеността и труда е направилъ слѣднитѣ дописвания на материали за безмитенъ вносъ: нитрати органически и неорганически (тринитротолуолъ, амониевъ нитратъ, бариевъ нитратъ).

Цинкъ на кюлче, зърна, листо-ве и прѣчки, галванизирани и не.

Солна киселина.

Амониевъ хлоридъ (нишадъръ).

Олово на кюлче, прѣчки и листи.

Мѣдъ на тѣло отъ 6 м/м.

Корени отъ цикория.

Гуменни трѣби (като принадлежности).

Коженни канши (ремѣци.)

По искането на закупвачитѣ на беритѣ кринина и кантарина. Вслѣдствие забраната на износа на зърненитѣ храни, тия берни нѣмаше отъ гдѣ да постѣпятъ и тѣхнитѣ закупвачи се видѣха въ едно невъзможно положение. По тази причина, съвършено основателно, тѣ поискаха отъ правителството да имъ допустне да ликвидиратъ съ закупенитѣ прѣдприятия. Тѣхното искане бѣ подкрѣпено и отъ камаритѣ. Въ резул-

татъ отъ застѣпничеството и на нашата камара по този въпросъ, Министерството на вътрѣшнитѣ работи свика една комисия, която приготви за сегашната сесия на парламента слѣдния **законопроектъ** за допусане ликвидация по прѣдприятіята за събиране налога кринина и кантарина прѣзъ врѣме, когато е забраненъ износа на зърнени храни изъ прѣдѣлитѣ на държавата.

Чл. 1. Закупвачитѣ по събирането на налозите кринина и кантарина, които сж заключили договоритѣ си прѣди да бжде забраненъ износа на зърненитѣ храни изъ прѣдѣлитѣ на царството, иматъ право да ликвидиратъ съ надлежната община, или окр. постоянна комисия, като сключенитѣ договори се обезсилятъ за останалото врѣме, а за врѣмето отъ забраняването износа до деня на ликвидацията, закупвачитѣ заплащатъ на общината, респективно на окр. пост. комисия, толкова, колкото въ дѣйствителностъ сж събрали, безъ да се държи смѣтка за направенитѣ отъ двѣтѣ страни разности.

Чл. 2. Всѣки закупвачъ, който желае да ликвидира, трѣбва да заяви за това на надлежното учрѣждение ясно, категорично и безъ поставянето на каквито и да било условия, въ течение на 15 дни отъ деня на публикуването на настоящия законъ въ „Държавенъ вѣстникъ“.

Незаявилитѣ въ тоя срокъ се считатъ, че не желаятъ да ликвидиратъ и *спрѣмо тѣхъ договоритѣ оставатъ въ сила*.

Чл. 3. Размѣртъ на събраната сума отъ всѣки закупвачъ се опрѣдѣля по кочаннитѣ квитанции и броя на изнесенитѣ отъ гаритѣ или скелитѣ вагони или шлепове, като всѣка община и окр. пост. комисия има право да направи всички законни провѣрки включително и тая по търговскитѣ книги на закупвача.

Чл. 4. Мотивиранитѣ рѣшения на общинскитѣ съвети и окр. пост. комисии по ликвидацията на всѣко прѣдприятие, ще се прѣдставятъ на удобрѣнитѣ отъ М-то на вътрѣшнитѣ работи и народното здраве.

Чл. 5. На общинитѣ, които ликвидиратъ, се разрешава, догдѣто трае забраната на износа на зърненитѣ храни, да събиратъ само налога кантарина и кринина.

По транзита на стокитѣ. М-вото на финанситѣ съ окрѣжно № 2 отъ 2 т. м. до митницитѣ, освѣнитѣ въ Деде-Агачъ, разпорежда: „За

напрѣдъ да разрешавате транзита на позволенитѣ за вносъ стоки, като се ръководите точно отъ слѣднитѣ наставления: ще разрешавате транзита само на ония стоки, за които управителя, контролѣра и магазинера констатираатъ съ постановление върху манифеститѣ, подавани отъ капитанитѣ на параходитѣ или агентитѣ, че манифестираниитѣ въ тѣхъ стоки сж прѣд-назначени за експедиране въ други държави и на опрѣдѣленъ адресъ, или на заповѣдь, и за да може да се установи това съ пълна положителностъ, ще изисквате да се прилагатъ къмъ манифеститѣ, подавани съгласно чл. 65 отъ закона за митницитѣ, оригиналнитѣ износни манифести, издавани отъ мѣстопр-изхождението на стокитѣ и оригиналнитѣ коносаменти, или товарителници, които подкрѣпятъ съдържанието на износнитѣ манифести. Отъ тѣзи документи комисията отъ управителя, контролѣра и магазинера ще се увѣрява за истинското мѣстоназначение на стокитѣ и ще ги цигира въ постановленията си. Въ всичкитѣ случаи, когато отъ оригиналнитѣ износни манифести и коносаменти или товарителници се вижда, че стокитѣ сж назначени за градове и сж на заповѣдь или на приносителя на коносамента, или товарителницата, ще считате, че стокитѣ сж прѣд-назначени за България и ще постѣпвате съ тѣхъ, съгласно чл. 205 отъ закона за митницитѣ, ако притежателитѣ имъ пожелаатъ да ги новонзнесатъ. За всѣки транзитъ за Сърбия ще искате разрѣшение отъ М-ството.“

По закона за продължаване даденитѣ по закона за митницитѣ срокове. Съ окрѣжно № 268 отъ 7 т. м. до митницитѣ, Финансовото министерство отмѣнява своето окр. № 12,243 отъ 18 ноември 1913 г. въ онази негова часть, споредъ която даденитѣ срокове слѣдъ 17 септември 1912 г. прѣставатъ да текатъ отъ 17 септември 1912 г. до деня на публикуването въ „Държавенъ вѣстникъ“ заповѣдта за общата демобилизация, слѣдъ която дата тѣ почватъ наново да текатъ. Така че, отъ въпросното продължение се ползватъ само сроковетѣ, дадени прѣди 17 септември 1912 год. Вслѣдствие на това, сумитѣ, които митницитѣ сж повръщали като надвезети, възъ основна на погрѣшното окрѣжно № 12,243, ще се считатъ повърнати неправилно и ще бждатъ събирани наново.

Адресна книга на унгарскитѣ експортѣри. Излѣзло е отъ печатъ IV-то издание, 1914 г. на адресната книга „Les fabricants exportateurs des pays de la couronne Hongroise“, издавана отъ Кралевския унгарски търговски музей. Тая книга съдържа точнитѣ адреси на 4,750 фабрики съ означение числото на работницитѣ, както и на силата на употребяванитѣ отъ всѣка фабрика двигатели. Текста е прѣдшествованъ отъ единъ списъкъ, съдържащъ по-вече отъ 5,000 артикули, фабрикувани въ страната съ указание на респективнитѣ производители. Това издание биде допълнено съ списъка на търговскитѣ къщи, които се занимаватъ съ износъ на земеделски произведения и добитѣкъ, съ експедиция, ан-трепозитѣ, транспортни дружества, важнитѣ кредитни институти, борси, публични продажби и други дружества и корпорации, които се занимаватъ съ общитѣ интереси на разнитѣ отрасли отъ економическия животъ.

Въпросната адресна книга ще бжде раздавана безплатно отъ Кралевския унгарски търговски музей въ Буда-Пеща (Musée Commercial royal hongrois, Budapest, Akademia Utca 3) срѣщу 2 корони, изпращени прѣдварително, за пощенски разности.

Зарегистрирани фирми въ района на Варненската търговско-индустриална камара.

1. Григоръ Ив. Бояджиевъ, Попово. Търговия съ питие-продавство, гостилничарство и др. прѣдприятія. Опр. № 3318 рег. 18/1 Търн. О. С. „Д. В.“ бр. 263 отъ 2 октомври 1914 год.

2. Сдружане за застраховка на едѣръ рогатѣ добитѣтъ въ с. Гюкче-Дюлюкъ, Провадийска околия. Опрѣделение на Варнен. окр. сждъ № 5473 отъ 17/XII/1914 година, търг. регистръ № 734 публикув. въ „Д. В.“ бр. 3 отъ 1915 год.

3. Василь Цаневъ Керчевъ, с. Стамболовъ, прѣдметъ на прѣдприетието и прѣдприемачество на разни доставки съ съестни продукти. Окр. № 5151 отъ 19 декември 1914 год. раз. № 35 на Търт. окр. сждъ. „Д. В.“ бр. 3/915.

4. Иванъ Христовъ Пилето & Синъ отъ Провадия. Прѣдметъ на прѣдприетието е търговия съ колониални стоки и разни мѣстни питиета. Окр. № 4 отъ 5.I.1915 г. рег. № 735 на Варн. окр. сждъ. „Д. В.“ брой 12/915.

Българско Търговско Параходно Дружество — Варна.**П О К А Н А**

№ 102.

Покаанватъ се акционеритѣ на Българското Търговско Параходно Дружество да присъствуватъ на Общото годишно редовно акционерно събрание, което ще се състои на 11. февруарий т. г. въ 2 часа слѣдъ обѣдъ въ помѣщението на Варненската борса при слѣдния

Д Н Е В Е Н Ъ Р Е Д Ъ :

1. Докладъ на Управителний и Провѣрителенъ съвѣти, одобрѣние Баланса и смѣтката „Загуби и Печалби“ за 1914 година и освобождаване отъ отговорность Управителния съвѣтъ;

2. Одобрѣние рѣшението на Управ. съвѣтъ, протоколъ № 20 отъ 28. VI. 1914 год. по отношение бюджета на дружеството за второто полугодие на 1914 година.

3. Гласуване бюджета за 1915 година и

4. Избиране двама членове на Управителния съвѣтъ.

Ако събранието не се състои на 11. февруарий, то се отлага за 15. с. м. въ сѣщия часъ и помѣщение.

гр. Варна, 14. януарий 1915 год.

Отъ Управителния съвѣтъ.

Д О К Л А Д Ъ

Отъ Провѣрителния съвѣтъ на Българското Търговско Параходно Дружество до Общото редовно акционерно събрание прѣзъ 1915 година.

Господа Акционери,

Съгласно чл. 35 отъ устава на дружеството и чл. 202 отъ търговския законъ, имаме честь да Ви явимъ, че отъ провѣрките, които сме направили прѣзъ изтеклата година, сме намѣрили, че всички операции сж съгласни съ устава и рѣшенията на Управителния съвѣтъ и сж водени точно и записвани вѣрно по книгитѣ, отъ които сж извлѣчени „Баланса“ и смѣтката „Загуби и Печалби“.

Отъ Баланса и смѣтката „Загуби и Печалби“ ще видите, че има чиста печалба за 1914 година лева зл. 140.755.92, които, споредъ чл. 42 отъ устава на дружеството, се разирѣдѣлятъ: 5% за тангени на Управителния съвѣтъ, директора и служащитѣ при Дирекцията лв. зл. 6.715.50; отъ остатъка 12% за запасенъ капиталъ лв. 16.084.85 и 88% за дивидендъ лв. зл. 117.955.57, отъ които, споредъ рѣшението на Управителния съвѣтъ, за раздаване по 8% или по 32 лева на акция отъ 400 лева, или всичко 117.504 лева и недѣлимата часть отъ лева зл. 451.57 да мине къмъ запасния капиталъ.

Прочее, молимъ да одобрите прѣдставения Ви балансъ, а така сжщо и смѣтката „Загуби и Печалби“, сключена на 31. декември 1914 год. и да освободите отъ отговорность Управит. съвѣтъ за дѣйността му прѣзъ изтеклата 1914 год.

гр. Варна, 17. януарий 1915 год.

Провѣрителенъ съвѣтъ:

{	Ст. Пиронковъ.
	Н. Лафчиевъ.
	Д. Радевъ.

Българско-Търговско Паракходно Дружество — Варна.

БАЛАНСЪ

Съставенъ на 31. декември 1914 година.

АКТИВЪ

ПАСИВЪ

	лева	ст.		лева	ст.
1. Дружествени параходи	1,390,201	—	1. Основенъ капиталъ	1,468,800	—
2. Мобили	129	70	2. Заназенъ капиталъ	419,035	36
3. Материали и въглища въ депо	31,148	36	3. Депозанти	250,200	—
4. Българско правителство	134,623	60	4. Специаленъ фондъ	25,000	—
5. Депозирани гаранции	250,200	—	5. Купони	139,028	—
6. Банкови учрѣждения	628,479	54	6. Тантиеми	6,715	50
7. Доставка VII и VIII параходи	124	75	7. Рамбурси	7,129	90
8. Каса	15,227	86	8. Ч. Л. & Учрѣждения	189,039	91
9. Агенции	20,487	01			
10. Разходи за сметка на 1915 год.	3,959	50			
11. Аварии	30,267	55			
Всичко	2,504,948	87	Всичко	2,504,948	87

Счетоводителъ: Я. Стойчевъ.

Директоръ: Т. И. Каракашевъ.

ЗАГУБИ И ПЕЧАЛБИ

на 31 декември 1914 година

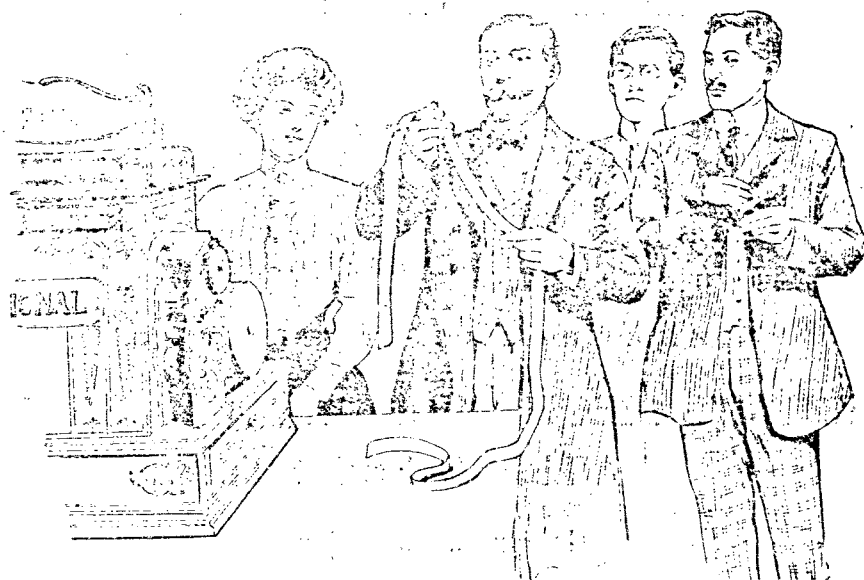
ДА ДАВА

ДА ЗЕМА

№	Наименование на параграфитѣ	лева	ст.	№	Наименование на параграфа	лева	ст.
1	Осигуряване на параходитѣ		131,801 85	1	Приходъ отъ извозъ, изтинани, субсидии и пр.	1,635,061	31
2	Храна на екипажа	68,908 25					
3	Заплата на екипажа	181,922 97	250,831 22				
4	Камени въглища	379,398 62					
5	Поправка на параходитѣ	56,235 96					
6	Материали за параходитѣ	73,883 28	509,517 86				
7	Фарове, портови и др. права	90,725 56					
8	Карантинни права	17,282 70					
9	Пилотажъ	10,333 55	118,311 81				
10	Допълнителни работници	77,733 75					
11	Процентъ агентитѣ	58,406 25					
12	Куртажъ и комисиона	17,134 45	155,274 45				
13	Съдържане агентитѣ		10,111 75				
14	Дирекцията		51,051 18				
15	Възнагражд. Управ. и Провѣрит. съветъ		4,160 —				
16	Патентъ, наемъ, абонам. и публикация		31,126 30				
17	Порто, депешни и гербъ		11,079 70				
18	Канцеларски, осветление и отопление		5,000 33				
19	Командировки		7,248 35				
20	Разни		3,849 44				
21	Разница курса		59,596 98				
22	Процентъ капиталитѣ		7,715 29				
23	Амортизация на параходитѣ		135,199 —				
24	на мобилитѣ		500 —				
	Печалба 140,755.92 отъ които:						
	5%, тантиеми	6,715 50					
	12%, заназенъ капиталъ	16,084 85					
	недѣляма часть	451.57	16,536 42				
	8%, дивиденди по 32 лв. на акции	117 504 —	140,755 92				
	Всичко		1,635,061 31				1,635,061 31

Счетоводителъ: Я. Стойчевъ.

Директоръ: Т. И. Каракашевъ.

Посрѣдствомъ контролната каса „Националь“, търговецътъ е въ състояние да знае всичко, що става въ магазина му.

Свѣдения върху начина за контрола съ касата „Националь“ даватъ

П. Шишновъ & Сие, София.

Генерални прѣдставители на National Cash Register Co., Ltd.,

Телефонъ 884.

въ Dayton, Ohio (U. S. A.).

ул. Ялабинска, 50.

ТЕХНИЧЕСКО ИНСТАЛАЦИОННО БЮРО

ИНЖЕНЕРЪ СТ. АВРАМОВЪ & С^{ИЕ}

СОФИЯ — ВАРНА.

Приема извършването на всѣхкви **ЕЛЕКТРИЧЕСКИ ИНСТАЛАЦИИ**
при най-износни цѣни и условия.

РАБОТА БЕЗУПРѢЧНА.

СКЛАДЪ на всички инсталационни и др. електрически материали.

БЮРОТО инсталира, както освѣтлението, така и електрич.
звѣнци, часовници и грѣмоотводи на новопостроеното мо-
нументално здание за търговско училище при Варненската
търговско-индустриална камара.

БАЛКАНСКА БАНКА

(Banque Balkanique)

Акционерно дружество.

**КАПИТАЛЪ ШЕСТЪ МИЛИОНА ЛЕВА ЗЛАТНИ,
НАПЪЛНО ВНЕСЕНЪ.**

Централа въ София.

Клонове въ БУРГАЗЪ, ПЛОВДИВЪ, РУСЕ и ВАРНА.

Агентури въ ПЛЪВЕНЪ и ВИДИНЪ.

Кореспонденти въ всички по-главни градове въ България
и странство.

ИЗВЪРШВА ВСЪКАКВИ БАНКОВИ ОПЕРАЦИИ, КАТО:

Аванси срѣщу цѣнни книжа и стоки, търговски шконтъ, покупка
и продажба на мѣстни и иностранны цѣнни книжа; чекове, кредитни
писма и пр. Даване гаранция за търгове и пр.

ПРИЕМА ВЛОГОВЕ:

Безсрочни съ 4% год. лихва

Съ срокъ най-малко 6 мѣсеци съ . 4½% г. лихва.

Влогове по-голъми отъ 10,000 лева по особени споразумѣния.

Банката има постоянно въ депозитъ различни мѣстни цѣнни книжа,
които може да прѣдава веднага въ всѣко желаемо количество.

**Прѣпоръчва особено своя новооткритъ отдѣлъ за купуване и прода-
ване зърнени храни на комисиона.**

Тѣхното приемане и манипулиране се извършва съ най-голъмо
внимание. За прѣдаденитъ ѝ храни на консигнация банката дава
авансъ при най-износни цѣни.

Велико Христовъ Синове & С^{НЕ}

ВАРНА—БУРГАЗЪ

Телеграфически адресъ за Варна и Бургазъ: „Велико“.

Варна телефонъ № 148; Бургазъ телефонъ № 173.

Складъ на колониални стоки,
желязария и каменни въглища
(карбидъ, антрацитъ и коксъ).

Варна бонбонерна фабрика „БОРИСЛАВЪ“

НА

Г. НИКОЛИВЪ & А. ПОПОВЪ

— В А Р Н А. —

Извѣстяваме на г. г. търговците, че отъ скоро врѣме фабриката ни е на ново най-модерно инсталирана и може да задоволи и най-изтънчения вкусъ.

Изработваме: карамели, пълни съ шоколадъ, и разни видове фруктови мармелади и др.; бонбони атлазени, шоколадни, малинови, ментови, виолетови и разни руски монпасета, кисели и ароматни и локумъ въ кутии и каси.

Нашитъ захарни издѣлия не се лѣпятъ никога.

Поръчките се изпълняватъ точно, бързо и акуратно.

Пристигнаха ни тенокени кутии, изящно литографирани съ lika на Борислава; вместимостъ три килограма.

Българска Генерална Банка

Основенъ капиталъ 5,000,000 лева напълно внесениъ.

Основана съ съдѣйствието на Banque de Paris et des Pays-Bas, Paris, et de la Banque Commerciale Hongroise de Pest, Budapest.

Централа: СОФИЯ. — Клонове: БУРГАЗЪ, ПЛОВДИВЪ, РУСЕ, ВАРНА и ДЕДЕАГАЧЪ.

Българската Генерална Банка приема влогове безсрочни и срочни, издава чекове и кредитни писма срѣщу България и странство, купува и продава камбио, сконтира купони и търговски полици, дава аванси срѣщу стоки и цѣнни книжа, прави гаранции, търгува съ всички български и чуждестранни цѣнни книжа и ги пази въ депо, взема участие въ държавни търгове за смѣтка на чуждестранни фабрики и пр. Даватъ се подъ наемъ на частни лица касетки въ хранилището на банката за пазене разни цѣнности, при пълна сигурностъ и износни условия. Банката има частно своятъ: служба за инкасо, служба за свѣдения, бюро за прѣдставителство и комисиона, бюро за продажба на пашкули, отдѣление за машини и пр.

Banque Générale de Bulgarie

Capital social 5,000,000 de francs entièrement versés.

Fondée avec le concours de la Banque de Paris et des Pays-Bas, Paris, et de la Banque Commerciale Hongroise de Pest, Budapest.

Siège central: SOFIA. Succursales: BOURGAS, PHILIPPOPLE, ROUSTCHOUK, VARNA et DÉDÉ-AGATCH.

Correspondants sur toutes les places principales de la Bulgarie et de l'étranger.

La Banque Générale de Bulgarie reçoit des fonds en dépôt à vue et à terme fixe, émet des chèques et lettres de crédit sur la Bulgarie et l'étranger, achète et vend des devises, s'occupe de toute opération de change et de l'escompte de coupons et d'effets commerciaux, consent des avances sur marchandises et titres, effectue de cautionnements, négocie toute valeur bulgare et étrangère et les garde en dépôt, participe à des adjudications d'Etat pour le compte de fabriques étrangères etc. Location de coffres-forts (safes), présentant toute sécurité et à des conditions très avantageuses. La Banque offre tout particulièrement ses Service de recouvrements, Service de renseignements, Bureau de représentations, Bureau pour la vente de cocons, Bureau pour la vente de machines.

Българска кредитна банка „Гирдапъ“

Banque Bulgare de Credit „GHIRDAP“

— ОСНОВАНА 1882 год. —

КАПИТАЛЪ напълно внесенъ лева златни 4,000,000

ЗАПАСЕНЪ ФОНДЪ и резерви „ „ 1,450,000

Централно сѣдалище въ **РУСЕ**.

Клонове: Варна, Т.-Пазарджикъ, София и Ямболъ.

ИЗВЪРШВА ВСИЧКИ БАНКОВИ ОПЕРАЦИИ

Приема влогове

съ срокъ и безъ срокъ срѣщу спестовни книжки, срочни свидѣтелства и въ текущи смѣтки и плаща:

5% год. лихва за безсрочни влогове.

6% год. лихва за влогове съ срокъ една година и повече.

Спестовнитѣ книжки се даватъ безплатно и вноскитѣ, както и изтеглянето на сумитѣ, става **безъ никакви формалности** и безъ никакви разноси.

Скотира полици, отпуща заети и открива текущи смѣтки срѣщу гаранция на цѣнни книжа, стоки и лични поръчителства.

Събира полици за чужда смѣтка.

Издава чекове и прави прѣводи за по-големитѣ градове въ България и странство.

Купува и продава за чужда смѣтка всички видове цѣнни книжа.

Условия най-либерални.

— — — — — Телеграфически адресъ: „ГИРДАПЪ.“

Варненско Андионорно Пивоварно Д-во „ГАЛАТА“

ВЪ ВАРНА

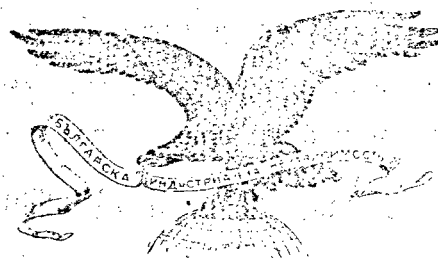
Депозити въ БУРГАЗЪ и РУСЕ.

ОСНОВАНО ВЪ 1907 ГОДИНА.

ОСНОВЕНЪ КАПИТАЛЪ 1,000,000 ЛЕВА НАПЪЛНО ВНЕСЕНЪ.

Произвежда първокачествено пиво, желто-пилзенски
и черно-мюнхенски типъ.

ТЕЛЕФОНЪ № 234.

ПАНИЦА & НИКОЛОВЪ — ВАРНА

Индустриално прѣдприятие „ОРЕЛЪ“ за боядисване на памучни прежди

Фабрика „Орелъ“, по своитѣ размѣри, модерна инсталация и голѣмо
производство, е единствената въ царството.

Най-голѣмъ складъ отъ боядисани първокачествени памучни прежди.

Гарантирана здрава и равна жица на преждата, изпредена отъ първо-
качественъ американски памукъ. Гарантирана трайностъ (хастъ) на боята на
пране и свѣтлина.

Благодарение на горнитѣ качества на жицата и боята, боядисанитѣ
ни прежди се много лесно тъкатъ и изтъкавитѣ платове сѫ отъ извън-
редна голѣма трайностъ.

ОБЯВЛЕНИЕ.

Информационното Бюро при Варненската Търговско-Инд. Камара дава слѣднитѣ свѣдѣния, устно и писмено, на интересуващитѣ се

- 1) Свѣдѣния за навлата въ варн. пристанище и тарифитѣ на българскитѣ държ. желѣзници, както и на тия на чуждитѣ държави.
- 2) Свѣдѣния за митата и др. бѣрии, които нашитѣ произведения плащатъ въ чужбина както и за ония, които чуждитѣ произведения плащатъ у насъ.
- 3) Търси пазари за продуктитѣ на земледѣлческото ни производство и поставя въ връзки мѣстнитѣ експортѣри и производители съ импортѣоритѣ въ чужбина.
- 4) Дава свѣдѣния за пазарнитѣ цѣни на разнитѣ артикули въ варнен. тържище.
- 5) Упжтва индустриалцитѣ и занаятчиитѣ при доставката на необходимитѣ имъ сурови материали и машини.
- 6) Дава свѣдѣния на младежи, желаючи да се усъвършенствуватъ по извѣстенъ занаятъ, относително професионалнитѣ училища и курсове въ странство по разни занаяти.
- 7) Дава на чуждестранни фирми, адреси на експортѣри на български произведения.
- 8) Дава на търговци въ чужбина свѣдѣния за условията на вносътъ на тѣхнитѣ произведения въ България.
- 9) Дава свѣдѣния за кредитоспособността на разни мѣстни и чуждестранни фирми и
- 10) И най-послѣ всевъзможни свѣдѣния отъ търговско-промишленъ характеръ.

ОТЪ КАМАРАТА.